

**T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**GİRİT GÖÇMENLERİ TÜRK HALK KÜLTÜRÜ
ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

Nazım ÇOKIŞLER

DANIŞMANI : Yrd. Doç. Dr. Rabia UÇKUN

İZMİR-2007

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne sunduğum GİRİT GÖÇMENLERİ FOLKLORU adlı yüksek lisans tezinin, tarafımdan bilimsel, ahlak ve normlara uygun bir şekilde hazırlandığını, tezimde yararlandığım kaynakları bibliyografyada ve dipnotlarda gösterdiğimi onurumla doğrularım.

Nazım ÇOKIŞLER

TUTANAK

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun
...../...../..... tarih ve sayılı kararı ile oluşturulan jüri
..... anabilim dalı yüksek lisans öğrencisi
.....'in
başlıklı tezini incelemiş ve adayı/...../..... günü saat 'da
süren tez savunmasına almıştır.

Sınav sonunda adayın tez savunmasını ve jüri üyeleri tarafından tezi ile ilgili
kendisine yöneltilen sorulara verdiği cevapları değerlendirerek tezin başarılı / başarısız /
düzeltmesi gerekli olduğuna oybirliğiyle / oyçokluğuyla karar vermiştir.

BAŞKAN

Başarılı ☐

Başarısız ☐

Düzeltilme (Üç ay süreli) ☐

ÜYE

Başarılı ☐

Başarısız ☐

Düzeltilme (Üç ay süreli) ☐

ÜYE

Başarılı ☐

Başarısız ☐

Düzeltilme (Üç ay süreli) ☐

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	VII
KISALTMALAR	XI
GİRİŞ	
1. Konu	1
2. Amaç	1
3. Kapsam	2
4. Metot	2
5. Girit Adasının Tanıtılması	
5.1 Coğrafya	3
5.2 İklim ve Bitki Örtüsü	5
5.3 Ekonomi	6
5.4 İdari Bölünme ve Önemli Şehirler	7
5.5 Girit Tarihi	16
6. Göçler ve Nüfus Mübadelesi	29

BİRİNCİ BÖLÜM HALK EDEBİYATI

1.1 Mensur Türler	
1.1.1 Efsane	39
1.1.2 Masal	42
1.1.3 Fıkra	53
1.2 Manzum Türler	
1.2.1 Türküler	59
1.2.2 Ninniler	61
1.2.3 Maniler	63

1.3 Serbest Türler

1.3.1 Atasözleri ve Deyimler	141
1.3.2 Türkçe ile Girit Rumcasındaki Ortak Kelimeler	144

İKİNCİ BÖLÜM

GELENEK GÖRENEK ADET VE İNANMALAR

1.1 Doğumla İlgili Gelenek ve Görenekler

1.1.1 Doğum Öncesi	163
1.1.2 Doğum Sırası	166
1.1.3 Doğum Sonrası	170

1.2 Evlenmeyle İlgili Gelenek ve Görenekler

1.2.1 Düğün öncesi	180
1.2.2 Düğün Sırası	190
1.2.3 Düğün Sonrası	196

1.3 Ölümle İlgili Gelenek ve Görenekler

1.3.1 Ölüm Öncesi	197
1.3.2 Ölüm Esnası	198
1.3.3 Ölüm Sonrası	200

1.4 İnanmalar

1.4.1 Günlerle İlgili İnanmalar	206
1.4.1.1 Hıdrellez ile İlgili İnanmalar	207
1.4.2 Sihir ve büyü ile İlgili İnanmalar	209

1.5 Halk Hekimliği

1.6 Halk Mutfağı	
1.6.1 Salatalar	211
1.6.2 Yemekler	213
1.3.3 Tatlılar	220
SONUÇ	222
KAYNAK KİŞİLER LİSTESİ	225
KAYNAKÇA	234
EKLER	237
ÖZGEÇMİŞ	
ÖZET	
ABSTRACT	

ÖNSÖZ

Girit adası, Akdeniz'den Ege Denizi'ne giriş yolunun tam ortasında bulunan konumu sayesinde yalnız Doğu Akdeniz için değil, aynı zamanda Çanakkale boğazları ve dolayısıyla İstanbul için de kilit bir noktadadır.

Osmanlıların, 1521 yılında Rodos, 1571 yılında Kıbrıs adalarını almaları Akdeniz politikasına verdikleri önemi göstermektedir. Akdeniz siyasetinin tamamlayıcısı olarak Girit adasının fethine ancak 17. yy. ortalarında başlanabilmişti. Çeyrek asır süren zorlu bir uğraşı sonucunda fethedilen Girit adasında Türk hakimiyeti bu dönemde başlamıştır.

Osmanlı Devleti'nin fethettiği ve Türk nüfusun yaşadığı yerler arasında Girit'i diğer yerlerden ayıran önemli özellik, geleneksel Türk hayat tarzıyla örtüşmeyen "Ada" yaşantısı nedeniyle, somut bir iskan politikası izlenememiş olmasıdır. Bu sebeple de adadaki Müslüman nüfusun artması büyük ölçüde kendiliğinden gelişen ihtida (din değiştirme) olayları sayesinde olmuştur.

Rum kadınlarla evlenen Müslümanların çocukları annelerinin kucağında anadili olarak Girit Rumcasını öğrenmiş, kısa bir süre sonra da ada halkının konuştuğu dil Girit Rumcasına kaymıştır.

Araştırmamamıza konu olan Girit adasında yaşayan ve değişik tarihlerden itibaren Anadolu'ya göç etmiş ve son olarak 1923-1924 yıllarındaki Türkiye ile Yunanistan arasında yapılan büyük Mübadele sırasında Batı Anadolu'ya İzmir ve Aydın illerine yerleşmiş olan Girit Göçmenleri, işte böyle bir ortamda yaşamış, adanın izole ortamında büyük kentler dışında yaşayanların Türkçeyi unuttukları Müslüman bir topluluktur.

Nüfus Mübadelesi ile yurdumuza gelmiş olan topluluk hakkında çok fazla bilgi sahibi değiliz. Büyük bir savaştan çıkmış olan genç Türkiye Cumhuriyeti, mübadelenin

ilk yıllarında gelen göçmenlerin iaşelerinin sağlanması için büyük uğraş vermiş, Cumhuriyet yönetiminin hayata geçirmek istediği kültürel devrimlerin çeşitli sebeplerle başarıya ulaşamaması sonucu, “Halkiyat” çalışmaları istenen ölçüde yürütülememiş ve bu eksiklik yüzünden, mübadillerin halk bilimi ürünleri zamanında derlenip kayıt altına alınamamıştır.

Biz, bu çalışmada geç kalınmış olsa da bu eksikliği gidermeye çalıştık. Bugün hayatta olan, az sayıdaki ikinci kuşak mübadillerle ve üçüncü, dördüncü kuşak mübadillerle birebir görüşmeler yaptık. Halk bilimi derleme ve inceleme yöntemlerinden “Görüşme” ve “Gözlem” metotlarıyla elde ettiğimiz bilgileri bu çalışmada sunduk.

Çalışmamız “Önsöz”, “Giriş”, “Gelenek Görenek ve İnanmalar” ve “Halk Edebiyatı” isimli iki bölüm, “Sonuç”, “Kaynakça”, ve “Ekler” kısımlarından oluşmaktadır.

Giriş bölümü, adanın tanıtılmasına ayrılmış ve Girit Adasının Coğrafyası, İklimi ve Bitki Örtüsü, Ekonomisi, İdari Yapılanması ve Önemli Şehirleri ile birlikte Tarihi hakkında bilgiler verilmiştir. Birinci bölümde, derlenen Girit Halk Edebiyatı ürünleri Mensur Türler, Manzum Türler ve Serbest Türler başlıkları altında toplanmıştır. Girit göçmenlerinin zihinlerinde kalan Efsane, Masal ve Fıkralar mensur türleri oluşturmaktadır. Manzum türler başlığı içerisinde Türkü, Ninni ve Manilere yer verilmiştir. Serbest türler başlığı altında “Atasözleri ve Deyimler” ile birlikte “Türkçe ile Girit Rumcasındaki Ortak Kelimeler” isimli bölümler bulunmaktadır.

“Gelenek Görenek ve İnanmalar” adlı ikinci bölümde, insan hayatın geçiş dönemleri olan Doğum, Sünnet, Evlenme ve Ölüm gelenek ve görenekleri ayrı ayrı ele alınmıştır. Yine bu bölümde, çeşitli Halk İnanmaları, Halk Hekimliği ve Halk Mutfağı konularına yer verilmiştir.

Sonuç kısmında, elde edilen veriler ışığında Girit Göçmenleri hakkında genel bir değerlendirme yapılarak, çalışmamız neticesindeki tespitlerimiz sıralanmış, onların Türk kültürü dediğimiz yapıya katkıları açıklanmaya çalışılmıştır.

“Kaynak Kişiler Listesi” başlığı altında derleme yaptığımız kaynak kişilerin künyelerine yer verilmiştir. “Kaynakça” isimli başlıkta ise, araştırmada faydalandığımız kitap, dergi ve makaleler bulunmaktadır.

“Ekler” kısmında, adanın coğrafi konumu, idari bölünmesi, Türklerin yaşadığı önemli şehirler ve bu şehirlerdeki önemli kültürel varlıkların daha iyi anlaşılabilmesi için görsel malzemeye yer verilmiştir.

Çalışmanın hazırlanması sırasında hiçbir yardımını esirgemeyen, öğrencisi olmaktan gurur duyduğumuz hocam Prof. Dr. Sayın Fikret TÜRKMEN’e, teşekkürü bir borç biliyorum.

Konu seçiminden itibaren değerli fikir ve eleştirileriyle ile çalışmanın tamamlanmasını kolaylaştıran Prof. Dr. Sayın Metin EKİCİ’ye teşekkür ederim.

Danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Rabia UÇKUN’a en sıkıntılı anlarda bana vermiş olduğu şevk ve destek için teşekkür ederim.

Derleme çalışmaları sırasında büyük yardımlarını gördüğüm, mani arşivini kullanmama izin veren Ege Üniversitesi eski rektörlerinden Prof. Dr. Sayın Hakkı BİLGEHAN’a, beni doğru kaynak kişilere yönlendiren Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden Doç. Dr. Sayın Eren AKÇİÇEK’e teşekkür ederim.

Hüsnü BALIN Bey’e “Türkçe ile Girit Rumcasındaki Ortak Kelimeler” isimli bölümün hazırlanmasında göstermiş olduğu yardımlar, Hasan TUNTAŞ Bey’e Girit hakkında sahip olduğu geniş kütüphanesini kullanmama izin verdiği için teşekkür ederim.

Çok sıcak misafirperverlikleri ile yaptığım çalışmadan daha fazla zevk almamı sağlayan Ali ÇANAKÇI'ya ve eşi Nurten ÇANAKÇI'ya, onlarla tanışmamı sağlayan Sevdije ÇETİN'e ve beni evlerine kabul ederek çalışmanın başarısı için bana destek olan diğer tüm Giritlilere teşekkür ederim.

Son olarak, maddi manevi her türlü yardımda bulunan anneme, babama ve ablama içten teşekkür ederim.

Nazım ÇOKIŞLER
2007, İzmir

KISALTMALAR

age	: Adı Geçen Eser
agm	: Adı Geçen Makale
Bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
cm.	: Santimetre
Çev.	: Çeviren
İ.Ü.	: İstanbul Üniversitesi
K.	: Kaynak Kişi
km.	: Kilometre
No.	: Numara
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
yy.	: Yüzyıl

GİRİŞ

1.1 KONU

Çalışmanın konusu, çeşitli tarihlerde Girit Adasından Türkiye'ye göç etmiş ve özellikle İzmir ve Aydın illerine yerleşmiş olan Girit göçmenlerinin halk bilimi yaratmalarının derlenmesidir.

Son yıllarda Girit göçmenleri üzerine yazılan romanlar ve Girit tarihi üzerinde yapılan araştırmalar, üçüncü nesil Girit göçmenlerinin köklerini merak etmeye başladıklarının bir işareti olabilir. Kıbrıs sorunu dolayısıyla iyi bilinmesi gereken Girit adası tarihi üzerine yapılmış bilimsel çalışmalar az değildir. Ancak, adada yaklaşık 250 yıl süren Türk hakimiyeti sürecinde, orada yaşayanların oluşturduğu birikimi ortaya koymaya çalışan bir çalışma mevcut değildir.

1.2 AMAÇ

Bu çalışma, belli bir bölgede var olan belli bir halk grubunu ve bu grubun kültürünü oluşturan yapıyı ve bu yapı üzerine bina edilen kültürel kimliği açıklamayı hedeflemektedir.

Çalışmamız, Batı Anadolu bölgesinde bulunan Türk halk kültürü yapısını ve bu kültürel yapının oluşmasına katkıda bulunan gelenek ve görenekleri, edebi yaratmaları ortaya koymak ve bunları, genel Türk halk kültürü içerisindeki diğer grupların ürettikleri ile benzerliklerini ve ilişkisini tespit etmek, böylece Türk halk kültürü adı verilen genel tanımın nerede ve nasıl oluştuğunu ve böylece de Türk kültürel kimliğinin nasıl oluştuğunu açıklamaya katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

1.3 KAPSAM

Çalışmanın kapsamı İzmir ve Aydın illeri civarında yaşayan Girit göçmenleridir. Çalışmanın Giriş bölümünün Girit Adasının Tanıtılması adlı kısmında bahsedildiği gibi, adadan Anadolu'ya yapılan göçler, İzmir ve Aydın illeri ile sınırlı değildir. Yoğun olarak Bursa'dan Mersin'e kadar olan sahil kesimine yerleşmiş olan, Girit göçmenleri arasında, biz çalışma alanımızı bu şekilde daraltmayı uygun bulduk.

1.4 METOD

Çalışmanın temel yöntemi, Halk Bilimi araştırma yöntemlerinden yazılı ve sözlü kaynakların görüşme, gözlem ve kaynak toplama şeklinde uygulanması yöntemine dayanmaktadır.

Bu yöntemler sayesinde her ne kadar alan çalışması yapamamış olsak da Girit'ten Türkiye'ye çeşitli tarihlerde göç etmiş ve kendilerini “Girit Türkü” olarak adlandıran, bugün İzmir ve Aydın illeri sınırları içinde yaşamakta olan kaynak kişilerle görüşme ve Girit'ten Türkiye'ye taşınmış olan halk bilgisi üretmelerini onlardan kaydetme imkanı bulduk.

Böylesi bir araştırmanın bizzat Girit'te yapılması ve halen adada var olan Türklerin kültürel yapısının araştırılması daha uygun olurdu. Ancak, siyasal nedenler ve adadaki Türk nüfusun çok büyük bir kısmının Türkiye'ye göç etmiş olması gibi nedenlere bağlı olarak, biz bu çalışmayı Ege Bölgesi'nde ve özellikle İzmir ve Aydın illerine bağlı, Çeşme, Alaçatı, Kuşadası, Selçuk, Ortaklar ve Söke yerleşim birimlerinde gerçekleştirmeyi tercih ettik.

Böylece, hem Batı Anadolu'nun kültürel yapısının ortaya çıkartılması hem de ada ve deniz gibi olguların Türk halk kültürü içerisindeki yerini belirlemeye çalıştık.

Bir derleme çalışması sırasında, derlemecinin karşılaşabileceği doğal zorlukların yanında, bu konuyla ilgili olarak bizim karşılaştığımız zorluklardan en büyüğü, derlenen uygulama ve pratiklerin, kaynak kişilerin yaşlarına bağlı olarak, 150 – 200 yıl gibi çok geniş bir zaman dilimi içerisinde uygulanan çeşitli pratikler olabilmesidir. şöyle ki, görüşülen 70 – 80 yaşlarındaki kaynak kişilerin bilgileri, gelenekler sayesinde kuşaklarca öteye gidebilmekteyken, 40 – 50 yaşlarındaki kaynak kişilerin bilgileri, g sonrasında Türkiye’de öğrenilmiş yaşadığı çevrenin uygulamalarını benimsemiş göçmenlerden öğrenilmiş bilgiler olabilmektedir. Bu tür bilgilerin ayırımında yaşanan zorluk, lm Gelenek ve Görenekleri konusunda açıkça görülebilmektedir.

1.5 GİRİT ADASININ TANITILMASI

1.5.1 Coğrafya

Girit Adası, Akdeniz ile Ege Denizi'nin birleştiği noktada, en eski uygarlıkların doğduğu, genişlediği bir bölgede ve Akdeniz ticaretini denetleyebilecek bir noktadadır.¹

Ada, Yunanistan'ın en büyük, Doğu Akdeniz'in Kıbrıs'tan sonra ikinci büyük, Akdeniz'in beşinci büyük, Ege denizinin en büyük adasıdır. Batısındaki Kithira ve Andikithira Adaları ile doğusundaki Kasot, Kerpe ve Rodos Adaları ile birlikte Ege Denizini güneyden kapar. (EK.1) Batı dillerinde “Krete, Creta, Crete” şeklinde yazılan ve Arapların “İkritiyye, Akritiş, İkridiş, İkritiş” adını verdikleri Girit Adası, Akdeniz'i Ege denizinden ayıran bir konumdadır.

Adalar denizindeki 250 km. uzunluğunda olan bu adanın doğu ucundaki Sidero Burnu'nun Asya kıyısına uzaklığı 150 km.dir. Batıda ise Girit'in Spada Burnu ile Yunanistan'ın Male Burnu arasındaki uzaklık 90 km.dir. Dikdörtgeni andıran bir şekilde olan Girit adasının güneye bakan kıyısı, daha dağlık olması nedeniyle, bu yörede önemli yerleşim merkezleri ve korunaklı limanlar bulunmaz. Oysa kuzey kıyıları verimli araziler ve doğal korunaklı limanlarla dolu olduğu için tarihin en eski devirlerinden beri Hanya, Resmo, Kandiye gibi en önemli yerleşim merkezleri bu şerit üzerinde oluşturulmuştur.²

8259 kilometre kare büyüklüğündeki, adanın genişliği ise Diyon burnu ile Litinon burnu arasındaki 60 km.lik en geniş mesafeden, doğu ucundaki Yerapetre kıstağında sadece 12 km.lik bir mesafe arasında değişmektedir. Girintili çıkıntılı sahil şeridinin toplam uzunluğu 1,000 km'ye ulaşmaktadır.

¹ Ayşe Nükhet Adıyeke-Nuri Adıyeke, **Fethinden Kaybına Girit**, Babıali Kültür Yayıncılığı, İstanbul 2006, s. 218

Ada oldukça dağlık bir araziye sahiptir ve bu özelliğini en batıdan en doğuya uzanan şu sıradağ zincirleri boyunca korumaktadır: Ak Dağlar (Psiloritis) 2452 m, İdi sıradağları 2456 m, Dikti dağları 2148 m. (EK.2)

Bu dağlar zincirinin arasında Lasiti, Omalos ve Nida ovaları gibi verimli düzlükler yer almaktadır. Yüzey şekilleri açısından oldukça parçalanmış olan ada, Mora yarımadası ile Anadolu'nun güneyindeki Toros sıradağları arasında bir bağ oluşturmaktadır.

1.5.2 İklim ve Bitki Örtüsü

Girit iki farklı iklim kuşağının etkisindedir, ağırlıklı olarak Akdeniz iklimi ve yer yer Kuzey Afrika iklimi görülür. Bu durumuyla Girit, özellikle ılıman iklimin etkisi altındadır. Nemlilik denize yakınlığa göre değişmekte, ovalarda kışın kar yağışı istisna kalırken dağ zirvelerinde sık sık görülmektedir. Yazları sıcaklık 25-35 derece arasında değişmektedir. Güney kıyılarında yer alan ve Kuzey Afrika ikliminden etkilenen Mesara Ovasında yazlar daha sıcak ve uzun geçmektedir.

Doğanın yapısı ve Girit'in Akdeniz'in ortasındaki konumu, adanın, ılımlı Akdeniz iklimi olarak tanımlanan ve özellikle yılın %70'inde güneş ışığı alan ve kuru olan iklimini direk olarak etkilemektedir. Kışlar ılımandır ve Kasım ayından Mart ayına kadar iklim soğuk olarak tanımlanabilir ancak sık yağın yağmurlarla çok da dondurucu olmamaktadır. Kar ise Kasım ayının başlarından Mayıs ayı sonlarına kadar Ak Dağlar sırasının doruklarında sık sık görülebilmektedir.

Nisan ayında hava yumuşaktır, çok az gün hafif yağışlı geçer. Ekim ayında nadiren yağmur yağar, hava hala ılık ve yumuşaktır. Mayıs ve Eylül ayları genellikle güneşlidir ancak çok yumuşak değildir. Yazları oldukça sıcak ve kuraktır, Haziran ve Temmuz ayları en sıcak aylardır ve hiç yağış olmaz. Vilayetin yarı dağlık ve dağlık bölgelerinde hava sıcaklıkları daha düşüktür.

Sahil bölgesi, ova, dağ etekleri ve dağlık bölgeler, Alp etekleri ve Alpler, sulak alanlar ve geçitler gibi çok değişkenlik gösteren alanları ve ılıman iklimi nedeniyle, 300'ü bu bölgeye özgü 2100'ün üzerinde yabancı bitkinin yetişebilmektedir.³

³ http://www.chaniacrete.gr/tr/index.php?option=com_content&task=view&id=22&Itemid=37

1.5.3 Ekonomi

Önceleri tarıma dayalı olan Girit ekonomik yapısı 1970'lerden itibaren temelden değişmeye başlamıştır. Tarım ve hayvancılık ada ekonomisinde hala önemli bir paya denk gelmekle birlikte, adanın ikliminden ve engebeli coğrafyasından kaynaklanan engeller nedeniyle tarıma dayalı sanayi üretimi belli bir düzeyin ötesine gidememiş, ancak özellikle turizm ile bağlantılı hizmetler sektörlerinde kayda değer ilerlemeler sağlanmıştır. Yine de özellikle zeytincilik adada oldukça gelişmiş olup, resmi kayıtlara göre 300.000 zeytin ağacı bulunmaktadır⁴.

Girit Yunanistan'ın en popüler turizm bölgelerinden biridir. Yunanistan'a turistik girişlerin % 15'i Kandiye Havaalanından gerçekleşmektedir, bu şehre inen charter uçaklarının sayısı Yunanistan'a inen toplam charter uçaklarının beşte birine denk gelmektedir. Kandiye'deki Nikos Kazancakis havaalanı, Hanya'daki Daskaloyannis askeri havaalanı ve Sitia'daki yeni açılmış sivil havaalanı olmak üzere, Ada'da üç büyük havaalanı bulunmaktadır: 2004 içinde toplam iki milyon turist Girit'i ziyaret etmiştir. Girit'te turizm, Yunanistan genelinden de daha hızlı gelişmektedir⁵.

⁴ www.crete-region.gr

⁵ www.crete-region.gr

1.5.4 İdari Bölünme ve Önemli Şehirler:

Ayşe Nükhet Adıyeke hoca, adanın idari bölünmesi hakkında şu bilgileri vermektedir:

Girit adası Osmanlı imparatorluğu'nun yönetimine girdiği tarihte, Venedik tarafından düzenlenmiş olan yönetsel bölünme kısmen kabul edildi. Venedik döneminde Hanya, Resmo, Kandiye ve Sitia (Estiye) dan oluşan dört yönetsel bölgeye ayrılmış olan ada, Osmanlı idaresi altında Hanya, Resmo ve Kandiye'den oluşan üç bölgeye ayrıldı. Adanın yönetim merkezi Kandiye olarak belirlendi. Yönetsel yapılanmada bu üç merkez birer paşalık olarak kabul edilmişken, Mısır yönetiminde tek bir paşalık haline getirildi. 1868'de adanın idari bölünmesi yeniden ele alındı ve ada, Hanya, İsfakiye, Resmo, Kandiye ve Laşid olmak üzere 5 idari bölgeye ayrıldı. İsfakiye ve Laşid mutasarrıfları Hristiyan, Resmo ve Kandiye yönetimi, kazanın nüfus oranına göre Müslüman ve Hristiyan kaymakamlara bırakıldı.⁶

Bugün, Yunanistan'ın 13 idari bölgesinden biri olan Girit Adası, batıdan doğuya doğru, Hanya, Resmo, Kandiye ve Laşit olmak üzere 4 vilayete ayrılmıştır. (EK.3) Her eyalet bir başkente sahiptir. Hanya, Resmo ve Kandiye şehirleri, aynı isimli eyaletin de başkenti iken, Laşit Eyaleti'nin başkenti Aya Nikola şehridir.

⁶ Ayşe Nükhet Adıyeke, **Osmanlı İmparatorluğu ve Girit Bunalımı (1896-1908)** Doktora Tezi s.39 (Türk Tarih Kurumu 2000)

Hanya:

Osmanlı hakimiyetine geçen ilk kent Hanya olmuş (1645) ve bu döneminde adanın idarî merkezliğini yapmıştır. Adanın tamamen ele geçmesinden sonra yapılan idari taksimatla Kandiye idari merkez olurken, adanın, Mısır yönetiminden çıkıp yeniden Osmanlı yönetimine katıldığı tarihten kısa bir süre sonra, 1850’de merkez Kandiye’den Hanya’ya taşındı.⁷

1875 tarihli ilk Salnamede adadaki toplam cami-mescit sayısı 155 olarak gösterilmekte bunların 11 tanesinin Hanya’da olduğu belirtilmektedir⁸. Osmanlı Devleti’nin Hanya’nın fethedilmesinden sonra burada kurduğu ilk camiler, “kentte kayda değer bir Katolik cemaatinin de kalmamış olması dolayısıyla Venedikliler tarafından yapılmış kiliselerden çevrilmişlerdir⁹”. Günümüzde San Nicholas Kilisesi adıyla Ortodoks cemaatine hizmet veren bu bina, o dönemde Hanya kentindeki ilk camilerden biri olmuştur. Cami olduğu dönemdeki adı ise Hünkar Camii’dir. (EK.4)

Hanya kentinin bir özelliği de 1880 yılında, Konya’dan giden Süleyman Şemsi Dede tarafından kurulan Hanya Mevlevihanesi’ne ev sahipliği yapmasıdır. “Muhtemelen devletin adadaki etkinliğinin azalmaya başladığı dönemde Müslüman muhalefетinin tabanını oluşturmak ve güçlendirmek maksadıyla kurulan bu Mevlevihane¹⁰”, sadece 44 yıl adada faaliyet gösterebilmişti. Mevlevihane ahâlisinin Suda/Hanya limanından, beraberlerinde kurucu şeyh Süleyman Şemsi Dede’nin içi kurşun kaplı tahta bir sandığa konmuş kemikleri ve geminin limana yanaşmakta olduğu haberinin geldiği saatlerde Hakk’a yürüyen ikinci ve son şeyh Şemseddin Dede’nin naaşlarıyla birlikte ayrılmaları ile Hanya Mevlevihanesi 24 Mayıs 1924 Cumartesi günü sırlanmış oldu¹¹.

⁷ Adıyeke, a.g.e, s. 40

⁸ İsmail Kara, **Hanya/Girit Mevlevihanesi**, Dergah Yayınları, İstanbul 2006, s.17

⁹ Mehmet Ali Gökaçtı, **Geographika Yeniden Keşfedilen Yunanistan**, İletişim Yayınları, İstanbul 2001, s. 527

¹⁰ Gökaçtı, a.g.e s. 531

¹¹ Kara, 2006, s. 79

Resmo:

Grek dilinde “akan su” anlamına gelen Rithymna¹² antik kenti üzerine kurulmuş olan günümüz Resmo kenti, Minos uygarlığı döneminde zengin ve önemli bir kent idi. M.Ö. 3. yy’da bilinmeyen bir sebeple önemini yitirdi. Bununla beraber kent bağımsızlığını korumaya devam etti. O dönemde bağımsızlık işareti olarak, kendi adına bastırabildiği sikkeler bunu kanıtlamaktadır.

Kentinin Osmanlı Devleti için en büyük önemi, iki Osmanlı Padişahı dünyaya getirmiş olan Emetullah Rabia Gülnuş Sultan’ın (1647-1715), Resmo’lu oluşudur. “1647 yılında Girit adasında Venedikli bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Babasının adı Retimo Verzizzi’ydi ve doğduğu zamanki ismi Evemia idi.”¹³ Resmo’nun fethinden sonra buradan alınan esirlerle birlikte Saray’a götürülen Gülnuş Sultan IV. Mehmet’le evlenerek II. Mustafa (1695–1703) ve III. Ahmet’i (1703–1730) dünyaya getirdi. Toplam 20 yıl Valide Sultan kaldıktan sonra 1715 yılında öldü. Vefatından önce, 1708’de yaptırdığı Üsküdar Yeni Camii’nin yanındaki üstü açık türbesine gömüldü.

Rabia Gülnuş Emetullah Sultan’ın yaptırdığı ve Valide Sultan Camii olarak anılan cami, bugün Resmo’da bulunan, Osmanlı döneminden kalmış eserler arasında en iyi korunmuş olanıdır.

Kent içerisinde fazla yer olmadığı için Osmanlı konut mimarisindeki temel unsur olan bahçenin kullanılmadığı görülmektedir. Bitişik düzende inşa edilmiş olan bu evler çoğunlukla iki katlı olup, tamamı itibarıyla da ahşap olarak yapılmıştır. Üst katları genellikle dışarı doğru taşırılan bu evlerin bir başka ilgi çeken yanı da, giriş kapılarının üzerine yerleştirilmiş ve bugün bile bazı evlerin kapılarında görülebilen “Ya hafız” (Ey koruyucu) ibresini taşıyan levhalardır¹⁴.

¹² Gülsoy, a.g.e s.232

¹³ Gökaçtı a.g.e s. 533

¹⁴ a.g.e s. 534

Kandiye:

Adanın en büyük şehridir. Minos uygarlığının merkezi Knossos şehrin hemen yakınındadır. Girit'in Araplar tarafından alınmasından sonra, bir kale olarak kurulmuştur. Arapların buraya verdikleri "Rabazulhendek" adı, daha sonra Grekçe ve İtalyancaya "Kandaka", "Kandika" şeklinde girmiştir. Avrupa kaynaklarında ise "Candia", "Candie" şeklindedir¹⁵.

Bektaşiliğin adaya girip geliştiği yer olması bakımında Kandiye tasavvuf tarihi açısından da önem taşımaktadır. Çok az bilinen bu konudaki bilinen ilk kaynak, Prof. Fuad Köprülü'nün notları arasında oğlu Orhan F. Köprülü tarafından bulunan Usta-zade Girit'li Yunus Beyin küçük bir deftere kendi el yazısıyla yazmış olduğu "Bektaşiliğin Girit'te İntişarı" adlı notlarıdır. Orhan F. Köprülü'nün 1980 yılında yayınladığı makalenin başında belirttiğine göre, Prof. Fuad Köprülü, bu notları 55 yıl önce yayınlamak üzere hazırlamış ancak bir sebepten dolayı fırsat bulamamıştır. Aşağıdaki notlar bu makaleden sadeleştirilerek aktarılmıştır¹⁶.

*"Bektaşî tarikatını Girit'e getiren, Horasani-zade Mevlana"¹⁷
Derviş Ali Dede'dir. Bu zat Ankara Vilayeti Kırşehir müftüsü, Horasan'ın Türkmen aşiretlerinden; Horasanlı Mehmed Hüdabende'nin büyük oğludur. Tahsilini bitirdikten sonra İstanbul'a geldi. İmtihan vererek Süleymaniye darülhadisinden icazet aldı. Sonra memleketine dönerek babasının yanına gitti, babasının tarikatına girdi. Hacı Bektaş-ı Veli hazretlerinin Pir evi adıyla bilinen Büyük Tekkesine gitti ve tarikata katılarak derviş oldu. Osmanlı'nın 1664'teki Kalyon vakasıyla Girit'i fethetmek için harekete geçmesiyle, Her yerde harekete geçildi. Pir evi, Osmanlı ordusunun, Hazreti Pirin koruyucusu olduğunu bildirdi. Pir evi*

¹⁵ Ersin Gülsoy, **Girit'in Fethi ve Osmanlı İdaresinin Kurulması (1645-1670)**, Tarih ve Tabiat Vakfı Tatar Yayınları, İstanbul 2004, s. 236

¹⁶ Orhan F. Köprülü, "Bektaşiliğin Girit'te İntişarı", *Güney-Doğu Avrupa araştırmaları Dergisi*, Cilt 8-9, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1980, s.37

¹⁷ Mevlana, Derviş Dede'nin adı olup kendisinin Mevlevilik ile bir ilgisi yoktur.

postunda bulunan Dimetokalı Vahd Dede bu eski gelenek üzerine Girit seferi için kafileyi teşkil etti ve ehliyeti herkesçe bilinen Horasani-zade'yi hilafet payesiyle halife yaptı ve kafileye kafile başı yaptı. Horasani-zade kafilesıyla Girit'e 19 Haziran 1945'te gitti. Orada dergahın kurulması ise 1650'dir."

Ali Baba, Girit Adası'nın fethine bizzat katılmış ve daha sonrada bu fetih sırasında gösterdiği yararlılıkların karşılığında aldığı toprakları kendisine yurt edinmek suretiyle Kandiye'ye yerleşmiştir¹⁸.

Bektaşiliğin Girit'te gelişmesi ve yaygınlık kazanması, üçüncü evre olarak adlandırılan 1811-1924 yılları arasında olmuştur. Bu tarihe kadar sadece Kandiye'de bulunan dergah merkezine, bu tarihten sonra, Kandiye'nin on kilometre güneyinde Mağaralı Köy Dergahı, Hanya Dergahı, Resmo Dergahı ve Horasanlı Dergahı'nın bir buçuk kilometre batısında, birkaç gözden ibaret İbrahim Baba Dergahı da eklenince toplam sayı beşe ulaşmış oldu.¹⁹

Bu dergahın yanı sıra, zamanla adanın diğer kesimlerinde de dergahlar açılmış ve Bektaşilik bu sayede Girit Adası'ndaki en yaygın tasavvufî hareket olmuştur. Horasanlı dergahının üçüncü devresi olarak bilinen dönemde, 1821 yılında kurulan bu tekkenin kuruluş tarihinin Yunan isyanına denk gelmesi ise dikkat çekici bir durumdur. Akıllara, isyan sonrası çıkabilecek durumlara karşı bir önlem olarak mı kurulduğu sorularını da getiren Mağaralı Köyü şubesinin açılışındaki tüm masraflar ise, kentin o dönemdeki ileri gelen zenginlerinden olan Proyazadelerden Mustafa Bey tarafından karşılanmıştır. Böylesi bir kanıyı güçlendiren izlenim ise, aynı tarihte Mustafa Dede adındaki bir Bektaşî babası tarafından birer şubenin de Hanya ve Resmo kentlerinde de açılmış olmasıdır. Bu suretle adanın önde gelen tüm merkezlerinde oluşturulan bu

¹⁸ Gökaçtı, a.g.e, s. 537

¹⁹ Orhan F. Köprülü, a.g.m, s. 57-61

*tekkelerin klasik dergah işlevinin daha ötesinde bir görev üstlenmiş oldukları da aşikardır.*²⁰

Aynı makalede, bu dönemde tahmini bir sayıyla 10.000 tarikat mensubu bulunduğu ve bunun toplam Türk nüfusu içindeki oranının % 12.5 olduğu belirtilmektedir.

Fethinden itibaren, adanın Türkleşmesinde ve Türk kültürünün sayılmasında büyük rol oynamış olan Bektaşilik Tarikatı, Mevlevilik Tarikatında olduğu gibi mübadele sonrasında, 1924 yılında adayı terk etmek zorunda kalmıştır.

Adada Mevlevilik'ten Bektaşilik'e; Celvetilik'ten Halvetilik'e kadar birçok erkanın da faaliyet gösterdiği bilinmektedir²¹.

²⁰ Gökaçtı, a.g.e, s. 535

²¹ Mustafa Tatcı, Cemal Kurnaz, Yaşar Aydemir, **Giritli Salacıoğlu Mustafa ve Mesnevileri**, Kültü Bakanlığı Yayınları/2731, Ankara 2001, s. 1

Kandiye'nin Fethi:

Kalyon vakası²² üzerine 23 Haziran 1645'te başlayan Girit seferinde 22 Ağustos 1645 Hanya, 16 Kasım 1646 Resmo teslim alınmıştı. Ancak Kandiye'nin fethi tam 24 yıl sonra gerçekleşecekti. Evliya Çelebi'nin deyiimi ile bu savaşlarda “Adem kanı değil, adem canı ırmak gibi akmıştır.”²³

“...Özellikle Kandiye Savaşı tarihe, lağım savaşları olarak geçmiştir. Osmanlı askerleri surlara doğru, Venedikliler Osmanlılara doğru karşılıklı binlerce lağım yürütmüşler bu lağımın içinde binlerce kantar barut patlatmışlardır. İki grup asker metrislerin önünde kimi zaman boğaz boğaza çarpışmışlardır... “

Savaş boyunca askerler arasında önemli sorunlar yaşandı. 1661 ve 1667 yılında ortaya çıkan veba iki taraftan da çok sayıda insanın ölümüne yol açtı. Açılan metrislerin su baskınına uğraması ve soğuk, şartları oldukça ağırlaştırıyordu. Askerlere geç ulaşan yardımlar, maaşlarını alamamaları asker arasında bıkkınlıklar hatta küçük çaplı karşı koymaları da gündeme getirmiştir. Kandiye kalesinin altındaki bu didişme sonucu Türkler, neredeyse “Kalenin perili olduğunu inanmaya başlamışlardır.”

1667 ilkbaharında vezir-i azam Köprülü Fazıl Ahmet Paşa'nın Kandiye'ye gelmesi ile Girit savaşının son evresi başladı. İki buçuk yıl

²² Gülsoy, a.g.e s. 26-27 **Kalyon Vakası:** Sultan İbrahim, Darüssaade ağası Sümbül Ağa'yı 1645 yılında, bazı hareketlerinden memnun olmadığı için Mısır'a sürgün etmek istemişti. Bir hayli zengin olan ağanın malına padişah da ihsanda bulunmuştu. Sümbül Ağa bütün malları, cariye ve seçkin atlarıyla ve 3.000 kişilik bir hacı kafilesıyla, İbrahim Reis Kalyonu ile yola çıkmıştı. Ancak hareket hazırlıkları aceleye geldiği için lazım olan savaş malzemeleri alınamamış sadece dört topla denize açılmışlardı. Bu kadar kıymetli yük ile savunmasız olarak yola çıkan geminin Mısır'a doğru ilerlediği Malta korsanları tarafından haber alınmıştı. Rodos adasına gelip buradan tekrar hareket etmek isteyince, Rodoslular Malta gemisinin gitmesini beklemelerini tavsiye etmelerine rağmen, Sümbül Ağa hacca yetişmek isteği yüzünden bu tavsiyeyi dinlemedi. Kerpe adası önlerinde korsanlarla bir gün bir gece süren savaş sonrasında, Sümbül Ağa ile birlikte bir çok kişi öldürülmüş, geriye kalanlar da korsanlarca esir alınmış ve ganimetler Girit'in Kandiye limanına götürülmüştü. Birkaç gün burada dinlendikten sonra Malta'ya doğru hareket etmişler ancak Mesina Adası iskelesi olan Saragoza limanına yirmi mil kala, gemi ganimetleriyle birlikte batmıştır. Bu hadise üzerine Osmanlılar Girit üzerine harp ilan ettiler.

²³ Adıyeke A. Adıyeke N. a.g.e, s. 19

süren bu mücadele, Kandiye Kalesi'nin önünde bir ölüm kalım savaşına dönüştü... “

“...Savaş sırasında yerli halkın tutumu da oldukça ilginçtir. Yerli halk tam anlamıyla bir ikilem içinde idi. Ortodoks yerli halkın adanın yöneticisi durumunda olan Venediklilerle ilişkileri, tarihsel süreçte pek de yolunda gitmemişti... Ne var ki her iki toplum da Hristiyan'dı. Adayı almak için savaşan karşı taraf ise farklı bir dinden idi... Bu ikilemi ozan, Marinos Çane Bounialis, Giriltlilerin “loş sisler arasında Türklerin mi yoksa Frankların mı daha korkunç olduklarını bilemediklerini” söyleyerek ortaya koymuştu.

Gerçekte ise durum tam tersiydi. Türkler Hanya'yı kuşattıkları zaman özellikle kırsal kesimde yaşayan Rum nüfusu Venediklilere karşı Osmanlıları desteklediler, Osmanlılara katıldılar. Örneğin, Kurinali köyünün kapudanı Hanya'ya gelip Müslüman olup Türklere katıldı... Bunun yanı sıra, adada çok sayıda insan hiçbir zorlama olmadan Müslümanlaşmaya başlamış ve adada önemli bir dönüşüm yaşanmakta idi. Bunun bir tamamlayıcısı olarak adada Müslümanlarla Hristiyanlar arasında evlilikler başlamıştı...

...Tüm bu yaşananların sonucunda büyük zorluklar çeken Kandiye'den insanlar bir yolunu bulup kaçmaya başlamışlardı. Kaçanlardan Müslüman olanlar ödüllendiriliyor, Müslüman olmayanlar ise uygun bir zamanda istedikleri yere gönderiliyordu. Kaleden Türk tarafına sadece yerli halk kaçmıyordu. Umutsuzluk ve sefalet Venedik görevlilerinden birçok kişinin Türklerin tarafına geçmesine sebep oldu. 1667'nin Kasım ayında Albay Andreas Barotsis Türk tarafına geçip istihkamların zayıf noktalarını bildirince kuşatma altındaki halkın durumu daha da kötüleşti. Barotsis'i başkaları da takip etti. Osmanlı yöneticileri,

bu durumu büyük ödülleri vaat ederek sağladılar. Köprülü'nün 700.000 altını bunun için harcadığı söylenir.

1669 yılının yazı bittiğinde Kandiye Kalesi'nin artık dayanacak gücü kalmamıştı. Kısa sürede umutlar tükendi.

Savaşın sona erdiği sultana²⁴ ve her tarafa duyurulmuş, Girit Osmanlı topraklarına katılmıştı. Çeyrek asır süren ve binlerce insanın canına mal olan, bu savaşın bitmesi bütün Osmanlı memleketlerinde sevinçle karşılandı.

²⁴ Ahmet Miroğlu, “Doğuyula Batı, İslâm'la Hristiyanlık Arasında Bir Ada: Girit” *Semerkand Dergisi*, Şubat 2006, s.17-21 adlı makalesinde, kaynak göstermeden şu anekdotu aktarmaktadır:

...Fakat fetih haberini padişaha haber vermek zordu. Zira Girit seferi hakkında bir türlü tatminkâr cevap alamayan Padişah, öfkelenerek bundan böyle Girit lafı edene çok büyük cezalar vereceğini söylemişti. Sonunda şöyle bir çözüm bulundu: Akşamleyin padişaha takdim edilecek olan yemeklerin arasına, gümüş bir sahanın içine tirit konuldu. Kenarına da şöyle bir ibare yazdırıldı: “Sahanın içinde tirit, fetholundu nihayet Girit!”

1.5.5 Girit Tarihi

Girit adasının sonradan “Asıl Giritliler” olarak ayırt edilmiş olan ilk sakinleri Küçük Asyalı idiler. Bunlar, Milattan Önce 3000 ile 1400 yılları arasında bu günkü Avrupa medeniyetine beşik vazifesini görmüş olan Girit veya Kral Minos’un adına izafetle Minos diye nitelendirilen kültürü meydana getirmişlerdi.

Bu medeniyetin kalıntıları Knossos’ta yapılan arkeoloji araştırmaları sonunda meydana çıkarılmıştır. Girit adasında Milattan Önce 4000 yıllarında Neolitik bir kültürün geliştiğini göstermektedir. Yine Milattan Önce III. bin yılda başlayan bakır ve tunç devirleriyle bu gelişme, Girit’te II. bin yılda kısmen Mısır’ın tesiri altında parlak bir dönemde ulaşmıştır.

Roma ve Bizans döneminde, Yunanistan’ın Roma hakimiyetine girmesinden sonra bir müddet Girit hakimiyetini korudu. Ancak Girit adasının güvensizliği ve korsan yatağı olmasından dolayı Milattan Önce 69 yılında Romalılar adayı hakimiyetleri altına almak için mücadeleye giriştiler. Ada Milattan Önce 67-66 yıllarında tamamıyla Romalıların hakimiyetine girdi. Romalılar Girit’i bir iskan bölgesinden ziyade askeri ve iktisadi bir üs olarak kullandılar. Buralara İtalya’dan eski askerler getirtip Knossos bölgesine yerleştirdiler. Özellikle ziraatın gelişmesi için Messera ovasında birçok çalışmalar yaptılar ve buradan elde edilen tahılın çoğunu Roma’ya nakledip ihraç ettiler. Roma İmparatorluğu bölününce Doğu Roma’da kalan Girit adası, Bizans İmparatorluğunun “İllyricum” kısmında Makedonya eyaletinin altı vilayetinden birini teşkil etti.

Araplar döneminde Girit’e ilk İslam akınları Emeviler döneminde oldu. Özellikle Muaviye, Suriye ve Mısır civarını aldıktan sonra her yıl Akdeniz ve Ege denizindeki adalara sefer düzenlemiştir.

I.Velid döneminde 705-715 Akdeniz’deki bir takım adalar “Malta, Mayorka ve Minorka” zaptedildiği sırada Girit adasına da bir miktar kuvvet gönderilerek bazı

mevkiler ele geçirildi. Ancak sonradan ada elden çıktı. Emeviler döneminde yapılan bu akınlar, Abbasiler devrinde de sürdü. En nihayet Halife Me'mun idaresinde Abu Hafs Ömer bin İsa El-Endülüs tarafından 826 yılında ada tamamıyla zaptedildi. Abu Hafs Ömer, tıpkı Tarık İbni Ziyad'ın yaptığı gibi Girit'e asker çıkaran donanmayı yakmak suretiyle askerleri geri dönülmez bir savaşa sokarak adayı zaptetmiştir.

Bizans, Kephoros Phokas, kumandasındaki kuvvetlerin bir yıl süren kuşatmasından sonra 6 Mart 961 de Kandiye şehrini ele geçirdiler. Burada bulunan Müslüman halkın bir kısmını öldürdüler, bir kısmı adayı terk etti, bir kısmını da din değiştirmeye zorladılar.

Girit IV. Haçlı Seferi sırasında Bizans İmparatorluğu arazisi taksim edilirken, Montferrat Markisi Boniface'ın payına düştü. Fakat Marki adada karşılaşacağı güçlükleri dikkate alarak onu satmaya karar verdi.

Bizans, Girit'i 12 Ağustos 1204 yılında 100.000 gümüş karşılığında Venediklilere satmak mecburiyetinde kaldı. Bu tarihten itibaren de 440 yıl gibi uzun bir zaman sürecek Venedik hakimiyeti başlamıştır.

Girit'e yerleşen Venedikliler adadaki hakimiyetlerini sürdürmek için tıpkı Romalılar gibi kendi anavatanından bir kısım halkını burada iskan ettirdiler. Sahil şehirlerin tümünü tahkim ettikleri gibi iç bölgelerde de müstahkem kaleler inşa ettiler.

Yirmiden fazla ihtilal ve sonu gelmez isyanlar Girit ahalisini canından bezdirmişti. Bu güzel ve verimli adayı Venediklilere bırakmak istemeyen Cenevizliler durmadan akınlar yapıyor, şehirleri ve köyleri basıyorlardı. İlk isyan 1205 yılında Cenevizlilerin teşviki ve Malta Dukasının yardımı ile başladı. İki yıl süren bu ihtilal sırasında Venedik'ten göçmen getirilerek Girit'te yerleştirildi. İsyan edenlerin yarı malları alınıp Venedik'ten getirilen göçmenlere verildi. Her iki tarafta da pahalıya mal olan isyanlar, daha şiddetli bir şekilde Venediklilerce bastırılıyordu. Bu durum üzerine ada halkı dışarıdan özellikle Cenevizlilerden yardım ümitlerini kesince kendilerine

felaket getirmekten başka bir işe yaramayan bu ayaklanmalardan vazgeçerek, XIV. yüzyılın sonunda Venedik idaresine tam anlamıyla boyun eğmek zorunda kaldılar.

Girit'e hakim olan Venedikliler, Anadolu kıyılarında Menteşe Oğulları, Aydın Oğulları gibi Türkmen beylikleriyle ticari bağ kurdular. Bir ara Venediklilerin katıldıkları Haçlı ittifakının yol açtığı masraflarını karşılayabilmek için Girit'te vergileri arttırdı. 1333, 1342 ve 1363' de ayaklanmalar meydana geldi.

Giritliler ile Venedikliler arasında 440 yıldan beri süren ezeli düşmanlık ve bir türlü bitmek bilmeyen Venedik Ceneviz rekabetinden dolayı adada kargaşa, katliam, eza ve cefalar halkın sürekli isyan etmesine neden oluyordu.

Girit adasına ilk Türk akınları Aydın Oğulları Beyliğinden Umur Bey 300 gemi ile başlatmıştı. Umur Beyden sonra 1469'da Girit çeşitli istikametlerde yapılan Osmanlı hücumlarına maruz kaldı. Akdeniz'i bir Türk gölü haline getirmek isteyen Barbaros Hayrettin Paşa'nın 1538'de Girit sahillerini kontrolü altına almasıyla ada, en fazla zararı gördü.

1567 Yılında II.Selim'in tahta çıkması ile Kıbrıs adasının fethi sırasında Girit'e akında bulunuldu ve Suda kalesine bir gece baskını düzenlendi. Bu saldırılar sırasında Hanya Kalesi de çok zarar gördü ve Cezayir'den gelen bir Osmanlı donanması Resmo yöresini yakıp yıktı.

Adanın Osmanlı Hakimiyetine Girmesi:

IV. Murat döneminde Osmanlı Devleti, Venedik Devletiyle Sulh halindeyken Cezayir ve Tunus korsanları Girit'i basıp, Avlonya'ya sığındıkları zaman Venedikliler, anlaşmayı hiçe sayarak Avlonya'yı talan etmişler, kaleyi ve kale içindeki camiye yıkmışlardı. Bu hareket Girit'in feth edilmesi konusunda ilk sebeplerden birini teşkil etmiştir.

Sultan İbrahim'in hükümdarlığı döneminde ortaya çıkan Sümbül Ağa meselesi (Kalyon Vakası) ise, Girit adasının fethedilmesinden en önemli sebep olmuş ve Osmanlı Devletini harekete geçirmişti.

Girit adasının Osmanlı Devleti için önemi ise, üç kıtanın birleşiminde olması, Kuzey Afrika'nın kıyı şeridindeki Müslüman devletlerin "Trablus, Tunus ve Cezayir" deniz yolu üzerinde önemli bir stratejik noktadaki konumuyla bir serhat adası özelliğinde bulunması ve Avrupa'dan Osmanlı devletine karşı yapılacak saldırılarda ileri karakol görevini taşımasıydı. Osmanlı devleti Fatih Sultan Mehmet döneminden beri Girit adasının, gerek stratejik konumundan gerekse bir korsan yatağı olmasından dolayı fethini düşünmekteydi.

21 Haziran 1645'te Osmanlı donanması Navarin'den ayrıldıktan sonra Başkomutan Kaptan-ı Derya Yusuf Paşa bütün komutanları etrafında topladıktan sonra padişahın fermanını çıkarıp okudu. "Girit'i feth ediyoruz..." dedi. O zamana kadar herkes Malta adasının fethine gidildiğini sanıyordu. Böylece 24 yıl, 4 ay, 16 gün süren savaş başladı.

Öte yandan Venedikliler Osmanlı devleti ile bir barış anlaşması yapmak istediklerini belirttiler ve Girit'in kendilerine bırakılması karşılığında Osmanlı devletine her yıl 20.000. Altın haraç vermeyi önerdiler. Serdar-ı Ekrem Fazıl Ahmet Paşa bu teklifi müzakereye bile gerek görmeden reddetti.

Osmanlı kuvvetleri, fazıl Ahmet Paşa kumandası altında kuşatılan Kandiye kalesi ikibuçuk yıl sonra teslim olayı kabul etmiştir. Venediklilerin 13 yıldır Kıbrıs Valisi ve komutanı olan Francesco Morosimi teslim kararını bildirdi ve (6 Eylül 1669)'da sekiz maddelik bir sulh anlaşması imzalandı.

Sulh anlaşmasına göre, Kandiye kalesi bütün silahları ve mühimmatı ile teslim oluyordu. Sadece Carabusa, Suda ve Spinaloğne kaleleri Venediklilere kalıyordu. Girit adasının fethi Osmanlı devletine çok pahalıya mal olmuştur

Kandiya'nın ilk kuşatılması 1647 yılı 7 Temmuz günü başlatılmasından teslim oluşuna kadar Venedikliler kaleyi 22 yıl 1 ay, 29 gün Türk ordusu karşısında durabilmişlerdi.

Osmanlı devleti 1715 yılından sonra Girit adasını, merkezi Kandiye olmak üzere imtiyazlı bir eyalet haline getirdi ve Kandiye, Hanya ve Resmo sancaklarına ayırdı. Kandiye'nin fethinden sonra yürürlüğe konan yeni vergi sistemi Venedik zamanındaki ağır vergileri kaldırdı. Girit'te yapılan ilk tahrir göre, ki vergiler buna göre tespit edilmekteydi, 12.700 zengin, 9850 orta kazançlı ve 4170 dar gelirli olmak üzere 26 bin 700 kişi yaşıyordu. Osmanlı coğrafyası içinde İstanbul-Mısır yolu üzerinde bulunan Girit limanları önemli uğrak yeri haline geldi.

Kandiye'nin fethinden Mora ihtilalinin başlangıcına kadar Osmanlı hakimiyeti altında geçen zaman zarfında Girit'te gözlenen sükûnet devresi, Osmanlı idâresinin özenli iç politika uygulamalarına rağmen devam edememiştir.

Mora ve adalarda Rumlar tarafından çıkarılan isyanlar Girit adasına da sıçradı. 1821 yılında başlayan bu ilk isyanın bastırılması için II. Mahmut, Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'yı görevlendirmiş ve isyanı bastırmıştır.

1830 yılında Yunanistan devleti kurulduğunda, Girit Rumları adanın bu devlete bağlanmasını sağlamak için yeniden isyan ettiler. Bu isyan da Mehmet Ali Paşa

tarafından 1831 yılında bastırıldı. Ancak kendisine Girit valiliği de verilmiş olan ve kuvvetleri de adada bulunan Mehmet Ali Paşa Girit'i, buradan bir çıkarı olmayacağını anladığı için, 15 Temmuz 1840 tarihli Londra Antlaşması'ndan sonra adayı boşaltmıştır. Girit'in Mehmet Ali Paşa'nın çekilmesinden sonra yeniden doğrudan Osmanlı idaresine geçmesinden az bir zaman sonra, Rumlar buraya tekrar dönmüş olan Yunan mültecileri tarafından isyana teşvik edildiler. Bu ayaklanma da, Osmanlı Devleti tarafından 1841 yılının ilk aylarında bastırıldı.

Bu arada, yeni kurulmuş olan Yunan Devleti de Girit'teki Rumları isyana teşvik etmekte ve asilere her çeşit yardımı yapmaktaydı. Yunanistan, Mısır bunalımı sırasında Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu zor durumdan yararlanmak için, 10 Ağustos 1839'da koruyucusu olan üç büyük devlete bir muhtıra göndererek, Girit'in kendisine verilmesini istemiştir. Diğer taraftan da Teselya'ya çeteler göndererek, Makedonya ve Epir'de karışıklıklar çıkartmıştır. Ancak İngiltere, Yunanistan üzerinde Rusya'nın nüfûz kazanacağı endişesi ile Yunanistan'ın bu genişleme politikasını önlemiştir. Kırım Savaşı sırasında da, Yunanistan'ın Osmanlı Devleti'ne savaş açmak istemesi, İngiltere ve Fransa tarafından engellenmiştir.

Yunanlıların ümit ve arzuları, 1864 yılında Yedi Ada'nın kendilerine verilmesi üzerine tekrar uyanmıştır. Rumların bulunduğu Ege'deki bütün adaları ele geçirerek büyük bir Yunanistan kurmak isteyen Yunanlılar, Girit'i de Osmanlı Devleti'nden kopartmak için tekrar harekete geçmişlerdir. Adaya gönderilen papaz ve öğretmenlerle Rum halkını isyana teşvik edilmiş ve 1866 Ağustos ayında Girit ilk defa geniş ölçüde bir ayaklanmaya sahne olmuştur. Rumlar kendi kendilerine geçici bir hükûmet kurarak, Girit'in Yunanistan'a ilhâk edildiğini ilân ettiler.

Osmanlı Devleti, isyanı bastırmak üzere harekete geçti. Fakat Avrupa devletleri bu defa da işe karıştı. Fransa ve Rusya'nın Girit'in Yunanistan'a terki veya özerklik verilmesi önerisi Babiâli tarafından reddedildi. Asilere, Yunanistan ve diğer ülkelerden gönüllü ve yardım gelmekteydi.

1867 Mayıs'ında Rusya'nın da onayını alan Fransa, Girit halkının şikâyet ve isteklerini belirlemek üzere, adaya milletlerarası bir komisyon gönderilmesini teklif etti. Fakat, Osmanlı Devleti ile İngiltere ve Avusturya bu teklife karşı çıktılar. Bunun üzerine Fransa, tasarıda, gönderilecek komisyona Osmanlı Devleti'nin de bir heyet ile dahil edilmesi şeklinde değişiklik yaptı. Buna mütareke talebini de ilave ederek Rusya, İtalya ve Prusya ile müştereken, Osmanlı Devleti nezdinde yeni bir teşebbüste bulundu. Ancak Osmanlı Devleti bu teklifi de içişlerine karışma sayarak reddetti.

İngiltere ise Girit meselesinin, Osmanlı Devleti'nin yerel bir problemi olarak kalmasını istiyordu. Bu arada yapımı sürdürülen Süveyş Kanalı açılınca, Hindistan yolu üzerinde bulunan Girit'in önemi bir kat daha artacaktı. Bu bakımdan da adanın statükosunun devamında yarar görüyordu.

Avrupa devletlerinin devam eden baskısı sonucunda Babiâli 12 Eylül 1867'de Girit'te genel af ilan etmeye razı oldu. 28 Ekim'de Fuat Paşa, Sadrazam Âli Paşa'nın Girit'te tatbik edeceği tafsilatlı ıslahat programını ilgili devletlere gönderdi. Ancak tatbik konulması düşünülen program Fransa'yı memnun etmedi. Bunun üzerine Fransa, Rusya, Prusya ve İtalya, Babiâli'ye verdikleri notada, Osmanlı Devleti'nin İngiltere'nin tutumundan cesaret alıp, diğer devletlerin fikirlerini gözönünde tutmadığını, kendi teklif ettikleri ıslahat programlarını uygulamadığını ve bundan meydana gelebilecek hiçbir şeyin sorumluluğunu kabul etmediklerini bildirmişlerdir

Bu şartlar altında Sadrazam Âli Paşa 6 Ekim 1867'de Girit'e vardı ve hazırlanan ıslahat programını açıkladı. Buna göre: "Vergiler önemli ölçüde azaltılacak; valinin yanında biri Müslüman, diğeri Hristiyan olmak üzere iki danışman bulunacak; yerel ve genel meclisler kurulacak, bunların üyeleri Müslüman ve Hristiyanlardan seçilecek; ada gerektiği kadar sancaklara ayrılacak ve bunların başına getirileceklerin yarısı Müslüman, yarısı Hristiyan olacak; adada resmî yazışmalar Türkçe ve Rumca olmak üzere iki dilde yapılacaktır".

Böylece Girit'e özerklik veren bir yönetim şekli getirilmiş ve Girit isyanı da yatışmaya başlamıştı. Girit'teki durumun sakinleşmesinden hoşlanmayan Yunanistan bu kez de Yunanistan'a gelen Girit göçmenlerinin adaya dönmesini devletlerarası bir mesele haline getirmeye çalıştı. Ancak, göçmenlerin Yunanistan'da karşılaştıkları kötü şartlar, Yunanistan'ın aleyhinde bir durum oluşturdu. Göçmenler Girit'e dönmek istiyor, fakat anlaşmazlık çıkartacak bir kozdan yoksun kalmak istemeyen Yunanistan buna izin vermiyordu. Babıâli, 1868 Kasım ayı sonlarına doğru göçmenlerin Girit'e serbestçe dönmesini istedi. Osmanlı Devleti, 11 Aralık 1868'de Yunanistan'a verdiği notanın reddedilmesi üzerine de Yunanistan ile ilişkilerini kesti. Ortaya çıkan savaş durumunu gidermek için harekete geçen büyük devletler, 9 Ocak 1869'da Paris'te bir konferans topladılar.

Fransa, İngiltere, Rusya, İtalya, Prusya, Avusturya ve Osmanlı Devleti'nin katılımıyla gerçekleşen konferansa Yunanistan katılmadı. Uzun süren müzâkerelerden sonra, Paris Konferansı'nın resmi bildirisi 20 Ocak 1869'da kabul edildi. Bu bildiri Yunanistan Hükûmeti'nin Osmanlı Devleti'ne karşı çeteler toplamasını ve Yunanistan limanlarından Giritli âsîlere malzeme taşıyan gemilerin donatımını yasak edip mültecilerin de Girit'e dönmelerine mani olunmamasını talep ediyordu.

Büyük devletler bu bildiri ile Yunanistan'ı hareketlerinden dolayı suçladıklarını açıkça belli etmişlerdir. Yunanistan'a bildiriye ek olarak verilen notada da bildiride ifade edilen maddelerin en geç bir hafta içinde kabul edilmemesi halinde, Yunanistan'ın hareketlerinden doğacak sonuçlar karşısında yalnız bırakılacağını ihtar etmişlerdi. Yunanistan hükûmeti, konferansa katılan devletlerin bu baskısı karşısında, 6 Şubat 1869'da bildiriye kabul etmek zorunda kaldı. Böylece, İngiltere'nin isteği doğrultusunda statükonun korunması esas alınarak Doğu Akdeniz bunalımı önlenmiş ve Osmanlı-Yunan anlaşmazlığı ile Girit meselesi geçici de olsa sona ermiştir.

Girit Rumları, 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşında, Osmanlı Devleti'nin içine düştüğü zor durumdan yararlanmak amacıyla, Yunanistan'ın da teşviki sonucu yeniden isyan etmişlerdir. Rusya da, Ayastefanos Antlaşması'na, Girit adasında ıslahat

yapılmasını ve uygulanmasını isteyen bir madde koyarak, konunun devletlerarası bir nitelik almasına sebep olmuştur. İngiltere ise Rusya'nın adaya tek taraflı olarak müdahalesini önlemek üzere, Girit meselesini Berlin Konferansı'na getirdi. Kongre, Berlin Antlaşması'nın 23. maddesine; Girit'te 1868 nizamnâmesi esaslarına göre ıslahat yapılmasını ve Osmanlı Devleti'nin bu konuda Avrupa devletlerine bilgi vermesi kaydını koydu.

Bu madde Osmanlı Devleti'nin Girit üzerindeki hâkimiyetini biraz daha kaybetmesine yol açtı. Nitekim sonradan büyük devletler, Osmanlı Devleti tarafından verilen bu vaadin yerine getirilmesini istediler. Bu vazife ile Girit'e gönderilen Gazi Ahmet Muhtar Paşa ile âsiler arasında, konsolosların kontrolü altında, Hanya'ya yakın Halepa mevkiinde müzakereler yapılarak, 23 Ekim 1878'de bir mukavelenâme imzalandı. "Halepa Mukavelenamesi"nin başlıca hükümleri şunlardır:

1- Girit genel valisi, beş yıl müddetle tayin edilecektir; genel vali, Müslüman veya Hristiyan olabilecektir. Müslüman olduğu takdirde Hristiyan, Hristiyan olduğu takdirde, Müslüman bir yardımcısı bulunacaktır.

2- Vilâyet Genel Meclisi 80 üyeden oluşacak; bunlardan 49'u Hristiyan, 31'i Müslüman olacaktır. Meclis yılda bir defa toplanacak, mahallî ihtiyaçlar hakkında karar verecektir.

3- Memurlar öncelikli olarak yerliler arasından seçilecektir.

4- Rumca, Türkçe gibi resmî dil olarak kabul edilecektir.

5- Vergi gelirlerinin fazlası adanın amme hizmetleri için kullanılacaktır.

6- Kâğıt paranın tedavülü yasak olacak, basın hürriyeti sağlanacaktır.

Böylece, Halepa Mukavelenamesi ile verilen yeni haklar ve getirilen düzenle, Rum halkın Girit'in yönetiminde daha etkili olması sağlanmıştır.

Türk-Yunan savaşı, Girit meselesi yüzünden çıkmış, buna rağmen barış antlaşmasının hiçbir yerinde Girit anlaşmazlığından ve hal şeklinden bahsedilmemişti. Barışın imzalanmasından iki hafta sonra da 18 Aralık 1897 tarihinde büyük devletler,

Girit'in özerkliğini ilan ettiler. Buna göre Girit adası Osmanlı Devleti'nin hakimiyetinde tarafsız ve muhtariyete sahip bir eyalet oluyordu. Adaya, ilgili devletlerin de onayı ile Sultan tarafından beş yıl için Hristiyan bir vali tayin edilecekti. Türklerin de temsil edildiği seçilmiş bir yasama meclisi bulunacak, onun kararları Osmanlı Devleti'nin müdahalesi olmadan valinin onayıyla yürürlüğe girecekti. Türklerin can güvenliği ve mal emniyeti temin olunduktan sonra Türk askeri adadan çekilecekti. Girit idaresi, Osmanlı Devleti hazinesine yıllık maktu bir vergi ödeyecekti.

18 Aralık 1897'de büyük devletler Girit'in Osmanlı hakimiyetinde özerk hale getirildiğini açıkladıkları sırada adanın dağlık bölgelerinde Türk ve Rum halkları arasında çatışmalar devam ediyordu. Osmanlı Hükümeti adaya eski sadrazamlardan Cevat Paşa'yı göndererek duruma hakim olmaya çalıştı. Cevat Paşa'nın varlığı Türklerin moralini yükselttiğinden kırsal bölgelerde Rum baskı*sına dayanamayarak Kandiye'ye sığınan Türklerle şehrin Türk unsuru birleşerek Rumlara karşı koydular. Çıkan olaylarda İngiliz konsolosu da öldürüldü. İngiliz amirali şehrin Osmanlı komutanından, silah kullananların kendisine teslimini istedi. Evler aranarak birçok kişi tevkif edilip İngiliz gemilerinde hapsedildi.

4 Ekim 1898'de adayı işgal eden büyük devletlerin Girit'teki karışıklıklardan, Osmanlı yönetimini sorumlu tutan ortak notası, Fransız elçisi tarafından Babiâli'ye verildi. Bu notaya göre:

- 1- Dört devlet Girit adasında sultanın hukukunu koruyacak,
- 2- Osmanlı Hükûmeti adadaki kuvvetlerini bir ay içinde çekecek,
- 3- Ada'da çoğunluğun arzusuna uygun yönetim kurulacaktır.

Osmanlı Devleti egemenlik haklarına ters düştüğü gerekçesiyle notayı reddettiyse de dört büyük devletin isteklerini zorla yerine getirmek mecburiyetinde kaldı. 19 Ekim'den itibaren Osmanlı askerleri Ada'dan çıkarılmaya başlandı. İngiliz, Fransız, Rus ve İtalyan birliklerinin Osmanlı askerlerinin boşalttığı stratejik noktaları işgaliyle, Girit fiilen dört büyük devletin hakimiyetine geçti.

Ada'da sözde Osmanlı egemenliğinde özerk bir yönetim kurularak başına da vali olarak Yunan Prensi Yorgi'nin getirilmesine karar verildi. Çar ortak kararı II. Abdülhamit'e bildirdi. Avusturya, Almanya ve Osmanlı Devleti'nin karşı çıkmasına rağmen savaşta yenilen Yunanlılar, Yunan Prensi Yorgi'nin adaya vali yapılması suretiyle mükâfatlandırılmış oldu. Babiâli, işgalci dört büyük devletin baskısı üzerine, Prens Yorgi'yi Girit Genel Valiliği'ne atamak zorunda kalmıştı. Yorgi'nin 21 Aralık 1898'de Girit'e giderek adanın yönetimini eline almasından sonra büyük devletlerin askeri birliklerinin ve donanmalarının büyük kısmı Girit'i terketti.

1899'da Giritli hukukçu Elefterios Venizelos tarafından hazırlanan anayasa Girit Kurucu Meclisi tarafından kabul edildi. Prense yardımcı olmak üzere dört Rumla bir Türkten meydana gelen danışma kurulu ile bir meclis kuruldu. Bu suretle Girit'in, Osmanlı Devleti ile bağları kopartılarak, adada Yunanistan'ın etkisi altında adeta bağımsız bir devlet kuruldu.

1901 yılında Prens Yorgi, Girit'i resmen Yunanistan'a bağlamak istedi, fakat Avrupa devletleri buna engel oldular. 1905'de ise Yorgi, yönetiminden memnun olmayan halkın baskısı üzerine, valilikten çekilmek zorunda kaldı. Büyük devletlerin, Yunan kralından, Girit için yeni bir vali seçmesini istemeleri üzerine, eski başbakanlardan Zaimis bu göreve atandı. Böylece, tamamen bir Yunan adası haline gelmiş bulunan Girit, görünüşte de olsa bir müddet daha Osmanlı Devleti'ne bağlı kalmaya devam etti.

5 Ekim 1908'de Girit Meclisi, adanın Yunanistan'a bağlandığını ilan etti. Osmanlı Devleti bu ilhâka karşı çıktığı gibi büyük devletler de Bosna-Hersek ve Bulgaristan bunalımlarının sürmekte olduğu sırada yeni bir meselenin daha çıkmasını istemediklerinden bu oldubittiği tanımadılar. Bununla beraber İngiltere, Fransa, Rusya ve İtalya, Girit adasında bulunan askerlerini geri çekmeye karar verdiler. Osmanlı Devleti ise 30 Mart ve 27 Haziran 1909'da İngiltere, Fransa, Rusya ve İtalya'ya başvurarak, askerlerinin tahliyesini geri bırakmalarını istedi. Bu istek kabul edilmedi.

Girit'in tahliyesi demek, Yunanistan'a bırakılması demektir. Bu tahliye nihayet 27 Temmuz 1909 Salı günü tamamlanmıştı.

Devletler askerlerini tamamen çektikleri gün Hanya kalesine Yunan bayrağı çekildi. Osmanlı Devleti'nde Girit'teki gelişmelere karşı büyük bir tepki doğmuş ve mesele bir Osmanlı-Yunan anlaşmazlığı halini almıştı. Büyük devletlerin baskısıyla olayların daha fazla büyümesi önendi. Osmanlı Devleti, 3 Kasım 1909'da büyük devletlere bir defa daha başvurarak, Girit meselesinin kesin olarak çözülmesini istedi, fakat bu konuda zamanın daha gelmediği cevabını aldı. Bundan sonra Girit, 1912 yılına kadar, hukuk yönünden Osmanlı Devleti'ne bağlı kalmaya devam etti.

1.6 GÖÇLER VE NÜFUS MÜBADELESİ

Büyük zorluklarla ele geçirilen Girit adasının bir oldubittiye getirilerek Osmanlı Devletinin elinden çıkması, Avrupalı devletlerin siyasi oyunları yüzünden olmuştur. 1699 yılında Osmanlı hakimiyetine giren adada sağlanan huzur ortamı, Fransız İhtilalinin ortaya çıkardığı milliyetçilik akımları sayesinde Osmanlı tebası devletlere de sıçramış ve artan bir hızla yayılmıştır. 1821 Mora isyanı sonunda 1830 yılında bağımsız bir devlet olarak ortaya çıkan Yunanistan'ın, Osmanlı topraklarında yaşayan Rumlarla birleşme (Enosis) hayali taşıması ve Girit'teki Rumları ayaklandırma çabaları neticesinde Müslümanlara karşı yapılmaya başlanan zulümler, Giritli Türklerin adayı terk etmeleri sonucunu doğurmuştur.

1923-1924 yılındaki Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi ile kesin sonuca ulaşan bu süreci daha iyi anlamak için, 19. yy boyunca adadaki Müslüman ve Hristiyan nüfus oranının nasıl değiştiğine bakmak faydalı olacaktır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun en küçük yerleşim birimlerine kadar yazım ve sayım işlemlerinin yapıldığı 1840 Temettuat sayımlarının, adanın temettuat vergisinden muaf olması dolayısıyla Girit'te yapılmamış olması²⁵, çeşitli dönemlere ait salname ve 1881 nüfus sayımı gibi resmi belgelerin sonuçlarının tartışılır olması adanın herhangi bir dönemdeki kesin nüfus rakamlarına ulaşmayı imkansızlaştırmaktadır.

Ayşe Adıyeke ve Nuri Adıyeke'nin belirttiğine göre, fetihten hemen sonra Anadolu'dan çeşitli gruplar adaya yerleştirilmiş ve 18. yüzyılın ikinci yarısında ada, 300.000 nüfusa sahip olmuştur. Bu nüfus içinde Müslümanlar 2/3 oranında çoğunluğa sahiptiler 1821'den itibaren hem ada hem de adadaki Müslüman nüfusunda hızlı bir düşüş görülür. Yaklaşık 10 yıl içinde ada nüfusu 260.000'lerden 170.000'lere ve bu nüfus içinde Müslümanların sayısı 50.000-60.000 civarına düşmüştür²⁶.

²⁵ Adıyeke A., Adıyeke N. a.g.e, s. 163

²⁶ a.g.e, s. 165

1880-85 yılları ile ilgili olarak karşımıza iki çelişkili rakam çıkmaktadır. Engelhart, 1882 yılında nüfusu 150.000 Hristiyan ve 50.000 İslam olarak aktarırken; Vedat Eldem'in verdiği toplam sayı ise 1884 yılı için 294.000'dir²⁷.

1890'ların başında adanın üçte biri Müslüman üçte ikisi Hristiyan'dı. 1897den sonra yunan baskı ve zulümlerinde kaçan Müslümanların nüfusu azalmaya başladı. Bu yılki ada nüfusu 300.000'dir. Bu toplam nüfus içinde Müslümanlar 70.000, oran olarak %23; Hristiyanlar ise 230.000, oran olarak %77'ye sahipti. 1900lerde nüfus sayımında bu azalma belirgin hale geldi. 1900 ile 1908 arasında Müslüman nüfustaki bu azalma hızı yavaşlamıştır. 1900 sayımında 33.496 nüfusa sahip olan Müslümanlar 1908 yılında 37.000 olarak görülmektedir. Bu artışın nedeni Osmanlı devletinin halkı adada kalmaya teşvik hareketleriydi. Ancak tüm çabalara rağmen 1911 civarında adadaki Müslüman nüfus oranı % 8'e kadar düşmüştür. Geriye kalan bu oran da 1923'teki nüfus mübadelesi ile Anadolu'ya göçmüştür. 1911 yılındaki bu nüfusun sancaklara dağılımı ise aşağıdaki gibidir²⁸.

Sancaklar	İslam	Rum	Yahudi
Hanya	8.810	57.927	422
İsfakiye	29	34.998	-
Resmo	4.954	56.382	3
Kandiye	12.665	58.298	62
Laşid	1.404	61.207	-
TOPLAM	27.852	307.812	487

²⁷ Ayşe Nükhet Adıyeke, "Girit'in Yunanistan'a İlhakı Sırasındaki Girit'teki Türkler" (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 1999), s. 38

²⁸ Ayşe Nükhet Adıyeke "Osmanlı İmparatorluğu ve Girit Bunalımı 1896-1908" (Basılmış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap tarihi Enstitüsü, 1994) s.259-260 Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2000

Sonuç olarak, 1293 yılı Girit Salnamesi dışında adanın nüfusu ile ilgili çeşitli yazarların verdiği rakamlar belirli bir kaynağa dayanmamakta ve büyük değişiklikler göstermektedir. Bu da rakamların bir ölçüde güvenilirliklerini ortaya koymaktadır²⁹.

1923 Yılına Kadar Girit'ten Osmanlı Vilayetlerine Yapılan Göçler:

1830 Yunan İsyanı sonrasında, adada bozulan huzur ortamını yeniden kurmak ve otoritesini sağlamlaştırmak isteyen Osmanlı Devleti'nin, 1868 yılında Girit'e gönderdiği Sadrazam Ali Paşa, Hristiyanlara oldukça geniş haklar tanıyan bir nizamname yayımlamıştı³⁰. Ancak verilen bu haklara rağmen halk, Yunanistan'la birleşmek için fırsat kollamaya devam ediyordu. Bu fırsat 1877–1878 Osmanlı – Rus Savaşı ile gelmiş, Osmanlı Devleti'nin içine düştüğü zor durumdan yararlanmak isteyen Hristiyanlar yeniden ayaklanmıştı.

Bu sırada Temmuz 1878'te düzenlenen Berlin Kongresinde Yunanistan, Girit'in kendisine bağlamasını istemiş ancak bu isteği kabul görmemişti. Bunun üzerine Osmanlı Devleti, adadaki hakimiyetini güçlendirmek için Gazi Ahmet Muhtar Paşa'ya Eylül 1878'te Girit'e gönderdi. Avrupalı devletlerin de baskısı sonucu aynı yıl "Halepa Fermanı"nı kabul etmek zorunda kalmıştı. Bu ferman Hristiyanlara verdiği geniş haklar nedeniyle, Müslüman halkın daha da kötü bir duruma düşmesine neden oldu.

Müslüman teb'anın adadan göç etmesine neden olan Müslüman olmayan teb'anın baskıları, en belirgin olarak Halepa Sözleşmesinin ada içersinde uygulanması hususunda çıkmıştı. Giritli Müslüman halk, Müslüman olmayan toplumun geniş haklara sahip olduğunu biliyor ve sözleşmeye göre Hristiyan vali tarafından yönetilmek istemiyordu. Müslüman olmayanlar da, Osmanlı yönetiminin gönderdiği valileri kabul etmiyordu. Bu anlaşmazlıklar neticesinde, adada her iki taraftan da ölüm haberleri

²⁹ Ayşe Nükhet Adıyeke, "Girit'in Yunanistan'a İlhakı ..., s. 39

³⁰ Sawzan Agha Kassab, "2. Abdülhamid Döneminde Osmanlı Vilayetlerine İskan Edilen Giritli Göçmenler", Osmanlı, Yeni Türkiye Yayınları, c. IV, Ankara 1999, s. 697

gelmeye başladı³¹. 1883 yılında Hanya’da çıkan Vicdan gazetesi bu ölüm haberleri üzerinde durunca, Rumların aşırı tepkisiyle karşılaştı. Rumların gerçekleştirdiği baskılar ve cinayetler, Türklerin ada içersinde köylerden güvenli olan kentlere göç etmeye başlamalarına sebep oldu³².

1885 yılından sonra, Hristiyanlar kendilerine verilen muhtariyetin sınırlarının genişletilmesini istediler. Büyük devletlerin konsoloslarının müdahaleleri de Rum halkı iyice cesaretlendirmişti³³. 1889’da Hristiyanlar vergi vermemeye ve kurdukları silahlı çetelerle Osmanlı kuvvetlerine saldırmaya başladı. İki yoplum arasında mevcut olan düşmanlık, çatışmaya dönüştü ve Girit’te bir iç savaş çıkmasına sebep oldu. Bu tarihte artan iç göçlerin hasat zamanına denk gelmesi nedeniyle Osmanlı halkı köylerine döndürebilmek için köyüne dönecek her bir Müslüman’a 3 lira verdi. Ayrıca İstanbul’a gelen sığınmacılara geri dönmeleri karşılığı 100.000 krş verildi³⁴.

Bu sırada Osmanlı Devleti Yunanistan’a savaş ilan etti. 1897 yılındaki bu savaşı Osmanlı Devletinin kazamasına rağmen, savaş alanında elde edilen başarı, masa başında pekiştirilemedi.

18 Aralık 1897’de büyük devletlerin Girit’i, Osmanlı hakimiyetinde özerk ve tarafsız bir bölge ilan etmeleri, adadaki Rumları iyice şımarttı. 6 Eylül 1898’te Kandiye’de çıkan bir olay neticesinde, İngiliz Başkonsolosunun öldürülmesi olayları daha da karmaşık hale getirdi. Bunun sonucunda İngiltere, Fransa, Rusya ve İtalya Osmanlı Devleti’ne adadaki askerlerini çekmesi yönünde bir nota verdiler. Bu notanın reddedilmesine rağmen, dört ülke 5 Kasım 1898’te Osmanlı asker ve memurlarını adadan zorla çıkardı. Böylece adanın kontrolü bu dört devletin eline geçmiş oldu³⁵.

³¹ Cengiz Parlak “Girit’ten Çanakkale’ye Göçler” Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, 2004, s.23

³² a.g.e, s.25

³³ Sawsan Agha Kassab, s.698

³⁴ Ayşe Nükhet Adıyeke, “Girit’in Yunanistan’a İlhakı ...”, s. 41

³⁵ Sawsan Agha Kassab, s.699

1897 yılında Yunanistan'ın adayı işgaliyle birlikte göç olayları daha da şiddetli bir şekilde yeniden başladı. Kırsal bölgedeki Müslümanlar geride tüm mal varlıklarını ve hayvanlarını bırakarak şehirlere yığılmaya başladı. Ortodokslar ise onların boşalttığı yerlere geçtiler.

1898 geçici yönetim bu duruma bir çözüm getirmeyince 25 bini bulan sığınmacı Müslüman Büyük Devletlere başvurdu. İsyancı liderler Müslümanların köylerine dönmelerine ancak Osmanlı askerleri tümüyle adadan çekilince izin vereceklerini söylüyorlardı. 1898 yılı sonlarında Osmanlı tüm asker ve memurlarıyla geri çekilince Müslümanların güvenle köylerine dönmeleri sağlandı. Ancak zaten bu zaman içinde Müslümanların büyük çoğunluğu Anadolu'ya göç etmişti³⁶.

21 Aralık 1898'de Yunan Prensi Yorgi'nin genel valiliğe atanmasıyla büyük devletler donanma ve askerlerini adadan çektiler. Bu çekilmeyle birlikte Türkler için tehlike arttı. Kıyı şehirlerinde perişan halde yaşayan Türkler adadan ayrıldıktan sonraki en önemli yerleşim yerleri, Ege denizi kıyıları olmuştu. Aydın vilayeti, Giritli göçmenlerin tercih ettikleri yerlerin başında geliyordu. Fakat buradaki artış bölgede yeni huzursuzlukların çıkmasına neden oldu. Bu gelişme, göçmelerin yeni yerlere yönlendirilmeleri gerektirdi. 1899'da Girit'ten göçmekte olanların sayısının 30.000'i geçeceği ve gelecek bu nüfusun İzmir'de işsizliğe yol açması sonucu, aç ve işsiz olan bu göçmenlerin, şehirdeki Hristiyan bakkal ve fırınlara saldırarak büyük bir kargaşa yaratmaları riski ortaya çıktı. Bundan dolayı İstanbul'dan para istenerek göçmenlerin ihtiyaçları karşılanarak bunların Marmaris sahili, Adana ve Beyrut gibi yerlere sevk edilmeleri istendi³⁷.

1899'da Aydın'dan gelen şifreli bir telgrafta, İngiliz ve Yunan vapurlarıyla şimdilik gelen 458 kişi ile Girit göçmenlerinin sayısının 10.158'e yükseldiği bildirilmişti³⁸. Aydın ve çevresi göçmenler için oldukça uygun bir yerleşim alanıydı. Göçmenler Girit'teki zeytinciliği ve bağcılığı bu topraklarda daha iyi yapabileceklerini

³⁶ Ayşe Nükhet Adıyeke "Osmanlı İmparatorluğu ve Girit Bunalımı 1896-1908" s.54

³⁷ Cengiz Parlak, a.g.e, s.25

³⁸ a.g.e, s.32

düşünüyorlardı. Bundan dolayı Aydın ve çevresini ikinci vatan olarak gördüler³⁹. 1899'da giderek artan göçmenlerin yerleştirilmesi ve geçimlerinin sağlanması sorunu başladı. Bu dönem göçmenleri yerleştirme amacıyla çeşitli yörelerde evler yapıldı.

Diğer yandan da tüm vilayetlere gönderilen beyannamede özet olarak şu esaslar yer alıyordu:

“İzmir’e gelen Girit göçmenlerinin hiçbir yerde sefalet çekmemeleri gereklidir. Bunun için Adana, Konya, Ankara, Halep, Beyrut, Suriye vilayetleriyle Bingazi ve Karahisar-ı sahib sancakları tahsis olunmuştur. Girit göçmenlerinin buralara yerleştirilmeleri rahat ve refahlarını sağlayacaktır. Ayrıca gidecekleri yerlerde ziraata uygun araziler tahsis edilerek Zirai alet ve edevat sağlanacaktır. Tohumluk zahire verilecektir iaşeleri için gereken para buralara gönderilmiştir. Ayrıca iskanlarını hazırlamak üzere mahalli komisyonlar oluşturulmuştur”⁴⁰.

Osmanlı Devleti, Giritlilerin bir kısmını da Anadolu ve diğer illere gönderdi. Bu yerler, Konya, Adana, Hama, Bingazi, Derne, Karahisar (Afyon), Suriye, Halep ve Ankara oldu⁴¹.

Adada Girit Rumları, Müslümanları göçe zorlamak amacıyla son hamle olarak Müslüman esnafın dükkanlarından alış veriş yapmamayarak bir “boykotaj” ilan ettiler. Boykotaj kısa zamanda etkisini göstererek 1910–11 yıllarında Müslüman nüfusun 30.000’in de altına düşmesine yol açtı. 1911’de Müslüman nüfus 27.852 idi⁴².

³⁹ a.g.e. s.26

⁴⁰ Ayşe Nükhet Adıyeke “Osmanlı İmparatorluğu ve Girit Bunalımı 1896-1908” s.263

⁴¹ Cengiz Parlak, a.g.e, s.28

⁴² Ayşe Nükhet Adıyeke “Osmanlı İmparatorluğu ve_” s.263

1923 Nüfus Mübadelesi ile Anadolu'ya Yapılan Göçler

Türk Hükümeti mübadillerin zor durumda kalmaması ve mübadelenin düzenli bir şekilde yapılabilmesi için “Mübadele İmar ve İskan Vekaleti”ni kurmuştu.

Vekaletin çalışmaları sonucunda Türkiye on iskan mıntıkasına ayrılarak bu mıntıkların sınırları belirlendi. Buna göre;

Birinci bölge: Sinop, Samsun, Ordu, Trabzon, Gümüşhane, Amasya, Tokat, Çorum

İkinci bölge: Edirne, Tekfurdağı, Gelibolu, Kırkkilise, Çanakkale

Üçüncü bölge: Balıkesir vilayeti

Dördüncü bölge: İzmir, Manisa, Aydın, Menteşe, Afyon

Beşinci bölge: Bursa

Altıncı bölge: İstanbul, Çatalca, Zonguldak

Yedinci bölge: İzmit, Bolu, Bilecik, Eskişehir, Kütahya

Sekizinci bölge: Antalya, Isparta, Burdur

Dokuzuncu bölge: Konya, Niğde, Kayseri, Aksaray, Kırşehir

Onuncu bölge: Adana, Mersin, Silifke, Kozan, Ayıntab, Maraş⁴³.

Nüfus Mübadelesi Protokolü'ne göre, mübadiller taşıyabilecekleri bütün malları yanlarında götürme hakkına sahipti ve iki devlette buna bir engel koyamazdı. Bu mallardan her iki ülkede vergi alamayacaktı. Asıl önemli konu, mübadillerin terk ettikleri ülkede bırakacakları malların değerinin tespitiydi. Protokole göre, malların değeri, “altın para ile olan değeri esas alınarak” belirlenecek ve tutanaklar hazırlandıktan sonra mübadile, belirlenen değere göre, göç ettiği ülkede “aynı nitelikte mal” verilecekti. Fakat değer belirleme ve mal bildirim işleri hakkında birçok sorun ortaya çıktı ve bu konular üzerinde tam bir netlik olmadan mübadeleye başlandı.

⁴³ a.g.e. s.59, 60

Mübadiller vapur ücretlerini kendileri ödüyordu fakat çok fakir ve yardıma muhtaç olanların ücretleri Türk hükümeti tarafından karşılanıyordu⁴⁴.

Muhtelit Mübadele Komisyonu, Selanik, Kavala, Drama, Hanya, Kandiye ve Resmo'da beşer kişiden oluşan ara komisyonlar kurarak, mübadillerin nerelere gideceğini belirliyor ve mallarının kayıtları yapıyordu. Hilal-i Ahmer Cemiyeti de bu ırkab iskelelerinde görevlendirdiği "İmdad-ı Sıhhi Heyetleri" ile gemilere binecek olan mübadillerin sağlık kontrollerini ve onların çeşitli hastalıklara karşı korunması için çiçek aşısı yapıyor, tifo, sıtma gibi hastalıkların yayılmaması için de hasta kişilerin karantinaya alınmasıyla salgını engellemeye çalışıyordu⁴⁵.

...Vekalet ve Hilal-i Ahmer tarafından yapılan hazırlıklar devam ederken Yunanistan ve Girit'ten mübadil ve göçmenler gelmeye başladı. Türk gazeteleri de gelecek olan mübadil ve göçmenlerin haberlerini vermeye başladılar. İzmir gazetelerinden Ahenk Aralık 1923'te verdiği haberde, Hanya'dan Bahricedit vapuruyla 1.027 muhacirin hareket ettiğini bildiriyordu. Bu katile, emniyetli bir şekilde 4 Aralık 1923'te İzmir'e gelerek Kılazumen'de yetkililer tarafından karşılandı.

...1924 yılının Ocak ayı içinde Bursa, Mudanya ve civarına, Kandiye'den içlerinde yağcı, zeytinci, kunduracı, dokumacı, marangoz gibi mesleklere sahip 2.800 mübadil getirilmiş ve yerleştirilmişti. Ocak ayı içinde İmar ve Mübadele Bakanlığı müsteşarı Ömer Lütfü Beyin verdiği beyanata göre, Girit içinde Kandiye, Resmo, Hanya ve İstiya'da nakledilmeyi bekleyen 14.000 kişi bulunuyordu. Bunların içinden Darıca'ya ve Erdek'e nakledilecek olan 2.500 kişi için, Türkiye ve Trabzon vapurlarının görevlendirildiği, bundan sonra Girit'ten geleceklerin bir kısmının Ayvalık ve Edremit, bir kısmının Mudanya Gemlik, diğer bir kısmının da Erdek Güllük ve Bodrum mıntıkalarına naklölunacağı

⁴⁴ Kemal Arı, **Büyük Mübadele Türkiye'ye Zorunlu Göç (192-1925)**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1995, s. 22

⁴⁵ a.g.e. s.24

belirtildi. Yine aynı ay içinde Kandiye'den Mübadele, İmar ve İskan Vekaletine imzasız olarak gelen bir telgrafta, Kandiye'de 9.000, Hanya'da 4.000, Resmo'da 2.600 ve İstiya'da 633 muhacir bulunduğu bildirildi ve vekalet bu rakamların doğru olup olmadığı hakkında bilgi almak için Kandiye'de bulunan Türk sevkıyat reisi Mustafa Beye telgraf çekti. Ocak ayı başında Girit İrkab iskelelerinde Türkiye'ye doğru vapurlar mübadil ve muhacir yüklü olarak yola çıktılar. Türkiye vapuru Ocak ayının 5'inde 1.070 kişilik bir kafil ile Bodrum'a doğru hareket etti. Trabzon vapuru da 1.245 kişilik bir kafil ile Kandiye'den Güllük'e doğru yola çıkmıştı. Bu vapurlar göçmenleri Türkiye iskelelerine bıraktıktan sonra tekrar Girit'e gidip orada bulunan 3.00 kişiyi daha Anadolu'ya taşıdılar⁴⁶.

...Mübadele, imar ve İskan Vekaleti'nden, Ocak ayı sonu itibarıyla gazetelere verilen beyanata göre, Türkiye vapuru İstiya'da irkab iskelesinde Darıca'ya gitmek üzere yükleme yapıyordu. Sulh vapuru Resmo ve Hanya'dan aldığı 1.450 mübadil ile Güllük'e doğru hareket etmişti. Sakarya vapuru da Kandiye'de bulunan 3.500 mübadili alıp Mersin'e çıkmak üzere, 28 Ocak 1924'te İstanbul'dan Kandiye'ye doğru hareket etmişti. 19 Ocak 1924'te Erdek'e Trabzon vapuruyla 1.245 Kandiye'li mübadil yanlarında 7 keçi, 1 koyunla geldi. Misafirhanede bunlara yemek, çorba vs. verilmişti. Aralarında 223 ziraatçı, 4 muallim, 2 kasap, 1 saraç, 3 esab-ı emlak, 3 kahveci, 4 nalbant, 1 berber, 1 arabacı, 3 sabuncu, 3 bakkal, 1 kâtip, 1 bıçakçı, 1 kunduracı, 1 kayıkçı, 1 debbağ ve bir miktar işçi bulunuyordu. Aynı gün akşamüstüne kadar ihraç muameleleri tamamlanmıştı.

Şubat ayı içinde de Yunanistan'dan ve Girit'ten Anadolu'ya mübadil ve göçmenler gelmeye devam etti. Ocak ayı sonunda Girit'ten Darıca'ya, 150 ailesi İstiya'dan ve 93 ailesi de Hanya'dan olmak üzere 901 kişilik bir kafil hareket etmişti. Yine aynı tarihte Hanya'dan Türkiye'ye vapurla 2.500 kişilik bir kafil İstanbul'a doğru hareket etti. 901 kişilik kafil, 9 Şubat

⁴⁶ a.g.e. s. 71

1924'te Darıca'ya varmış ve ahali tarafından merasimle karşılanmıştı. Şubat ayı içinde, Kandiye'den Mersin'e Sakarya vapuruyla 3.000 kişilik bir kabile geldi. Mersin ve Tarsus'ta iskan edilecek olan 1.500 kişi, Mersin'deki misafirhanede 3 gün dinlendikten sonra emval-i metruke hanelerin iskan olundular. Diğer 1.500 kişinin 500'ü, Mersin civarına, 1.000 kişi de Taşucu limanına sevk edildi⁴⁷.

(...) Ada içinde az bir göçmen kalmıştı. 19 Mart 1924'te Teşfikiye vapuru Resmo'dan 1.235 ve Hanya'dan aldığı 1.265 kişi ile Çanakkale'ye doğru hareket etti ve 1.177'si Çanakkale'ye ihraç edildi. 2.500 kişi yüklü olarak yola çıkan vapurdan Çanakkale'ye 1.177 kişinin inmesi ancak, diğer kesimin başka bir ihraç indirilmesiyle açıklanabilir⁴⁸.

Diğer bir gazete de ise, 15 Mayıs itibarıyla Hanya'dan İstanbul'a 1.100 göçmenin geldiği yazıyordu. Bunların bir kısmı Darıca'ya diğer kısmı da Çanakkale'ye sevk edilecek deniliyordu.

Mayısın son haftasında Yunan bandıralı taşıyan Hiyos vapuruyla Hanya'dan Ayvalık'a 50 kişilik son kabile de gelmişti

⁴⁷ a.g.e, s. 71

⁴⁸ a.g.e, s. 72

BİRİNCİ BÖLÜM

HALK EDEBİYATI

1.1 MENSUR TÜRLER

1.1.1. Efsaneler

Efsane 1 Guguk Kuşu

Bir kızın üvey annesi, kıza çok kötü davranıyormuş. Onu, çok ağır işlerde çalıştırıyormuş. Bir gün dolu yağ ve bal tenekelerini taşıtmış ama tenekeler çok ağır olduğu için kız tenekeleri devirmiş. Bu durumu üvey annesi öğrenince ona yine kötülük yapacağından korkmuş. Allaha dua etmiş. Kuş olmak için dilek dilemiş. Dileği gerçek olunca bir kumruya dönüşmüş.

Bu yüzden, “yağ dök tüüm, bal dök tüüm” diye bağırarak bir kuş olmuş. Kırlarda yuva yapmayıp, evlerin yanından uzaklaşmaması bu yüzdenmiş. (K.36)

Efsane 2 Kumru

Bir kaynana ve bir gelin varmış. Bir gün kaynana on dokuz tane ekmek yapmış, gelin de yardım etmiş. Ancak kaynanasından saklı bir ekmek yemiş. Kaynana saymış ekmekleri on sekiz tane; ne yaptın ekmeği demiş. Gelin on sekizdi demiş kaynana on dokuz, gelin on sekiz derken gelin Allah tarafından bir kumruya dönüştürülmüş ve uçup gitmiş. Böylece kaynanasından kurtulmuş.

Giritten gelen Türkler ilk geldikleri sıra Rumca konuşuyorlardı. On sekizin Rumcası “zekohto”, on dokuzun Rumcası ise “zekanya”dır. Bu nedenle Girit Türkleri kumrunun çıkardığı sesi on sekiz anlamına gelen “zekohto”ya benzetirler. Ne zaman kumru “zekanya” derse o zaman kıyametin kopacağına inanırlar*.

* Hasan Yüregir, “Tarsus-Girit Folklorundan Derlemeler,” (Bitirme Tezi, Atatürk Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, 1977), s. 148

Efsane 3 Rüzgar İle Güneş

Bir gün güneşle rüzgar kimin güçlü olduğu konusunda tartışmaya başlamışlar. O sıra bir çiftçi çift sürüyormuş. Bir de paltosu varmış. Demişler ki kim bu paltoyu üzerine alırsa o daha güçlüdür. Önce ben başlayacağım sen başlayacaksın derken rüzgar başlamış. Rüzgar esmiş esmiş, estikçe çiftçi paltosunun düğmelerini bağlamış, iyice sarınmış, üşüdüğünden paltoyu çıkarmak istemiyormuş. Rüzgar son kuvvetiyle bir daha esmiş ama paltoyu çiftçinin üzerinden çıkaramamış. Sıra güneşe gelmiş. Güneş de yavaş yavaş açmaya başlamış. Çiftçi paltosunun düğmelerini çözmeye başlamış. Ve güneş iyice parlamış. Çiftçi sıcaklayınca paltosunu çıkarmış.

Bunun için güneş daha kuvvetlidir. Çünkü güneş iyilikle, rüzgar kötülükle gider. İyilikle her iş yapılır; kötülükle, zorbalıkla hiç bir şey yapılmaz*

* Hasan Yüregir, “Tarsus-Girit Folklorundan Derlemeler,” (Bitirme Tezi, Atatürk Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, 1977), s. 137

1.1.2. Masallar

Masal 1 Eşit Taksimat

Bir zamanlar bir gariban varmış, evlenemiyormuş. O çevrenin ileri gelenleri “Bu gariban adam evlenemiyor. Gelin birlik olalım da bunu evlendirelim.” demişler.

Benzer bir gariban kızcağız bulmuşlar, evlendirmişler. Evli çift, üç beş gün gelin güvey olduktan sonra evde yiyecek bir şey kalmamış. Sabah damat kalkmış, acı acı “Bugün ne olacak, ne yiyeceğiz”, diye düşünmeye başlamış

Bu sırada komşunun tavuğu duvardan atlamış. Hemen tavuğa bir çomak atmış, tavuğu devirmiş, yakalayıp kesmiş, getirip hanımına vermiş: “Bunu temizle, pişirelim, yiyelim.” demiş. Gelin temizleyip hazırlamış ama pişireceği sıra fark etmiş ki evde yağ yok. Kocası: “Git Kazım’ın evinden yağ iste. Nasılsa biliyorlar garibanız biraz verirler.” Gelin hanım gitmiş, bir şişe yağ vermişler. Kadın tavuğu bu zeytinyağıyla bir güzel kavurmuş, tabağın içine koymuş. Yemeye başlayacaklarken bu defa da ekmeğin olmadığını fark etmişler. “Ali efendinin evinden iste. Nasılsa biliyorlar halimizi, verirler.” demiş kocası.

Kadın gitmiş Ali efendinin evine ekmek istemeye. Gariban damat da tavuğun üzerine bir tabak daha kapatmış, almış tavuğu padişahın sarayına gitmiş. “Padişahım, size küçük bir hediye getirdim, kabul ederseniz sevinirim.” demiş. Padişah bakmış ki bir kızarmış tavuk. “Hanım gel bakalım, bu vatandaş bizi çok seviyormuş, bak bize hediye getirmiş.” Sonra garibana dönerek, “Bu tavuğu şimdi üçümüz arasında hak geçirmeden eşit taksim edeceksin, hak geçirirsen kelleni keserim.” demiş.

Gariban güç durumda kalmış. Bacağın birini padişaha vermiş, öteki bacağı da hanıma vermiş. Kanadın birini padişaha, ötekini hanıma vermiş. Gövdeyi de kendine almış. “Tamamız padişahım.” demiş.

Padişahın hoşuna gitmiş bu taksimat. Garibana bir tabak altın vermişler. Gariban da çarşıya gitmiş; yiyecekler almış, evine gelmiş. Kadın kocasını içeri almış. Oturmuşlar, yemişler, içmişler. Gariban karısını da çarşıya götürmüş, ona da takım giysiler almış.

Gariban çiftin bir Yahudi komşuları varmış. Yahudi adam karısına “Git o şapşal kadının ağzını ara bakalım, nereden bulmuşlar bu şeyleri alacak parayı.” demiş. Kadın gitmiş, sormuş bunları alacak parayı nereden bulduklarını. Gariban gelin de anlatmış “Biz padişaha bir tavuk hediye götürdük, bir tabak hediye altın aldık.”

Yahudi kadın kocasına söylemiş. Yahudi adam telaşla ben ne yapsam diye düşünmeye başlamış. Bakmış evde beş tane yumurta var, almış bu yumurtaları haşlamış, boyamış, süslemiş, bir paket yapmış, o da gitmiş padişaha

Padişah ona da “Bu yumurtaları hak geçirmeden taksim et. Yoksa kafanı keserim.” demiş. Beş tane yumurtayı üç kişi arasında nasıl taksim edeceğini bilmeyen Yahudi’yi ter kesmiş, padişahın da canı sıkılmış. “Gidin bana o garibanı çağırın, gelsin.” demiş.

Gitmişler garibanı bulmuşlar, getirmişler. Padişah, “Yahudi bu yumurtaları getirdi. Ama taksim edemedi. Sen bunları taksim edebilir misin?” diye sormuş. “Padişahım, bundan kolay ne var.” diye cevaplamış gariban adam.

Gariban, bir yumurta padişahın önüne koymuş. Bir yumurta kendi önüne, üç yumurtayı da hanımın önüne koymuş.

“Tamamız padişahım.” demiş. “Nasıl oluyor bu iş?” diye sormuş padişah.

“Sende iki tane var, bir de bu üç. Bende iki tane var, bir de bu üç. Hanımda hiç yoktu. Onda da üç tane oldu.”

Garibana bir tabak daha altın verip göndermişler. Yahudi’ye de bir güzel sopa çekmişler. (K.23)

Masal 2

Bir adamın 3 kızı varmış, evlenme çağına gelmelerine rağmen evlenememişler. Bir gün, babası büyük kızını kuyudan su getirmesi için yollamış. Kız, kuyu başına gidip kuyunun derinliğini görünce düşünmeye başlamış. “ah eğer evlenirsem, bir de çocuğum olursa, onu su doldurmaya bura yollarsam, o da kuyuya düşüp ölürse, ben naaparım”. Ağlamaya başlamış ve suyu babasına götürmeyi unutmuş. Kızının geciktiğini gören babası, ortanca kızını göndermiş bu sefer. Ortanca kız kuyunun başına gelince ablasını ağlar halde görmüş. Ne olduğunu sorunca ablası ona düşündüklerini söylemiş. O da ablasının yanına oturup aynı düşüncelere ağlamaya başlamış. Ortanca kızının da kuyudan gelmediğini gören babaları, en küçük kızını da yollamış kuyuya. O da her iki ablasını ağlıyor görünce ne olduğunu sormuş. Anlatmışlar. Küçük kız da bu düşüncelere ağlamaya başlamış. Babaları hala gelmediklerini görünce kuyuya gitmiş, bir de bakmış üç kızı da oturmuş acı içinde ağlıyor. Telaşlanmış, hemen nedenini sormuş. Kızları anlatınca, eline bir sopa almış, “sizin ne evleneceğiniz ne de çocuğunuzun olacağı yok” demiş, onları eve yollamış. (K.17)

Masal 3 Kabe'ye Yolculuk

Bir kibirli horoz Kabe'ye gitmeye karar vermiş. Yerinde duramayan tavuk ben de gelmek isterim demiş. Kibirli horozla yerinde duramayan tavuk Kabe'ye yola çıkmışlar. O sırada ıslıkçı Karatavuk'a rastlamışlar. Nereye gittiklerini sorunca “Kabe'ye gidiyoruz” demişler. İzin istemiş, onlar da kabul etmiş. Bir kibirli horoz, bir yerinde duramayan tavuk ve bir ıslıkçı Karatavuk Kabe'ye yola çıkmışlar. Yolda anırgan eşeğe rastlamışlar. Anırgan eşek nereye gittiklerini sormuş. “Kabe'ye gidiyoruz” demişler. Ben de gelebilir miyim, demiş. Kabul etmişler. Bir kibirli horoz, bir yerinde duramayan tavuk, bir ıslıkçı Karatavuk ve bir anırgan eşek Kabe'ye yola çıkmışlar. Yolda havlayan köpeğe rastlamışlar. Havlayan köpek, nereye gittiklerini sormuş. “Kabe'ye gidiyoruz” demişler. Ben de gelebilir miyim, demiş. Kabul etmişler. Bir kibirli horoz, bir yerinde duramayan tavuk, bir ıslıkçı Karatavuk, bir anırgan eşek ve bir havlayan köpek Kabe'ye yola çıkmışlar. Yolda mırlayan kediye rastlamışlar. Mırlayan kedi nereye gittiklerini sormuş. “Kabe'ye gidiyoruz” demişler. Ben de gelebilir miyim, demiş. Kabul etmişler. Bir kibirli horoz, bir yerinde duramayan tavuk, bir ıslıkçı Karatavuk, bir anırgan eşek ve bir miyavlayan kedi Kabe'ye yola çıkmışlar. Yolda koşan ata rastlamışlar⁴⁹..... (K.17)

⁴⁹ Bu masal, çocuklara hoşça vakit geçirtmek, eğlendirirken aynı zamanda onlara hayvanların çeşitli özelliklerini de öğretmek için anlatılır. Anlatan kişi masalı iddediği kadar uzatabilir.

Masal 4

Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde kalbur saman içinde çok uzaklarda yeşil mi yeşil vadiler içinde fakir evlerinde yaşayan yaşlı bir nine ile dede varmış. Ninenin çok sevdiği köpeği Tesero da onları hiç yalnız bırakmazmış. Nine birgün dedeye “haydi git. Çeşmeden su getir” demiş. Çeşme ise bir hayli uzaktaymış. Dede “sen git su doldur, ben kuzuyu keseceğim, karnımız bir et görsün” demiş. Nine su yolundan gelince bakmış ki sofraya hazır; bir tencere dedenin önünde bir tencere kendisinin önünde, oturmuşlar yemeğe. Nine eti ısıncı şak alına yapışmış bi ısırmış pat alına yapışmış et. Dedeye bakmış hapur hupur yiyor etleri. Sormuş: “nasıl oluyor da sen rahatça çiğneyip yutuyorken ben yiyemiyorum her seferinde alnıma yapışıyor?” Şimdi çağıracağım Tesero’yu hepsinin ona yedireceğim” diyen nine “Tesero Tsero Tesero!” diye feryat figan ederken dede araya girerek “kadın hem Teseroyu yiyorsun hem de Teseroyu mu çağırıyorsun?” demiş. Nine bunu duyunca için için feryat etmiş, bağırarak ağlamış. Nine bütün eşyalarını boğçalayıp dağlara doğru koşmuş koşmuş, az gitmiş uz gitmiş dere tepe düz gitmiş. Hırısından Teseroya nasıl kıydığını düşündükçe koşmuş koşmuş hava kararmak üzereyken karşıda hafif bir ışık görmüş, ışığa doğru adımlamış yaklaştıkça büyümüş ve soluk soluğa durakalmış gördüklerinin karşısında. Büyük mü büyük, han mı dese saray mı, kocaman bir kapı minicik elleriyle tokmaklamış kapıyı, taa ki temiz yüzlü bekçiyi görünceye kadar. Başına gelenleri çabucak anlatmış. Bekçi “gir içeriye fakat burada devler yaşar. Devler insan kokusunu alır seni içeri aldığını fark ederlerse seni de beni de yerler” demiş. Çaresiz içeriye almış bekçi nineyi. Saklamış hava iyice kararmış devlerin eve gelme vakti gelmiş Tak Tak Tak kapı çalınmış devler Güm Güm Güm diye eve girmişler. Biraz zaman geçmiş nineyi kokusundan bulmuşlar. Nine “beni sokağa atmayın her istediğinizi yaparım, size yemek yaparım temizlik yaparım ne olur beni o adamın yanına yollamayın” demiş. Devler nineyi çok severler, kabul edip affederler. Nine, çok mutlu şekilde, devlerin zengin ihtişamlı sarayı içinde günlerini geçirirken, bir gün aklına dede gelir. Dedeye gidip onu bir kolağan etmeye karar verir. Yanında bir yemek çıkışı da götürür. Eve varınca gizlice dama çıkar ve etrafa bakınır. Dedeyi avluda eski bir sandalyede oturup derin derin düşünüyor bulur. Nine gene de çok üzülür dedenin bu haline. Çıkını açar,

bir parça ekmek atar, kedi kapar. Bir parça peynir atar, onu da fare kapar. Dede dayanamaz, “Allahım, ekmek attın kedi kaptı, peynir attın fare kaptı, bir parça bana da at, ölüyorum açlıktan” demiş. Nine aşağıya seslenir, “onları Allah değil ben atıyorum” diyerek, aşağıya, dedenin yanına inmiş. Dede, nineyi görünce sarılır, hüngür hüngür ağlar, yanına alması için yalvarır. “Beni yalnız bırakma” der. Nine, “benim gittiğim yerde devler vardır, seni istemezler” der. Yalvar yakar sonunda, birlikte yollara koyulurlar. Az giderler, uz giderler, serin sulardan geçerler, dere tepe düz giderler. Devlerin sarayına varırlar. Nine gizlice dedeyi saraya alır. Büyük bir kilere sokar. Bir sürü, sıra sıra yağ, bal, zeytin ve şeker, mısır küpleri gördükçe şaşkına düşer. İnsanın bir ömür boyu bunları tüketemeyeceğini düşünür. Nine acele etmeleri gerektiğini hatırlatır ve boş bulduğu küpe dedeyi sokar. Poposuna bir darı sokar ve sessiz olmasını ister. Dede, biraz sonra gelecek devlerin korkusuyla, küpün içinde beklemektedir. Devler hava kararınca ayak sesleriyle gelirler. GÜM GÜM GÜM GÜM “burada bir insan kokusu var, burada bir insan kokusu” var deşmişler. Bekçi tir tir titremeye başlamış. Sesleri içerden duyan nene de bir o kadar korkmaya başlamış. Bekçi olanı biteni devlere anlatıp nineyi ortaya çıkarmış. Büyük bir masada oturan devlerin karşısında, nine, yalvararak affını istemiş, “lütfen yalvarırım bizi affedin” demiş. Bu sesleri duyan dede, korkudan bir gaz çıkarır ki, küpün patlamasıyla GÜÜÜMMMM diye bir ses çıkar. Devlerin ödleri kopar. Hepsi korkudan dağlara kaar. Dede ile nene de mutlu bir şekilde yaşarlar. (K.16)

Masal 5 Balıkçı Selesi

Genç ve güzel bir balıkçı, her gün, tuttuğu balıkları bir sepetle padişaha getirirmiş. Padişah da ona bol bol altın verirmiş. Gel git derken padişah, çocuğu beğenmiş ve kızını ona vermek istemiş ama bir şartla. Padişah oğlana para vermiş ve dükkan açtırmış. Sonra dünürcü gönder kızını iste demiş. Oğlan söyleneni yapmış, evlenmişler. Gerdeğe girdiklerinde gelinin başında elmastan tacı varmış. Oğlan gelini soyarken, tacın iğnesi kızın başına batmış.

“Dikkat et, o balıkçı sepeti değil, prenses başı” demiş, kız.

Öyle deyince damat ona sabaha kadar el sürmemiş. Gelin pişman olmuş ama damat tek kelime konuşmuyormuş. Herkes damat için samut demeye başlamış. Gelin aksini iddia ediyormuş ama damat bir türlü konuşmuyormuş. Bahsi kaybeden kız tam asılacakken, gelin damada yalvarmış: “Bak, her şeyimi kaybetmek üzereyim, konuş artık” demiş. Damat, bunun üzerine, “Kelleyi dikkatli kesin, zira o balıkçı selesi değil, prenses kellesidir,” deyince, gelin asılmaktan kurtulmuş, evlenip mutlu olmuşlar. (K.19)

Masal 6 Gün Görmemiş Kız

Bir anne bir de kızı varmış. Kızın yaşı geçmesine rağmen, evlenememişti. Gül bahçesinde otururken, padişahın oğlu oradan geçiyormuş. Yanındakilere, gün görmemiş kız aradığını söylemiş. Annesi bunu duymuş. Kızının eline diken batınca, Ahh benim güngörmemiş kızım diye seslenmiş. Padişahın oğlu bunu duymuş ve gidin kızı isteyin demiş. Kızın anası “tamam” demiş ama bir şartla. Kızımı gerdeğe kadar kimse görmeyecek. Kabul etmişler. Düğün olmuş. Padişahın oğlu duvağı açınca ne görsün, karşısında yaşlı bir kadın. Kızmış ve camdan atmış gelini aşağıya. Aşağıda bir incir ağacı varmış. Orada sabaha kadar oturmuş.

Bir annenin hiç konuşmayan bir çocuğu varmış. Her sabah çocuğunu gezmeye çıkarır, ilginç bir şey görür de çocuğu konuşur diye umuyormuş. Çocuk ağaçtaki gelini görünce, “aa incir ağacında gelin” demiş. Annesi çocuğunun konuştuğunu görünce, geline, “dile benden ne dilersen” demiş. Meğerse kadın bir peri kızıymış. Gelin, 15 yaşında bir kız olmak istiyorum demiş. Dileği hemen gerçekleşmiş.

Padişahın oğlu sabah pencereden bakmış, ayın on dördü gibi parlak bir kız. Ahh ben ne yaptım demiş, pişman olmuş ve kırk gün kırk gece düğün yapmışlar. (K.18)

Masal 7 Büyük Hırsız

Bir zamanlar birisi at çalmakla hayatını sürdürüyormuş. Bir at çalarmış, onu satarmış, o parayla bir süre geçinirmiş. Parası azalınca gündüzleri çıkar gene dolaşmış beğendiği atı, geceleyin çalarmış ertesi gün satarak parayı devam ettirmiş. Bir, iki, üç derken bir gün bir sakallı çıkmış önüne, gene at çalmaya giderken:

“Dur. Gittiğin yol, yol değil.”

“Ne yapayım. Ben bu yoldan geçiniyorum.”

“Olmaz. Ben sana bir görev vereyim onu yap sen. Bu yolla hayatını kazanırsın.”

“Ne yapayım?”

“Bak. Ben sana bir kitap vereceğim. Bir de sarık giyeceksin kafana, gezeceksin, dolaşacaksın, ben hekimim diyeceksin. “

“Ama ben okuma yama bilmem.”

“Canım, okuma yazma bilmene gerek yok. Sen açarsın bakarsın o kitaba, hastanın ayakucunda beni görürsen dersinki bu hasta en yakın zamanda iyileşecek, bir iki ağzını kıpırdatırsın üfürürsün, paranı alır gidersin. Ama eğer beni hastanın başında görürsen, ben bunu kurtaramam, Azrail kardeşi olsa kurtulmaz dersin.”

Neticede hırsız bu şekilde başlamış hekimlik işine. Kısa zamanda rağbet görmüş. Hastalar, sakallıyı ayakucunda görünce iyileşiyorlarmış, başucunda görünce ölüyorlarmış.

Hırsız bir gün evine yatarken bir bakmış ki başucunda sakallı duruyor. “Hanım koş. Şu yatağı çevir. “Kadın çevirir yatağı; hırsız bir bakmış gene sakallı başucunda. “Olmadı olmadı. Öte tarafa çevir. Hayır. Bu tarafa çevir.”Baktı ki kurtuluş yok, oradan kaçarak yola koyulmuş, adam. Giderken kabrin kenarında iki kişi bir kabir kazıyor.

“Allah kuvvet versin.”

“Allah razı olsun.”

“Ne bu, Hayrola?”

“Bir kabir kazıyoruz buraya ama adamın ölçüsünü almadık.”

“Ne kadar var aşağı yukarı?”

“İşte sen boyda filan.”

“E ben bir gireyim. Şöyle bir ölçün.” Bir girmiş kabrin içine, bir uzanmış, orada kalmış. Adamlar çarçabuk onu örtmüşler. Yeni bir çukur kazmışlar. (K.23)

Masal 8 Fare İle Kurbağa

Bir zamanlar bir kurbağa ile bir fare arkadaş olmuşlar. Bir bahar zamanı kurbağa fareye “gel gezelim” demiş. Bunlar gezerken bir ırmağa rastlamışlar. Tabi kurbağa ırmağı geçebilir ama fare geçemez. Kurbağa fareye “ benim üzerime çık, kuyruğunu ayağıma bağla, seni geçireceğim” demiş. Fakat bunlar ırmağa girdikten sonra kurbağa bir şeytanlık düşünmüş. Tutmuş suyun dibine dalmış; tabi kurbağa boğulmaz ancak fare boğulmuş. Farenin kuyruğu kurbağanın ayağına bağlı olduğundan su yüzüne çıkınca kurbağa, fare de onun üzerindeymiş. Yukardan bir kartal geçerken ölmüş fareyi görmüş. Kartal yakalamış ölmüş fareyi, tabii kurbağa da beraberindeymiş. Kartal fareyle beraber kurbağayı dağın tepesine götürmüş ve ikisini de yemiş.

Demek ki kim fenalık yaparsa kendine kalır*.

* Hasan Yüregir, “Tarsus-Girit Folklorundan Derlemeler,” (Bitirme Tezi, Atatürk Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, 1977), s. 134

1.1.3. Fıkralar

İnsanları bazen güldürmek ve eğlendirmek; bazen de düşündürmek ve ders vermek amacıyla anlatılan, genellikle gerçek olaylara dayanan, kısa nesir şeklindeki halk anlatmalarımızı fıkra diye tanımlayabiliriz. Anadolu halk kültüründe Temel, Nasreddin Hoca veya Bektaşî gibi klasik tipler bulunurken Giritlilerin fıkralarında, hakim olan tek bir tip yoktur. Fıkraların kısa olması, giriş ve sonuç manilerinin unutulmasıyla yalnızca en belirgin kısımlarının kaldığını göstermektedir.

1, 2, 3 ve 6 numaralı fıkralar Girit'ten geldiklerinde ya çok az Türkçe bilen ya da hiç bilmeyen Giritlilerin iletişimde çektikleri sıkıntıları yansıtmaları bakımından önem taşımaktadır. Anlaşılan, bu sıkıntının boyutları oldukça büyüktü.

Fıkra 4 ve 5 Giritlilerin din konusuna bakışlarının genel ipuçlarını vermektedirler. Kaynak kişilerle yaptığımız görüşmelerde bizde uyanan izlenim de, Giritlilerin din konusunda hiçbir zaman tutucu olmadıkları şeklindedir.

8 ve 9 numaralı fıkralar, Türkiye'ye göç eden Giritlilerin, “keçinin yediği her ot yenir” şeklinde özetlenebilecek yemek kültürleriyle yerli halk üzerinde bıraktıkları şaşırtıcı etkiyi gösteriyor olmalıdır. 10 numaralı fıkra da bunu destekler mahiyettedir.

12, 13, 14 ve 15 numaralı fıkralar ise “Palavra” şeklinde değerlendirilmelidir. Birden fazla kaynak kişinin belirttiğine göre, palavra söylemek Giritliler arasında bir alışkanlıktı. Bu konuda ilginç olan husus şudur. M.Ö. 6. yy'da yaşamış olan Giritli şair ve kahin Epimenides'in söylediği ve en meşhur paradokslardan bir olan “Girit Paradoksu” ya da “Giritli Paradoksu” olarak bilinen paradoks şöyledir. *“Bütün Giritliler yalancıdır ve ben bir Giritliyim.”*

Giritliler hakkında bu konudaki bir başka rivayet ise şu şekildedir.

Osmanlılar zamanında, bir gün padişah sarayında sadrazamı ve vezirleriyle otururken dışarıdan gürültüler gelmeye başlar. Böyle vızır vızır konuşup duran birileri vardır. Sadrazama döner ve sorar “Ne oluyor dışarıda?” diye. Sadrazam da “Giritliler padişahım” der, “yalan söylemek için sizden izin istiyorlar”. Padişah durur, düşünür sadrazama tekrar sorar, “Bu Giritlilerin yalan söylemesinin hazineye bir zararı var mıdır?” sadrazamın “Yoktur” demesi üzerine padişah tez elden bir ferman hazırlatır “Giritliler yalan söyleyebilir”

İşte Giritlilerin dayanağı budur, bu hikaye Ege kasabalarında sık sık anlatılır⁵⁰.

Değişik kaynak kişilerin belirttiği, adanın doğal kaynaklarının kısıtlı olması nedeniyle bir geçim kaynağı olarak avcılığın ada yaşamı için önemli bir rolünün olduğu bilgisinden hareketle, bu tür abartmaların, neredeyse klasikleşmiş avcı hikayeleri ile ilişkili olması akla yakındır.

Fıkra 1

Üç arkadaş Girit’ten iş kurmak için gelmişler. Kasaplık yapalım demişler. Bildikleri Türkçe kelimeler, Ben, Sahi ve Vallahi imiş. Menemen’e inek almaya giderken yorulmuşlar, bir ağacın altına oturup dinlenmeye başlamışlar. Ağacın altında bir ölü varmış, Jandarma gelmiş, ölüyü görmüşler. “Kim öldürdü?” diye sormuş. Giritlilerden biri “Ben”, öbürü “Sahi”, diğeri “Vallahi” demiş. Yaka paça içer atmışlar bunları. (K.19)

Fıkra 2

Giritli koyununu yıkamak için denize götürmüş. Yıkarken koyunu kaybetmiş. Bir parça ot, bir parça koyun dışkısı almış. Önüne gelene, “Bunu yer, bundan çıkarır mee yapar gördün mü?” diye sormaya başlamış. (K.19)

⁵⁰ <http://sozluk.sourtimes.org/> Girit Paradoksu maddesi

Fıkra 3

Bir kadının incir bahçesi varmış, orada bekçilik yapıyormuş. Eşek üzerinde bir deveci yoldan geçerken, bir incir ağacına çıkarak başlamış incirleri yemeye. Yaşlı kadın, devecinin ağaçtan inmesi için. İn “Sika”mdan demiş. [Giritçe Sika, incir demektir] Deveci inip kadınla birlikte olmuş. Kadın, kala mukames era? “Şimdi iyi mi yaptın?” demiş. Deveci de kal diyor sanmış, “Kalırdım ama develer gidiyor” demiş. (K.19)

Fıkra 4

Adamın biri, benim için namaz kılarsan, sana bir lira veririm demiş. Diğeri başlamış, hemen namazı kılmaya. Diğeri sormuş, yahu abdest almadın demiş. Adam cevap vermiş: “O, sulu namazdır, bir liraya olmaz. (K.23)

Fıkra 5

Adamın biri su içmeye gelmiş, yalağın içinde bir sarı lira görünce bakmış bakmış, “Ulan Allah değilsin ama her işi gördüğüne göre Allah diyesim geliyor” demiş. (K.23)

Fıkra 6

Türkiye’de eğitim aldıktan sonra, Girit’e dönen haylaz çocuğu ne kadar Türkçe öğrendiğini anlamak için sınava almışlar.

“Ekmeğe ne denir Türkiye’de?” “Ekmek.”

“Sıcak ekmeğe ne derler?” Cevabı bilmeyen çocuk:

“Türkiye’de ekmeğin soğumasına izin vermezler.” (K.35)

Fıkra 7

Rum arkadaşları sıkıştırarak Giritli çocuk Mustafa'ya sormuşlar.

“Sen Türk müsün Mustafa?” Mustafa cevap vermiş:

“Meryem Ana üzerine yemin ederim, Türküm.” (K.35)

Fıkra 8 *

Kahvede oturan babasının yanına koşan çocuğu, “Baba bahçede bir Giritli bir de inek var ne yapayım?” diye sormuş. Babası da, “Giritliyi çıkar inek kalsın.” demiş. (K.23)

Fıkra 9

Bahçene bir Giritli girmesinden daha kötü olan nedir?

İki Giritlinin girmesi. (K.35)

Fıkra 10

Giritliler kendileri için bir bayrak seçmek istediklerinde “Bir keçi bir de bakla olsun yeter” demişler. (K.17)

Fıkra 11

Padişahın birisi son günlerinde kendisini muhafaza etmesi için sarayına güçlü kuvvetli bir adam almak istemiş. Tellal bağırtmış. “Padişah bir adam alacak. Bütün kabadayılar meydana gelsin.” Yetmiş iki buçuk millet meydana gelmiş. Bunlar

* Bu fıkra ile ilgili olarak, Selçuk Erez “İstanköyaltı Bodrum” kitabında şu bilgiyi vererek, bu fıkranın Bodrum'a gelen Giritliler yüzünden çıktığını söylemektedir. “*Bodrumlular, Giritlilerin karşı adalardan gelip böyle dağlarda, bahçelerde kendi kendine biten ne kadar ot varsa toplayıp yemek yapmalarına şaşıtlar, birbirlerine “Tarlana bir hayvan sürüsü, bir de Giritli girerse Giritliyi hemen çıkar; vallahi ot bırakmaz!” demeye başladılar.*”

Selçuk Erez, **İstanköyaltı Bodrum**, Bilgi Yayınları, İstanbul 1996, s. 57

meydanda herkes heyecanla beklerken, padişah topçuya bir kuru sıkı topu üzerlerine patlatmasını söylemiş.

Topçu bir kuru sıkı yapmış, patlatmış. Millet o gürültüyle kendini yere atmış. Sadece Arnavut ayakta kalmış. Gitmişler padişaha: “Padişahım, hepsi ayaktaydı. Top patlayınca hepsi kendini yere attı. Bir tek Arnavut ayakta kaldı.” demişler. “Gidin sorun. Dilesin benden ne dilerse.” demiş padişah. Sormuşlar Arnavut’a. Sadece bir don istemiş. Çünkü saklanmaya vakit bulamamış, korkudan donuna etmiş. Donunu değiştirmek için de don istemiş. (K.23)

Fıkra 12 Mehmet’in Dedesi I

Mehmet’in dedesi Girit’te başpehlivanmış. Bir oturuşta iki somun ekmek, bir çuval taze bakla, bir sepet zeytin üstüne de bir fiçı su içermiş. Günün birinde Girit’te bir pehlivanlık [yarışması] olmuş. Gelmiş bir Rum pehlivan bütün Türkleri yenmiş. O zaman Mehmet’in dedesine haber vermişler. “Bu bizi rezil etti. Gel şunun hakkından gel.” “Morası, ben bu işi bıraktım ama mademki siz istiyorsunuz ben de geleyim” demiş.

Kispetini giymiş, çıkmış meydana, gavur pehlivanın etrafında turlanıyormuş. Bir dalış dalmış Rum pehlivan Mehmet’in dedesine, Mehmet’in dedesi yetişmiş kafasından bir tutmuş limon sıkarmış gibi sıkmış. Çatır çutur kemikleri kırılmış, yere düşmüş Rum pehlivan ölmüş. (K.23)

Fıkra 13 Mehmet’in Dedesi II

Günlerden bir gün hava çok sıcakmış. Mehmet’in dedesi de yanıyormuş. “Gideyim biraz denizde serinleyeyim.” diye düşünmüş. Gitmiş, soyunmuş, denize girmiş. Deniz gayet sakin, gayet güzelmış. Oh moh ederken ağzından bir balık kaçmış midesine, haberi olmamış. Birkaç ay sonra canı biraz şarap içmek istemiş. Girit’in o

meşhur şaraplarından bir fıçı şarap içmiş. Sarhoş olmamış ama azcık midesi bulanmış. Bir kusmuş, bir ton çipura balık çıkarmış. (K.23)

Fıkra 14 Mehmet'in Dedesi III

Yine Mehmet'in dedesi günün birinde köyün birine gitmiş. Bu köyde bir aşçı dükkanı varmış . Mehmet'in dedesi bu dükkana gelmiş, az şeyle doymadığı için “Morası aşçı, var mı bana yiyecek” diye sormuş. “Kavurma var. Fasulye var. Pilav var.” “Ver more fasulye” Aşçı bir kaşıkla bir tabak fasulye getirmiş. “Ne o yaa. Biz burada oyun mu oynuyoruz. Tencereyi getir, bir de kepçe getir.” demiş Mehmet'in dedesi.

Mehmet'in dedesi fasulyeyi yemeye başlamış. Fasulyeyi bitirince “Kavurmayı getir.” diye seslenmiş aşçıya. Aşçı kavurmayı da getirmiş.

Mehmet'in dedesi kavurmayı yerken diğer müşteriler gelmiş. Aşçı bakmış ki güç durumda kalacak “Kusura bakmayın. Bu adam bugün geldi. Kuruttu burayı. Size sadece pilav kaldı.” Diye açıklamış durumu. Onlara da birer porsiyon pilav dağıtmış. Mehmet'in dedesinin gözünün pilavda olduğunu anlayan müşteriler aralarında konuşuyormuş. “ Amma da boğaz var adamda haaa...” Mehmet'in dedesi bunu duymuş ama o sanmış ki boğaz yemeği var.

“Morası, boğaz yemeği var? Onu da getir.” (K.23)

Fıkra 15 Girit'teki Zeytin Ağacı

Bizim Girit'te bir zeytin ağacı varmış. Ama bu ağaç mı? Çiftlik çiftlik. Üzerine 40 kişi çıkıp ağacı imar ediyorlarmış. Ağacın üzerinde birbirlerini görmedikleri gibi balta seslerini duymuyorlarmış. Akşamüzeri birbirlerini görünce sormuşlar: “Nereden geliyorsun?” “Zeytin ağacından” “Bende oradaydım” Bir diğeri:”E bende oradaydım.”

Velhasıl 40 kişi aynı ağaçta karşılaşmıyorlar aşağı inince karşılaşıyorlar. Bu zeytin ağacının gölgesinde 40 koyun sürüsü barınırmış. Kolları Akdeniz üzerine uzanıyormuş. Kollarının altında gemilerle, kayıklarla zeytinleri topluyorlarmış. (K.23)

1.2 MANZUM TÜRLER

1.2.1 Türküler

Türkü 1

Giritli Cafer Efe Türküsü *

Alıverin sandığımdan kürkümü
Ben ölürsem söylesinler türkümü
Ana benim al entarım soldu mu?
Kader kısmet böyle imiş efeler hey

Germencik ortasında toplar kuruldu
Cafer zeybek ögle sonu vuruldu
Anasına akşamüstü duyuruldu
Kader kısmet böyle imiş efeler hey

Mezarımı derin kazın dar olsun
Etrafımda mor sümbüllü bağ olsun
Cafer öldü vatan sağ olsun
Kader kısmet böyle imiş efeler hey⁵¹

* Türkünün hikayesi için bkz. EK. 5

⁵¹ *Milli Mücadelede Söke Cephesi ve Önderleri Paneli*, Aydın İli ve İlçeleri Kültür ve Eğitim Derneği, Aydın 2007, s. 55-56

Türkü 2

Gideceğim tüm yerlere
Psilorit'ten toprak taşıyacağım
Onu serpeyim ki her yere
Tüm Dünya Girit olsun

Opu ca pao tha vasto
Homa apto Psiloriti
Na to skorpizo na yeni
Olos o kozmps Kriti

Gideceğin tüm yerlere
Toprak taşı Psilorit'ten
Ah bir oluverseydi
Bütün Dünya Girit'ten

Opu tha pas tha kuvalas
Homa apto Psiloriti
Ahi çe na yenudane
Olos o Kozmos Kriti

Gideceğin tüm yerlere
Toprak taşı Psilorit'ten
Onu serp ki her bir yere
Tüm Dünya Girit olsun

Opu tha pas na kuvalas
Homa apto Psilotiti
Na to skorpizis na yeni
Olos okozmos Kriti

Düşündüğünde Tanrı
Yeryüzünü yaratmayı
Getirttiydi Girit'ten
Taşı suyu toprağı

Otan e şçeftiçe o Theos
Ti ji na simatise
İfere petres çe nero
Çe homa apo ti Kriti

Çalacağım toprak ve su
Yüce Psiloriti'den
Her yere serpeyim olsun
Bütün Dünya Girit'ten

Homa tha klepso çe nero
Apu to Psiloriti
Na to skorpizo na yeni
Olos o Kozmos Kriti (K.17)

1.2.2 Ninniler

Ninni 1*

Baba keklik anası toy
Ne yandım gittim
Ne deli soy
Ne aldım bu kadını
Deli soy (K.13)

Ninni 2

Yavrum	Mikromo
Yavrum	Mikromo
Sen annenle uyuyorsun	Essikimises tumamasu
Ben seni bekliyorum	Egoyiriso tokapiso (K.7)

Ninni 3

Tuagori eyiredis	Erkek çocuğu istiyordu
Ketikopelai iperes	Kız çocuğu geldi
Nazisi tuvasila oyos	Sağ olsun Kral'ın oğlu (K.7)

* Torununu uyutan kayınvalide söylüyor.

Ninni 4

Uyuyup annenin uzun ömürlüsü olasın
Baban da seni çok seviyor
Senden iyilikler görsün de
Evinde eğlenceler yapsın
Sen tüccar (büyük adam) olasın
Uyu, sana İstanbulda yorgan dikiliyor
Kırk iki usta birden çalışıyor
Ortasına ay, kenarlarına tavus kuşu
Büküm yerlerine de kırlangıç işliyorlar (K.36)

Ninni 5

Bir kere uyu çocuğum
İki kere uyu çocuğum
Üç kere uyu çocuğum
Dört kere uyu çocuğum
Çünkü sen meleklerin çocuğusun (K.36)

1.2.3 Maniler

İster Türk ister Hıristiyan kökenli olsun tüm Giritlilerde mani dizmek, söylemek ve basit melodilerle onları terennüm etmek yaygın bir gelenektir. (K.17) Mübadele ile nüfusunun önemli bir kısmı değişmiş olmasına rağmen, Girit'e mübadele ile Anadolu'dan gidip yerleşmiş olanların da benimsediği bu gelenek halâ sürdürülmektedir. Bugün yüzlerine Girit manileri kazılarak yazılmış hediyelik bıçaklar turistik eşya olarak Girit'te satılmaktadır. Anadolu'ya mübadil olarak gelmiş ve Giritçe bilen birinci ve ikinci kuşak bu dünyadan göçtükçe Girit kökenliler arasında Yunanca (Giritçe) konuşan ve anlayanlar gittikçe azalmakta ve doğal olarak mani yakma ve söyleme geleneği unutulmaktadır.

Buradaki maniler, Ege Üniversitesi eski rektörlerinden Prof. Hakkı Bilgehan'ın arşivinden alınmıştır. Kendi bildiklerinin dışında önemli bir kısmı da eline geçen ve düzenleyicisi ile okuyucusunun adı belli olmayan bir kaset kaydından derlenmiş ve onun tarafından Türkçeye çevrilmiştir.

Manilerin yazılış ve çevirileri hakkında Bilgehan Hoca şunları ifade etmektedir: “Maniler yazılırken Girit ağız ile söylenişlerine olabildiğince sadık kalınmaya çalışılmıştır. Türk alfabesinde bulunmayan Yunan alfabesindeki “peltek d” yani “delta”nın fonetiğinin telaffuzunu ifade etmek için (dh) kullanılmıştır. dheka=on, edha=şimdi, dhakriya=gözyaşları gibi. Yine Yunan alfabesindeki “peltek t” yani “teta” harfinin telaffuzu için (th) kullanılmıştır. thalasa=deniz, thelo=istiyorum gibi.

Manilerde özellikle hece sayısını denk getirmek amacı ile Yunanca'da kısaltma ve birleştirmeler kullanılmaktadır. Bunların ayırımı ve ifadesi için de kesme işareti kullanılmıştır. apu'şi = apu eşi : sahip olan, ç'i kori = çe i kori= ve kız gibi Çeviri esnasında esas anlama olabildiğince sadık kalınmaya gayret edilerek Türkçe'ye tercümelerde kafiyeli karşılıklar bulunmaya çalışılmış ise de bunda kısmen başarılı olunabilmiştir.”

Maniler, Atatürk İçin Söylenmiş Maniler, Vatan ve Toprak Sevgisini Konu Alan Maniler, İnsanın Yaşam yksn Anlatan Maniler, Sevgi Ve Aşk Manileri, Kader Ve Yaşam Manileri Ve eşitli Konular Hakkında Maniler olmak üzere gruplandırılarak düzenlenmiştir

A. Aşk ve Sevgi Manileri

1	Kim böyle bir savaş gördü
Gözlerin savaşı gibi
Bıçak kılıç kullanmadan
Parçalıyorlar kalpleri	Pşos idhe tetyo polemo
Os polemun ta mathya
Dihos maşerya çe spathiya
Kanun kardhiyes komathya
2	Seni ilk gördüklerinde
Şu benim gözlerim
Bağrım açık idi de
Sen de kalbime girdin	Otan se protoidhane
Ta mathya ta dhikamu
O stithozmu itan anihtos
Çe'biçes sti kardhiyamu
3	Sen kalbimi parçala
Ama yine de düşün
Kalbimin her parçası
Senin kendi kalbindir	Komathiyazemu ti kardhiyamu
Ma pali siloğusu
Kathe komati tsi kardhiyazmu
İne kardhiya dhiçisu
4	Seni seviyor muyum diye
Sen kendi kalbine sor
Seviyorsan sen beni
Ben de severim Seni	Ti me rotas an sağapo
Çe rota ti kardhiyasu
An m'ağapas tha s'ağapo
Ç'eğö tin afedhiyasu
5	Ben senin için doğdum
Senin için öleceğim
Senin için Yadsıyacağım
Bu yukarı dünyayı	Ya'sena e yenithika
Ya'sena tha pethano
Ya'sena tha ton arnisto
To kozmo ton apano
6	Höpürdetilen her kaşık
Salyangozunu ister
Her bir genç kız da
Sevgilisini ister	Katha burburo kotalâ
Theli çe to hohlodzi
Theli çe katha kopelâ
Ton ağapitikodzi

7	Balığın kemikleri var Malta'nın da çiçeği Her bir genç kızın da Bulunur bir sevdiği	To psari eşi kokala Ç'i malta ton athodzi Eşi çe katha kopelâ Ton ağapitikodzi
8	Bir ihtiyar söyledi Ve yalancı da çıkmadı Kalbin gözlerinin Hatasız ayna olduğunu	Mu to'pen enas jerodis Çe dhen evjiçen pseftis Pos in'ta mathya tsi kardhiyas Alatheftos katreftis
9	Tavşanın dört ayağı var Masaninki de dört adet Delikanlının da dört adet Sevip de oynadığında	Tesera podhiya eş'o lağos Tesera to trapezi Tesera ç'o delikanlis Apu ağapa çe pezi
10	Yuvada bir çift güvercin Büyük bir haz verirler Ama bir bedende iki sevgi Hiç kuşkusuz kötüdürler	Dhiyo peristerya sti folâ Hazi ehune meğalo Ma dhiyo files s'ena kormi Kako'ne dhihos alo
11	Yasemin soluyor da Yaprak yaprak düşüyor Yabancı köylüyü sakın Kendine dost edinme	To yasemi marenete Çe pefti filo filo Pote to kseno horyano Mi do ne kanis filo
12	Göçmen kuşları ile Sakın dostluk kurma Çünkü onlar geçip giderler Onları çabuk kaybedersin	Me perasarika pulâ Pote filâ mi pşanis Yati ç'afta misevğune Ç'oğliğora ta hanis

13	Aşık olan belli olur
Kendi yürüyüşünden
Öne arkaya yalpaklanır
Çektiklerini görür	Ap'ağapa tu fenete
Ap'ti porpatiksadu
Obros ç'opiso sindira
Naydhi ti pedhemyadu
14	Sevgililer belli olur
Yürüyüşlerinden
Vücutlarının salınımı
Ve de sallantılarından	T'ağapimena fenunde
Ap'ti porpadiksadus
Apo to sizma tu kormyu
Ç'apo to kunizmadus
15	Tavşan çeneli hanımı
Güzelliği için sorma
Yalnız sor yapabilir mi
Tencere kurabilir mi	Çera lağudhopiğuni
Mi di rotas ya kali
Mono ti rota ane bori
Na stesi to tsikali
16	Hangi kalp çok ağırırsa
Çabuk çatlayacaktır
Ve Azrail onu bulup
Teselli edecektir	Opşa kardhiya poli poni
Ğriğora tha raisi
Çe tharthi o haros na ti vri
Na ti pariğorisi
17	Kim evlenmeyi sever
Ve sonra pişman olmaz
O ya deli olmalı
Ve de akli olmamalı	Pşos ağapa na padrefti
Na mi do metanôsi
Prepi ya na'ne kuzulos
Çe na min eşi ğnosi
18	Ama yine deli ise de
Ve de akli yoksa da
Hürriyetini hatırlayacak
Ve de pişman olacak	Ma pali anin' çe kozulos
Çe na min eşi ğnosi
Tha thimithi tin elefteryadu
Çe tha to metanôsi

19	Ah şu lânetli özgürlük Sana sahip olup kaybeden Gençliğini köle yapar Seni tekrar almak için	Ahi padermi elefterya Apu se'şi çe se hasi Ta neatadu sklavonita Na se ksana ağorasi
20	Budanmamış bağ ağlar Budanırsa da ağlar Evlenmemiş genç ağlar Evlenmişse de ağlar	Klei t'abeli akladhefto Klei çe kladhemeno Klei ç'o neos apadreftos Klei çe padremenos
21	Özgürlük krallıktır Evlilik ise kolye Sevgili dostum seçiver İkisinden birisini	İ elefterya ine vasiliyo Ç'i padriya kadhena Dhiyalekse ağapimu A po ta dhiyo ton ena
22	Kartala ağlamayın Yağmurda uçuyor diye Ama küçük kuşa ağlayın Kanatları yok diye	Mi do ne klete ton ayto A pu peta ode vreşi Ma klete to mikro puli Apu ftera dhen eşi
23	Hiç kimse doğmamıştır ki Meraksız olarak yaşasın Bedenine içirmesin Her zaman zehiri	Çanis dhen e yenithiçe Na zi horis meraçi Na mi potizi to kormi Pandotina farmaçi
24	Kız on sekizine girince Oğlan da yirmisine Birisi diğerinden Bilir ne istediğini	Sa payi i kori dhekohto Ç'ikosi to kopeli O jis apo ton alondo Kateşito ida theli

25	Yasemin yazık sana Bir eşin bulunmasın Ve ben eşin olayım da Senin bilgin olmasın	Krimas esena yasemi Çe teri na min eşis Ç'eğö na'me to terisu Çe na mi do kateşis
26	Küçük kızcağızım benim Boynunu iyi süsle Alasın o meraklı Meraklı sevgilini	Mikri kopelopulamu Stolise to lemosu Na to ne paris merakli Ton ağapitikosu
27	Hele bak dumanla ateşe Hele bak dumanla aleve Biri bir şeyi görsün de Ona sahip olamasın	E dhe dumani çe fothya E dhe dumani çe loşi Prama na to thori çanis Ç'istera na mi do'şi
28	Ateşe ne kadar yaklaşırsam Beni yakıp kavuruyor Beni o kadar gençleştirip İyileştiriyor,yarıyor	Oso simono sti fothya Çeyime çe çedame Toso çe ksana neonime Yatrevyi çe felame
29	Keklik ile genç kız İyi av sayılırlar Ancak el çabukluğu ister Karanlıkta kaçmasınlar	İ perdhika ç'i kopelâ Kani kalo çiniyi Ma theli griğorotita Prin skoti çe fiji
30	Keklik ile genç kız Kötü av sayılırlar Ama avcı iyi ise Belki elinden kaçmazlar	İ perdhika ç'i kopelâ Kani kako çiniyi San ine o çiniğos kalos Bori na mi du fiji

31	Beyaz karanfil tutuyorum Onu boyamağa bakıyorum Eğer boya bir tutarsa Çok yürekler yakacağım	Aspro ğarefalo vasto Jirevgo na to vapso Ç'a ne petilşi i boya Poles kardhiyes na kapso
32	Gençler ve kızlar yakacağım Delikanlılar yakacağım Aşkımı da yakacağım Kalp yapraklarımın içinde	Tha kapso neus tha kapso nees Tha kapso palikarja Tha kapso tin ağapimu Mesa sta filokardhiya
33	Deniz dağları yer bitirir Dağlar da arslanları Güzel kızlara gelince Yerler delikanlıları	İ thalasa troi vuna Çe ta vuna leondarya Ç'i kopeles i omorfes Trone ta palikarya
34	İnce olan bir serviyi Esen rüzgârlar eğdirir Vahşi olan bir kızı da Genç oğlan sakinleştirir	To çiparisi to lâno Aeras to seloni Ti kopelâ tin ağriya O neos ti meroni
35	Acep nerde bulunacak Acep nerde rastlanacak Kız sarı saçlı olsun Ve kara gözleri olsun	Ara çe pu tha na vrethi Ara çe pu tha laşi Kori me ta ksanthiya malâ Çe mavra mathya na'şi
36	Seven kişi utanmaz Ve de kimseden korkmaz Kızgın ateş içerisine Girer de ama yanmaz	Ap'ağapa dhe drepete Mute çe dhe fovate Mesa sti pirini fothya Beni çe dhe pirate

37	Seven kişi utanmaz Ve de kimseden korkmaz Ve de büyük güçlüyü (tanrı) Onu dahi inkâr eder	Ç'apağapa dhe drepete Mute çe dhe fovate Çe to meğalodhinamo Çe'çino ton arnate
38	Göğün yıldızları yüksek Onları gören yanar Ama seven utanmaz Ve de hiç korkmaz	Psila'ne t'astru t'uranu Ç'a pu ta dhi pirate Ma p'ağapa dhe drepete Mute çe dhe fovate
39	Seven hep acı çeker O her zaman hastadır Hep ölür gibi olur Fakat hiçde ölemez	Ap'ağapa panda poni Panda'ne aristizmenos Panda potheni ma pote Dhen ine apothamenos
40	Seven kişi her an kötü O her an hep hastadır Her zaman feryat edilir Onun öldüğü sanılır	Ap'ağapa panda kaka Panda'ne arostizmenos Panda tu sernun ti foni Pos ine apothamenos
41	Seven hep acı çeker O hep şikâyetçidir Yer acıkır,içer susar Yatar ve uyuyamaz	Ap'ağapa panda poni Panda paraponate Troj,pina,pini,dhipsa Theti çe dhe çimate
42	Denizdeki her bir balık Yüzgeçleriyle yüzer Sevip de görmeyenin Kalbi içinden ağrır	Katha psari sto yalo Me ta fteradu pleyi Ap'ağapa çe dhe thori Mesa i kardhiyadu klei

43	Ama gözünün ucuyla Sevenler bakıyorlar Fesleğeni olanlar Oradan tanınırlar	Ma me tin akri tu amathyu Ap'ağapa ksaniyi Ç'a pu'şi to vasiliko Apoçidha ğnorizi
44	Dudaklar saklar ama Gözler ele verirler Çünkü sık sık bakarlar O sevdikleri yere	Ma ta aşılâ honune Ta mathya moloğune Yati sihno ksaniğune Sto dopo ap'ağapune
45	Gerçek olan şudur ki Seven kimseler korkar Çünkü gördük ki çok kere Unutulur acılar	Etuto'ne t'alithino Ap'ağapa fovate Yati idhame poles fores Ç'o ponos lizmonate
46	Gerçek aşkla sevenler Kadere hükmederler Azrail istese bile Hiçbir zaman ayrılmazlar	Ap'ağapun alithina Ti mira tin orizun Mute me haro thelima Pote dhe ksehorun
47	Gece karanlıktır Acı çekenler için Onlar göremezler Sevdikleri yeri	İ nihta ine skotini Ya eçinus pu ponune Dhe borune na thorun To dopo p'ağapune
48	Gözler gözlerle oynar Ancak el değmeyince Beden tedavi olmaz Kalp de hava alamaz	Mathya me mathya pezune Ma sa dhe ciksi i şera Kormi dhe terapizete Kardhiya dhe perni aera

49	Bırak değirmen gürlesin Bırak suyu da aksın Bırak genci seni sevsin Bunun da bir farkı yok	Aston to milo ç'as vroda Çe to nero na treşi Ç'aston to neo na s'ağapa Çe dhiyafora dhen eşi
50	Denizin dalgaları Kâğıt gibi beyazdır Sevginin nispetleri ise Bıçak ve kılıç dırlar	Tsi thalasas ta çimata Aspran sa da harthiyane Çe ts'ağapis ta pizmata Maşerja çe spathiyane
51	Hangi yaralı ağrı çekmez Ağlamaz ve bağırmaz Kimin sevgilisi alınır da Derinlerden ah çekmez	Pşos pliğomenos dhe poni Dhe klei dhe fonâzi Tinos ağapi pernune Çe dhen anestenazi
52	Hangi yaralı ağrı çekmez Ağlamaz ve bağırmaz Kim kalbinden sever de Derin derin ah çekmez	Pşos pliğomenos dhe poni Dhe klei dhe fonazi Pşos ağapa me tin kardhiya Çe dhen anestenazi
53	İlâçlar ve doktorlar Yalnız beden sağaltırlar Ama yaralı kalpler Başka doktor ararlar	Ta yatrika çe i yatri Mono kormya yatrevğun Ma i pliğomenes i kardhyes Alo yatro yirevğun
54	Ölürsem bana ağlarsan Seni hiç de hoşgörmem Bunu şimdi görmek isterim İnanıyor ve umut ederim	Ane pothano çe me kles Hari dhe su ğnorizo Edha to thelo na toydho To pethimo ç'olpizo

55	Ölürsem bana ağlarsan Seni hiç de hoşgörmem Bana şimdi sağken ağla Seni iyilikle anayım	Ane pothano çe me kles Hari dhe su ğnorizo Mono me kleye azodano Na se kalinorizo
56	Bu da ne iştir böyle Yabancı bay ve bayan Akraba oluversinler Ve sıkı fıkı dost olsunlar	İdan'edha çe tutona O ksenos me ti kseni Na jinunde dhikoloja Çe fili bistemeni
57	Yarı sönmüş bir kömürden Güzellik kıvılcımından Kim ümit ederdi ki Böyle büyük ateş çıksın	Mesozvimeno karvuno Spitha ap'tin akali Pşos t'orpize pu tha yeni Tosi fothya meğali
58	Dere dallar sürükler Deniz de kayıkları Genç kız da nazı ile Çeker delikanlıları	O potamos serni kladhya Ç'i thalasa karavya Ç'i kori me to nazidzi Plana ta palıkarja
59	Hatırlar mısın yalın ayak Radika topluyordun Şimdi benle evlenince Benden küpe istiyorsun	Thimase aksipoliti Pu mazones radhiça Çe edha apu se padreftika Mu zitas skolarıça
60	Esmeri seven kişi Bunu kanıtlamalı Çünkü o sevgi ile Hemen hesaplaşmalı	Ap'ağapa melahrino Prepi na to dhiilosı Yati eşi me ton eronda Loğarjazmo na dhosi

61	Ama ben esmer seviyorum Ve bunu kanıtladım Ve hesabımı yapıp Ve de onu ödedim	Ma eĝo aĝapo melahrino Çe to eho dhilomeno Çe ikama çe loĝarjazmo Çe t'oho pleromeno
62	Esmeri seven kimse Yanında doktor ister Ona ilâçlar versin Kalbini iyileştirsin	Ap'aĝapa melahrino Theli yatro kodatu Ya na tu dhini yatrika Na yeni ti kardhiyatu
63	Esmeri seven kimse Siyahlar giyinmeli Bu suretle giysileri Kalbin alevine uymalı	Ap'aĝapa melahrino Prepi na vani mavra Ya na teryazi i foresa Me tsi kardhiyas ti larva
64	Elmas taşı yeşildir Su içinde erimez Esmer seven bir kimse Hiçbir zaman pişman olmaz	Prasini'ne i dhiyamantopetra Mes to nero dhe loni Ap'aĝapa melahrino Pote dhe metanôni
65	Herkes bana delirdin mi Masal yazıyorsun diyor Aşkın beni deli etti Herkes doğru söylüyor	Oli me len' trelathiçes Çe ĝrafis paramithya İ aĝapisu me trelane Ç'o kozmos leyi alithya
66	Aşk kim inkâr etti ki Ben de inkâr edeyim Bir ihtiyar İnkâr etti Ve de yüz yaşındaydı O zavalıcık da	Pşos arnistiçe tin aĝapi Na tin arnisto ç'eĝo Enas jeros tin arnisi Ç'itan ekato hrono Os ç'eçinos o kaymenos

	Yanıklığından çatladı	İskase ap'to kaymo
67	Tüm Dünya burada olsun da	Olos o kozmos na'ne edho
	Bir can eksik olursa	Çe miya psişi na lipi
	Gök bana kara görünür	Mavros mu fenete o uranos
	Ev de karanlık bana	Çe skotino to spiti
68	Sev beni seveyim seni	Ağapame na s'ağapo
	İste beni isteyeyim seni	Theleme na se thelo
	Çünkü bir gün gelecek ki İstersin	Yati than erthi enas çeros
	beni istemem seni	Na me thes çe na mi se thelo
69	Bana verdiği elma	To milo apu mu'doçes
	Onu sen ısırmışsın	İtane dhakameno
	Isırığın içine sen	Çe mesa sti dhakamathya
	Öpücük düşürmüşsün	Tu'ses fili pezmeno
70	İnce narin servim benim	Psilo liğni çiparisimu
	Kokulu defnem benim	Dhafnimu mirizmeni
	Gençliğim ellerine	Ta neatamu sta şeryasu
	Teslim edilmiştir senin	İne paradhomena
71	Senin kırmızı dudağını	To aşilisu to koçino
	Öpmeyi istiyordum	İthela na filiso
	Ama ondan şarap damlıyor	Ma eçino stasi to krası
	Sarhoş olmaktan korkuyorum	Fovume mi methiso
72	Çınar ağacı su ister	O platanos theli nero
	Kavak da rüzgâr ister	Ç'i lefka theli aeri
	Genç kız da tatlı öpücük	Ç'i kori ğlikofilima
	Gün ağarırken ister	O de harası i meri

73	Bağ budanmak ister Sonra da kazmak ister Kız da tatlı öpücük Memeleri sıkamak ister	T'abeli theli kladhema Ç'apoças theli skama Ç'i kori ğlikofilima Çe ta vizadzi pşazma
74	Evli kadının öpücüğü Bekâr olanın nazı Dulun da yürüyüşü Beni marazlı yaptı	Tsi padremenis to fili Ts'elefteris to nazi Tsi şiras i porpatksa Me'kaman me marazi
75	Denizin dalgaları Deniz kenarında çatlar Kalbin fırtınası gibi Başka fırtına bulunmaz Çünkü kalp fırtınasının Çatlayacak yeri yok Çarpacak taşları yok Saldıracak kıyısı yok	Tsi thalasas ta çimata Ksespune st'akroyali Sa di furtuna tsi kardhiyas Furtuna dhen ine ali Yati ifurtuna tsi kardhiyas Dhen eşi pu ksespasi Dhen eşi petres na htipa Ç'akroyala n'arasi
76	Kim ki deli değilse Ve kimin akli yoksa Bir kez evlenmemiştir ki Sonra pişman olmasın	Opşos dhen ine kuzulos Ç'opşos dhen eşi ğnosi Dhen e padrefiçe pote Çe na mi do metanôsi
77	Kuş ki o bir kuştur Evlensin diye arar Esir olmaya dolanır Hürriyetten uzaklaşır	Çe to puli pu'ne puli Na padrefi jirevji Payi çe bleçi sti sklavja Tin elefterya ksefevyi

78	Ateş ki su ile yanar O nasıl sönebilir Sevdanın açtığı yara Nasıl kapanabilir	Fothya p'anafti me nero Pos i bori na zvisi Pliji p'aniyi o sevdas Pos i bori na klisi
79	Ah şu kör olası sevda Neler de neler yapar Ve nice ah vah çekmeler Kara gözyaşları döker	Ah o padermos o sevdas Posa çe posa kani Çe posus anesteğnazmus Çe mavra dhakriya vğani
80	Parıldayan yıldız idi İplik idi ve de koptu Ağaçtı ve köklendi Yerleri görünüyor	Astro'tan çe vasilepse Klosti'tan çe ekopi Dhedro çe kserizothiçe Çe fenundo i topi
81	Aşk'a kötü diyorlar Ve ona sövüyorlar Gözler ve kalpler suçlu Onu davet ediyorlar	Ton eronda lene kako Çe to ne vlastimune Ta mathya ftene ç'i kardhiyes Pu to ne proskalune
82	Aşk ekmek değil ki Yiyessin de doyasın Merdiven de değil çıkıp Yorulunca oturasın Ama o sen uyuyasın Ve mahmur uyanasın Ve ağır bir iç çekiştir Giysilerinde dönesin	Dhen ine o erondas psomi Na fas çe na hortasis Mute anevolema na vjis Na kurastis na katsis Mono'ne ah na çimithis Çe vaşi na ksipnisis Ç'ena vari anesteğmo Sta ruha na jirisis

83	Kim ki her sabah öper Sevgilisini Taze bir marul gibi Oluverir bedeni	Opşos fili kathe proi Tin ağapitiçadu Sa do maruli dhrosero Yinete to kormidu
84	Olgunlaşmamış limonu Ovala ki güzel koksun Ve kadıncağzını da Öp de varsın kızsın	To lemonaçi to aguro Tripseto na mirisi Çe ti jinekopolusu Filêti ç'as manisi
85	Portakal yarılınca Onu tel ile bağla Kadıncağzını da Öp varsın istemesin	To portakali sa rai Dheseto me to teli Çe ti jinekopolusu Filêti çaz mi theli
86	Eğer görürsen ki genç kız Sana gülümsüyor Eğil sen de onu öp Senle alay etmesin	Sa di neydhis ti kopelâ Çe su hamojelazi Şçipse çe fillisetine Na mi se perjelazi
87	Çınar ağacı su ister Çam da rüzgâr ister Kız da tatlı öpücüğü Sabah ve akşam ister	O platanos theli nero Ç'o pefkos theli aeri Ç'i kori ğlikofilima Proi çe mesimeri
88	Kestane şarap ister Ceviz ise bal ister Kız da tatlı öpücüğü Sabah ve akşam ister	To kastano theli krası Çe to karidhi meli Ç'i kori ğlikofilima Proi çe mesimeri

89	Eğer görürsen genç kızı Dans ederken eğiliyor Eğil sen de onu öp O da onu arıyor	Sa di neydhis ti kopelâ Çe şçifti ode horevji Şçipse çe filisetine Ma eçinona jirevji
90	Senin kırmızı dudağını Öpüvermek isterdim Ama o şarap damlıyor Sarhoş olmaktan korkarım	T'aşilisu to koçino İthela na filiso Ma'çino stasi to krası Fovume mi methiso
91	Bana sendin söyleyen Beni eş alacağını Şimdi dönüp diyorsun ki Kimsin,beni ne tanırsın	Esi'sun apu muleyes Pos tha me kanis teri Tora jirizis çe mu les Pşos ise,pu me kseris
92	Git de anana de ki Bir kez daha doğursun Başka kalpleri de yaksın Beni yaktığı gibi	Ame na pis tsi manasu Na kami ç'ali yena Na kapsi ç'alonus kardhiyes Os me kapse ç'emena
93	Kalp kalp ile konuşur Ve yazıp anlaşıp Gözler gözlerle oynasıp Kimse farkına varmaz	Kardhiya me ti kardhiya mili Çe ğrafi ç'anağnoti Mathya me mathya pezune Ç'anthopos dhen anôthi
94	Bir şey yap da yanasın Ve ah verem olasın Ve ilâcın bulunmasın Beni kucaklamadıkça	Ahi na kamis na kayis Ç'ahi na veremyasis To yatriko na mi vrethi Okso na m'agalâsis

95	Biliyor musun ki terk ettim Dünyada sevdiğim her şeyi Ve kalpcağızımı açtım Ve içine soktum seni	Kseris pos e paretisa Sto kozmo oti m'aresi Çe aniksa ti kardhulamu Çe s'evala sti mesi
96	Nereye gidip bulunursam Ve ne kadar yaşarsam Ne başkasını görecekim Ne de kendime gelecekim	Opu ç'a pao çe vretho Ç'oti çero çe ziso Tasosu ali na miydho Mute n'anedhraniso
97	Talihsiz ben söyleyeyim ki Seni ben hiç görmedim Yanan bir mumum vardı Tutuyordum ama söndü	Ç'as po o kakorizikos Pos dhe se idha potemu Ena çeri aftumeno E kratume ç'izvisemu
98	Bana ölüm daha iyi Başkasıyla yaşamaktan Senin için doğuruldu Bu dünyaya bedenim	Kala mu ine o thanatos Para me ali i zoimu Ya'sena e yenithiçe Sto gozmo to kormimu
99	Sevgisiz ve hayatsız Hiçbir insan yapamaz Hayatta ne kazanırsa Sonunda hepsini kaybeder	Horis ağapi çe zoi O anthropos dhe kani Ç'oti çerdhisi sti zoi Stin isterya ta hani
100	Kalbin yaprakları içinde Yaprakçığının içinde Sevgini taşıyım ben Altın anahtarcık gibi	Mesa sta fila tsi kardhiyas Mesa sto filaraçi Tin eho tin ağapisu Hriso sfalihtiraçi

101	Gel de aşkıma inan O okadar büyüktür Sevgini daha arttır Başkaları da sevsinler	Ela pistepse tin ağapimu Pu in' toso meğali Perisevye çe n'ağapas Çe n'ağapune ç'ali
102	Denizin tam ortasında Bir karyola yapacağım Ne dar olsun ne de geniş Tam iki kişi alsın	Sti mesi mesi tu yalu Na kamo ena krevati Mute steno murte plati Na vani dhyo nomati
103	Gelinim hanım gelinim Yanında başkaları da var Ama sen altın ağaçsın Diğerleri de dalların	Nifimu çera nifimu İne çanis kodasu Ma esi'se to hrisi dhendri Ç'i ali ta kladhyasu
104	Senden nasıl ayrılacağım Nasıl uzaklaşacağım Sensiz nasıl yaşayacağım O uzak gurbetlerde	Çe pos na s'apohoristo Çe pos na su makrino Çe pos na ziso horisu Stoksorizmon eçino
105	Biliyorum senin baban Seni erken evlendiriyor Karşı da gelemeszin Ebeveynin öyle istiyor	Katehoto ç'o çirisu Ğriğora se padrevyi Ç'ute boris na anastathis Sa thelun i ğoneyi
106	Gözlerinin nesi var Beni görünce ağlıyorlar Bir üzüntüleri varsa Neden söylemiyorlar	Ti ehun ta mataçasu Ç'otan meydhone klene Ç'an ehune parapono Yati dhe mu to lene

107	Dağlar yerinde durdukça Azrail beni almasın Çünkü ben de yürüyeceğim Senin sevincin ile	Oste na stekun ta vuna Na mi me pari o haros Yati ç'eğö na porpato Me to dhikosu haros
108	Senin için eziyet çekiyorum Senin için acı çekiyorum Senin için hapisteyim Şimdi beş yıldan beri	Ya s'ena serno vasana Ya s'ena serno poni Ya'sena'me sti filaçi Edha çe pende hroni
109	Şarkı söylemek için değilim Su içmek için de değilim Karanlık bir mağarada Gözyaşlarımı döküyorum	Dhen im'eğö na trağudho Mute nero na pino S'ena spilari skotino Ta dhakriyamu şino
110	Ah nasıl ayrılıyoruz Beni fena kaybedeceksin Kara gözyaşları dökeceksin Beni unutana kadar	Ahi pos ksehorizome Ç'aşçima tha me hasis Na şisis mavra dhakriya Oste na me ksehasis
111	Gel pencereden görün O yüzünü göreyim Olayım tazelenerek Sanki Senin fesleğenin	Ela provale sto parathirosu Naydho to prosoposu Na dhroserepso na yeno Sa do vasilikosu
112	Kader sevincimi aldı Olan umudumu da aldı Bunun için giymeliyim Ben de hep siyahları	Mu ipire i mira ti hara Çe tin elpidha p'uha Yafto prepi na foro Panda mu mavra ruha

113	Kapındaki yasemini Ben budamağa geldim Anan da sanmıştı ki Seni kaçıрмаğa geldim	Sti portasu to yasemi İrtha na to kladhepso Çe etharyene ç'i manasu Pos irtha na se klepso
114	Kuşdili yeşil olur Çiçeği mavi olur Sevip de öpmeyenin Acısı büyük olur	Prasinone t'arizmari Çe blavos in' athostu Ç'apağapa çe dhe fili Meğalos ine o kaymostu
115	Yazık değil mi kıza Bir inci tanesi için Güzel genci sevsin de Çirkini onu alsın	Dhen ine krimas i kopelâ Ya to marğaritari Omorfos neos n'ağapa Ç'aşçimos na ti pari
116	Hiçbir zaman yeni limon Eskisine benzemez Hiçbir zaman sevdiğim de Diğer kızlara denkleşmez	Pote lemoni dhiforo Me to palô dhe miyazi Pote çe'çini ap'ağapo Me ts'ales dhe teryazi
117	Üçyüz sevgiliden hiçbiri Birincisi gibi değil Çünkü orada kalır Gençliğin çiçekleri	Trakoses ağapitiçes Dhen ine sa di proti Yati eçidha pomenun Oli'athi tsi neotis
118	Sevdalı bir insanı Onu tanırsan sen eğer Sevdanın iki lâfını söyle Bu onu teselli eder	Ton anthropo to sevdalı Os an'do ne gnorisis Petu dhyo loya tu sevda Na ton'pariğorisis

119	Ey sevdalı ey meraklı Ey aşkın vurgunlusu Ona denk eş bulamazsın Mahvolacaksın yanık sen	E sevdalı e meraklı Erondohtipimene Teri dhe vrihnis isadzi Çe tha hathis kaymene
120	Sevdalılarda hep olur Her zaman acılıdırlar Kara düşünceleri de var Kalpleri de yanık olur	İ sevdalidhes to'hune Ç'ine panda lipimeni Ç'ehune mavra sofika Çe ti kardhiya kaymeni
121	Şimşeksiz gök gürlemez Gürlemesse yağmur yağmaz Seven eğer öpmez ise Hiç teselli bulamaz	A dhen asrtrapsi dhe vroda Ç'adhe vroda dhe vreşi Ç'a dhe filisi ap'ağapa Pariğorya dhen eşi
122	Aşk rastladı bana Daracık bir sokakta Ellerinde tutuyordu Bir şişe zehir	O erondas mu padikse S'ena steno sokaçi Çe vastan çe sta şeryatu Ena yali farmaçi
123	Sakın sanma ki aşkın Bir bahçe olduğunu Bahçenin de limon bahçesi Koparasın limonunu	Mi ba tharis ç'o erondas İtane ena pervoli Çe to pervoli lemonâ Na kopsis to lemoni
124	Sevda bir çiçek değil ki Zamanla solup gitsin Kalpte bir hastalıktır ki Yalnız yüzeyden iyileşir	Dhen ine luludhi o sevdas Me to çero na marenî İne marazi sti kardhiya Pu i plaka mono jeni

125	Sevda kara örümcektir Değil masal ve hikâye Acı gözyaşı döktürür Nohut büyüklüğünde	Sevdas ine mavrarahnos Dhen ine paramithya Çe şini dhakriya priça Hodra sa da rovithya
126	Sevip sonra inkâr eden Kurtulduğunu sanır Aşkın bıraktığı izler Kemiklerinde kalır	Ap'ağapisi ç'arnisi Thari pos kseberdheni Ts'ağapis i ladhomathya Sta kokala pomeni
127	İlk başlangıçta aşk Ak süt gibi tatlıdır Kalp içinde kök salınca Büyük dallar çıkarır	O erondas i stin arşi İne gliçis sa ğala Sa rizosi sti kardhiya Vğani kladhya meğala
128	İlk başlangıçta sevda Mercimek gibi biter Çalı gibi gelişir Kalp içinde köklenir (Ve de kalbi kanatır)	Oerondas istin arşi Sa di façi fitroni Sa do vato sirnete Çe sti kardhiya fitroni (Çe ti kardhiya matoni)
129	İlk başlangıçta sevda Altın gibi görünür Ancak kalbe kök salınca Artık insafı kalmaz	O erondas istin arşi Fenete sa hrisafi Ma sa rizosi sti kardhiya Dhe kani blo insafi
130	İlk başlangıcında sevda Menekşe gibi kokar Ancak kalbe kök salınca Kılıç gibi yere serer	O erondas istin arşi Sa menekşes mirizi Ma sa rizosi sti kardhiya Sa do spathi therizi

- 131 Aşkın kökleri vardır
Yabanla bağlantılı
Bir kez ona dolananı
Yer onu endişesi
- 132 Yemsiz balık iğnesi
Hiç de balık tutamaz
Bir sevgi de doğurmaz
İyiliksiz güzelliği
- 133 Havasız kalamaz kuş
Balık susuz kalamaz
Sevgisiz de yapamaz
Genç kızla delikanlı
- 134 Gözler uykusuzluktan
Akıl ise sevgiden
Genç kız ise sevdadan
Bayılıp solgunlaştı
- 135 Şimdi de aşk yaparlar
İnandıklarını söylerler
Sabahleyin yaparlar da
Akşama bozuşurlar
- 136 Bu yalancı sevgilerden
Böyle sahtelerinden
Mendilimde bulunur
Bağlanmış onlarcası
- Rizes eşi o erondas
Çe dhihtiya me ksenâ
Ç'ağujadu pu berdhefti
Tha to ne fayi i egnâ
- Agistro dhihos dholoma
Pote dhe pşani psari
Etsa Ç'ağapi the yena
Morfşa me dhihos hari
- Dhihos aera to puli
Dhihos nero to psari
Dhihos ağapi dhe perna
Nea çe palikari
- Ta mathya apu tin ağripnâ
Ç'o nus ap'tin ağapi
Kopelâ ap'to sevda
Epsiji çe marathi
- Ağapes kanune ç'edha
Çe lene tsi pistemenes
Ti taşini tsi kanune
Ç'arğa ine halazmenes
- Tetyes ağapes pseftiçes
Tetyes maryolemenes
Eho sto mandilaçimu
Miya dhe kara dhemenes

- 137 Bir kuruşluk sevgi de var
İkisi de bir kuruşa
Ama bir de tartılanı
İnci ile olanlar var
- 138 Denizin arasına
Dut ağacı dikesin
Eğer meyve verirse
Bu aşka inanasın
- 139 Deniz nasıl engin ise
Nasıl geçilemez ise
Aşkım da işte öyle
Ve de hiç unutulmaz
- 140 Aşk bir çiçektir
Ama meyvesi solar
Kalpdeki her hastalığı
Tedavi eder mezar
- 141 Aşk ile yaşam birlikte
Ne de uygun bir çifttir
Aşk bir çiçektir
Yaşam da dalcıktır
- 142 Aşk en zengini bile
Fakir hale getirir
En akıllı bile olsa
Aklını da kaçıtır
- Eşi ağapes nus riyalû
Ç'eşi çe dhiyo tso riyali
Ç'eşi pu tsi ziğazune
Me to marğaritari
- Anamesos tsi thalasas
Murela tha fitepsis
Ç'afti ane bi sto karmo
Tsi ağapis na pistepsis
- Os ine i thalasa plathya
Çe dhe apopernate
Etsa ine çe i ağapimu
Çe dhe kselizmonâte
- İ ağapi ine luludho
Ma o karpos marenı
Katha arosya tsi kardhiyas
O thafos ti ne jeni
- Ağapi çe zoi mazi
Ti teryasto zevğari
İne i ağapi luludho
Ç'ine i zoi klonadhi
- Ağapi to plusotero
Kaniton çe ftohani
Ç'anin çe fronimoteros
Os çe to nudu hani

143	Kalbin yaprakları içinde Aşk kök saldıığında Beden katlanacaktır Akılsız kalmasına	Mesa sta fila tsi kardhiyas Ağapi sa rizosi Tha katlandisi to kormi Na mini dhihos ğnosi
144	Kim ki hapse girmede Aşkın acısını çekmedi Sakın söylemesin ki Bu dünyaya geldiğini	Opşos dhe bi sti filaçi Dhe dhi ağapis pono Mi bi pos e jenithiçe Mes ton apano kozmo
145	Çekilmez olan bir aşk Hiç sevilmemelidir Çünkü delikanlı mahvolur Genç kız da Biter tükenir	Ağapi pu dhe sernete Dhe prepi n'ağapşate Yati ç'o neos hanete Ç'i kori katalâte
146	Onun kadar bir acı yok Öldürücü acı kadar Gizli kalan aşk kadar Açığa çıkmayan kadar	Dhen ine ponos na poni Ponos na thanatosi Sa tin ağapi kriftiçi Pu dhe ksefanerosi
147	Deniz darlandı Bu nasıl darlanıştır Herhangi bir aşk yanıyor Ve yanışı görülüyor	E darjase i thalasa Ç'idane o darjazmostsi Çamya ağapi çeyete Çe fenete o kaymostsi
148	Kısa kız,uzun oğlan Yasemin gibidirler Uzun kız kısa oğlan Ucube gibidirler Aynı boyda iseler	İ kodi me to makri Payi sa do yasemi Ç'i makra me to kodo Pane sa do patazmo Ç'ode ine isa isa

	Serviler gibidirler	Pane sa da ıparisa
149	Su verin su yanıyorum Su verin su sneyim Su ver o dudağından İip sonra leyim	Nero nero e eğome Nero nero na zviso Nero apu t'aşilisu Na pşo na ksepsişiso
150	Sakın ola ki sevinme İlk yılın sevgisine Hele  dört yıl bekle Onun arzusunu ğren	Potesu na mi şerese Tu protu hronu ağapi Mono tsi tris tsi tesaris Ti ġnomidu na mathis
151	Ay dönümünde dikilen Hiçbir ağaç tutamaz Yalnız aşkın ağacı ki O her zaman dal verir	Sto jirizma tu fegarju Alo dhendro dhe pşani Mono ts'ağapis to dhendro Pu panda klonus vğani
152	Hangi gök hangi deniz Hangi eşme bulanmaz Kimin kalbinde aşk var da Onu aıġa vurmaz	Pşos uranos pşa thalasa Pşa vrisi dhe tholoni Pşos eşi ağapi sti kardhiya e dhe di faneroni
153	Aşk tüketir kaleleri Silâhsızlandırır onları Onu taşıyım da kalbimde Nasıl öldürmüyor beni de	Ağapi kastru katali e kastru ks'armatoni 'eğ tin eho sti kardhiya Pos the me thanatoni
154	Aşk kaleleri tüketir Ejderhal sakınleştirir Onu taşıyorum da kalbimde Nasıl öldürmüyor beni de	Ağapi kasrtra katali e ta therja meroni 'eğ tin eho sti kardhiya Pos dhe me thanatoni

155	Aşk kaleler tüketir Bedenler yere serer Kılıçlı delikanlıları Ölümüne yere serer	Ağapi kasta katali Bedenâ rihni kato Ta palikarja tu spathyu Ta rihni tu thanatu
156	Aşkı duyar da derdim ki O bir masaldır diye Ama o gözyaşı döktürür Nohut iriliğinde	Ağapi ğrikum ç'ileğa Pos itan paramithi Ma eçini şini dhakriya Horda sa do rovithi
157	Ama aşk başlangıçta Görünüyor bal gibi Ancak kalbe vurunca Yakıyor biber gibi	Ma i ağapi stin arşi Fenete sa do meli Otan aciksi sti kardhiya Çeyi sa to piperi
158	Aşkı ben bilmez idim Tatlı mıdır acı mıdır Ama şimdi onu tadınca O allahın ateşidir	Ağapi dhen e kateha Ğlıçane yi pricane Ma edha pu ti ğlıçınasa Theotiçi fothya'ne
159	Tüm yangınlar yanıyordu Tüm yangınlar yanıyor Ama aşk yangını gibi Başka yangın olmuyor	Oli i kaymi kaymisane Oli i kaymi kaymune Sa tis ağapis o kaymos Alos kaymos dhen ine
160	Oh perşembem akşam oldu Ey cumam yerinde kal Komşudan kız sevenler Onu ne zaman olsa görürler	O peftimu ç'evradhiyase Çe paraşçimu mine Ç'ap'ağapa sti jitonâ Ti ne thori odenine

161	Oh cumam akşam oldu Cumartesi günü doğdu Komşudan kız sevenler Çalı gibi kök salarlar	O paraşçimu vradhiyase Ksimerose savato Ç'ap'ağapa sti jitonâ Rizoni sa to vato
162	Sıkıntısız bir sevgide Hiçbir zaman tad olmaz Olmamış limon gibi Belli bir kokusu olmaz	Ağapi horis stenazmus Ĝlika çamyâ dhen eşî Sa to lemoni to aguro Pu mirodhiya dhen eşî
163	Yanması mümkün değil Bir mum da damlamasın Bir aşk temelleşsin de Ah çekmeler olmasın	Adhinatone na kai Çeri çe na mi staksi Ç'ağapi na themelôthi Na min anastenaksi
164	Gözyaşlarıyla bir aşk Eğer yoğurulmuş ise Bu aşk bir gerçek aşktır Kıskanılan bir aşktır	Ağapi meta dhakriya San ine zimomeni Afti'ne ağapi alithini Ağapi zilemeni
165	Dalgalandan bir deniz Sandalları kaldırmaz Nispetsiz bir sevgi de Hiçbir zaman sonlanmaz	Thalasa me ta çimata Karavya dhe sikoni Ağapi dhihos pizmata Pote dhe teliyoni
166	Nispetleri olmayan aşk Yanıksız ve sorunsuz Ve kötüleşmesiz bir aşk Denilmez ona aşk	Ağapi theli fronepsi Theli kapinosini Theli lağu porpatiksa Pulû griğorosini

- 167 O büyücü anana
Rakı içireceğim
Yatıp uyuya kalsın
Girip seni öpeceğim
Ti manasu ti maisa
Raçi na ti potiso
Na thesi çe na çimithi
Na bo na se filiso
- 168 Dağlardaki kar beyazdır
Ama domuzlar çiğner
Karanfil de karadır
Ama gramla satılır
Aspron to şoni sta vuna
Ma şiri to patune
Mavrone to ğarefalo
Ma me dhrami to pulune
- 169 Komşulukta seven kişinin
Sevinci büyük olur
Onu sabah göremezse
Onu akşama görür
Ap'ağapa sti jitonâ
Eşi perisya hari
A dhe di dhi ti taşini
Tha ti ne dhi to vradhi
- 170 Komşulukta seven kişinin
Sevinci büyük olur
Ne kundura eskitir
Ne uykusundan olur
Ap'ağapa sti jitonâ
Eşi hara meğali
Mute paputsya katali
Mute ton ipno hani
- 171 Ey pazarım akşam oldu
Pazartesi günü doğdu
Komşulukta seven kimse
Bütün gün görür onu
O çiryaçimu vradhyase
Ksimerose dheftera
Ap'ağapa sti jitonâ
Ti ne thori oli mera
- 172 Pazartesi akşam oldu
Salı sabahı doğdu
Komşulukta seven kimse
Evinde görür onu
Dhefteramu ç'evradhyase
Ksimerosemu triti
Ap'ağapa sti jitonâ
Ti ne thori sto spiti

- 173 Ey salım akşam oldu
Çarşamba günü doğdu
Komşulukta seven kişi
Akşama görür onu
O tritimu ç'evradhyase
Ksimerose tetarti
Ap'ağapa sti jitonâ
Ti ne thori ode narthi
- 174 Çarşambam akşam oldu
Perşembe günü doğdu
Komşulukta seven kimse
İstediginde görür onu
Tetartimu ç'evradhyase
Ksimerosemu pefti
Ç'apağapa sti jitonâ
Ti ne thori ode theli
- 175 Esmer adamın öpücüğü
Yazıldığı yerden silinmez
Esmer kişiyi sevenler
Hiç de pişman olmazlar
Tu mavru anthropu i filâ
Opu ğrafti dhe loni
Ç'apağapa melahrino
Pote dhe metanôni
- 176 Dutun dutları karadır
Dalları da çürük gibi
Esmer adam sevenlerin
Neşesi daha çok gibi
Mavran ta murna tsi murnâs
Ç'i klonus sapilâri
Ç'apağapa melahrino
Eşi perisya hari
- 177 Kuşdili yeşil olur
Çiçeği mavi olur
Esmer adam sevenin
Acısı büyük olur
Prasino ine t'arizmari
Çe blavos in'anthostu
Ç'apağapa melahrino
Polis ine o kaymostu
- 178 Güneş camı delemes
Ancak yeri soldurur
Esmer adamı sevenin
Aklı orada kalır
O ilôs dzami dhe tripa
Mono ti jis marenî
Ç'apağapa melahrino
O nustu eça pomeni

179	Beyaz bembeyazda fayda yok
O esmerleşmedikçe
Ayrıca yanağı da
Gül gibi kızarmadıkça	Aspri kataspri dhe fela
Sa dhe melahrinisi
Na to'şi çe to mağulo
Na rodhokoçinisi
180	Beyaz bembeyazda fayda yok
Tıpkı basılmış kar gibi
Esmer hem lezzetlidir
Kavun gibi tatlıdır	Aspri kataspri dhe fela
Sa patimeno şoni
Melahrini ç'onostimi
Ğlıça sa do peponi
181	Güneş şafakta doğunca
Otları soldurur
Sevgilim de çıkınca
Delikanlıları soldurur	Otan vjeni o ilôs stin avji
Mareni ta hortarja
Çe sa vji i ağapimu
Mareni palikarja
182	Bu gün nasıl bir zamansa
Güzellikler geçersizdir
Kimde yağ ekmek varsa
Gençler onları severler	Simero ine enas çeros
Pu kali dhe pernune
Apu'şi ladhi çe psomi
İ nees eçini ağapune
183	Ben güzeli ne isteyeyim
Yanımda duradursun
Sık sık taransın süslensin
Ve de karnım guruldasın	İda to thelo to omorfo
Na steçete kodamu
Na sihno barberizete
Çe na vroda i çilâmu
184	Evren,Dünya yalancıdır
Yer de her şey de öyle
Sevgim de öyle yalancı
Nedenini bilmiyorum	Pseftis o Kozmos ç'o Dunyas
Ç'i jis ç'olla ta panda
Psefti'ne çi ağapimu
Çe dhe ğateho yada

185	Bir yürek için zordur Yaralanıp iyileşmek O hep eziyet çekecek Ta ki ölene kadar	Dhiskolo ine miya kardhiya Sa pligoni çe yani Etsa tha vasanizete Osame na pothani
186	Servi çiçeklendiğinde Mis kokusu yayılır Genç kız süslendiğinde İnsanın aklını alır	To çiparisi oden anthi O moskos ondotheni Ç'i kopelâ ode stolisti To nu tu antropu perni
187	Göklerden bir melek Çıkıp da bağırıyor Güzel olan genç kızı Kimse rahatsız etmesin diyor	Ancelos apots'uranus Evjiçe çe fonâzi Ti kopelâ tin omorfi Çanis mi di pirazi
188	Küçük ince kollarıyla Dere uykuya dalar Söylenen çok lâflarla Kız yolunu şaşırır	Me ta parapotama O potamos çimate Çe me ta loya ta pola İ kopelâ planate
189	Çokların sevgilisi Ara ki eş bulasın Çünkü kış geçip gitmez Yaz olmadıkça	Ağapimene to polo Jirepse na vris teri Yati şimonas dhe perna Dihos to kaloçeri
190	İnce servi ağacı Ayaz ile gelişir Anne çocuğu yapar da Başkaları kucaklar	To çiparisi to ligno Threfete met'ayazi İ mana kani to pedhi Çe ali t'agalâzi

- 191 Acı ve sıkıntılarla
Geçip gidiyor yıllar
Ne mutlu onun kalbine ki
Onu dövmez acılar
- 192 Kalbin yanık yaprakları
Kaç türlü çarparlar
Konuşmasını duyduklarında
Sevdikleri ağzın
- 193 Yüksek yeşil ağaçlar
Yüce dağlar ve orman
Bir kimse aşkı için
Yaşamını bile yakar
- 194 Kimin iki sevgilisi varsa
Büyük bir sevinci vardır
Biriyle bozuşursa
Diğeriyle uzlaşır
- 195 Öküzü sırtı düşük
Eşeği de kambur al
Kadın dolgun olmalı
Domuz da uzun yüzlü
- 196 Genç kızı seçmelisin
Kısamsı ve dolgunca
Savaşa dayanabilsin
Geceleyin yatakta
- Me ponus çe me vasana
Pernun çe pane i hroni
Haras ç'eçinis ti kardhiya
Pu dhe di dhernun i poni
- Kaymena fila tsi kardhiyas
Poso loyo htipane
Oten akune na mili
To stoma p'ağapane
- Psila dhendra çe prasina
Orya vuna çe dhasi
Ya tin ağapidu çanis
Prepi zoi na anapsi
- Apuşi dhiyo ağapitiçes
Eşi hara meğali
An'da halasi me ti miya
Ta sazi me tin ali
- Selato vuyi ğoraze
Çe ğaydhuro kaburi
Yineka yanokamati
Çe şiro makromuri
- Ti kopelâ na ti dhiyales
Kodula çe jemati
Ya na vasta to polemo
Ti nihta sto krevati

197	Dalgalanmayan deniz Deniz diye sayılmaz Sevip de öpmeyen kişi Uğraşıyor sayılmaz	Thalasa dhihos çimata Thalasa dhe loğate Ap'ağapa çe dhe fili Adhika tiranate
198	Kim gördü ki denizde Başsız balık bulunsun Kimin segdiği alınır da Kendi canı acımasın	Pşos idhe psari sto yalo Na lipi i çefalidu Tinos ağapi pernune Çe dhe poni i psişidu
199	Sakın şehirli kız sevme Şişkin pamuk gibidir Ama köylü kızı sev Püskülsüz gül gibidir	Min ağapisis kastrini Babaçi fuskomeno M'ağapise horjatisa Rodho ksefudomeno
200	Sakın şehirli kız sevme Elinde çorap örsün Sen gel köylü kızı sev Bir oğlak gibi gitsin	Min ağapisis kastrini Na pleçi kartsonaçi M'ağapise horjatisa Na piyeni sa rifaçi
201	Sakın şehirli kız sevme Bir de çorap istesin Sen gel köylü kızı sev Karlarda bile yatsın	Min ağapisis kastrini Na theli çe kartsoni M'ağapise horjatisa Na theti çe sto şoni
202	Sakın şehirli kız sevme Eli kınalı olsun Sen gel köylü kızı sev Eli ot bıçaklı olsun	Min ağapisis kastrini Me to kina sti şera M'ağapise horjatisa Me ti vruvomaşsra

203	Sakın ki bir kız sevme O da seni sevmeden Gözlerini görmeden Musluk gibi aktığını	Min ağapisis kopelâ Para na s'ağapisi Para naydhis ta mathyadzi Na trehun sa di vrisi
204	Bir genç kızın ipi ile Sakın kuyuya inme Ancak razı etmeden Birlikte inersiniz	Pote me kopelâs şçini Mi katevis piğaydhi An çe dhe su sivasti Na katevite omadhi
205	Çünkü o ipi kesip Seni içerde bırakacak Sonra benim zavallım Seni kim kurtaracak	Yati na kopsi to şçini Çe mesa na s'afisi Ç'istera kakoriziko Pşos tha se voythisi
206	Kızın kara sevdası var Dama çıktığı zaman Baygın baygın sallanır Bir kargı dalı gibi	Kara sevda'si i kopelâ Ode na vji sto dhoma Çe sete çe lijizete O sa do kalamyama
207	Göz kırpmayı tanırım Aşk için olanını Bir şimşek gibi geçer Bir alev gibi yanar	Ĝnorizoti tin amathya Pu ine ya tin ağapi Os sa din astrapi perna Çe sa di floğa anafti
208	Birbirine çok benzerler Aşk ile zaman Her ikisi de geçince Yıkım,acı bırakırlar	Miyazi poli para poli O erondas me hrono Ç'i dhyo pernun ç'afinune Halazmata çe pono

209	Dünyada bazıları sevinirler Başkaları da ağlarlar Başkaları sevdadan ölürlər Hiç kimseye söylemezler	Ali sto kozmo şerunde Ç'ali sto kozmo klene Ç'ali pothenun sto sevda Ç'anthropu dhe do lene
210	Küçücükken sevdim seni Büyüyünce alamadım Tanrıdan umudum var Seni dul alacağım	Mikri mikri s'ağapisa Meğali dhe s'epira Eho elpidha sto theo Pos na se paro şıra
211	Aşk nedir ben bilmezdim Tatlı mı acı mıdır Şimdi ki tadına vardım O kendine has ateştir	Ağapi dhen e kateha Ğlıçane yi priçane Tora pu ti dhiçimasa Monadhiçi fothyane
212	Acımı bir bilseydin Nasıl olduğumu anlardın O an bana acırdın Benim doktorum olurdun	Na ikseres to bonomu Na katalavis pos imun İsasu na me lipithis Na mu yenis yatrozmu
213	Ah iki kalbim olsaydı Birinden kan aksındı Diğerinden soğuk sular Hep sevgilim senin için	Ahi çe na'ha dhyo kardhiyes Na treşi i miya to ema Ç'i ali to kriyo nero Ağapimu ya sena
214	Güzeli sakın görme Sen kendi gözlerinle Benim gözlerimle gör Paramparça olasın	Mi di thoris tin omorfi Me ta dhikasu mathya Me ta mathyamu na ti neydhis Çe na yenis komathya

215	Aşkı olmayan bir kalp Yaşayamaz bu bellidir Ücradaki çiçekler gibi O solup sönecektir	Kardhiya me dhihos eronda Dhen i bori na zisi Sa luludha stin erimya Tha marathi çe zvisi
216	Sevdanın kömürleriyle Bir yanan iyileşmez Bazen iyileşse bile Yerinde izi kalır	Me tu sevda ta karvuna Opşos kai dhe jeni Ç'an jani çe çamyä fora Simadhi tu pomeni
217	Karadır bahtı sevenin Ve de o sevilmesin Sanki sıcak kaynatırlar Ve de onu haşlarlar	Mavridu mira ap'ağapa Çe dhe don ağapune Sa na tu vazun to thermo Çe na ton zematune
218	Karadır bahtı sevenin Ve onu sevmesinler Bıçaklar onu boğazlar Ve ateşler onu yakar	Mavridu mira ap'ağapa Çe dhe don ağapune Maşerja to ne sfazune Fothyes to ne çedune
219	Büyük gamdır sevesin de Ve de seni sevmesinler Bıçaklamak daha iyidir Sana söylemesinler	Kaymos apune n'ağapas Çe mi se ağapune İne kalâ miya maşerja Para na su to pune
220	Nasıl yabancı manastır Tamir edilip bakılmaz Seven insan da böyledir Sevilmediği zaman	Sa do kseno monastiro Pu dhe do liturğune Etsa'ne çe çinos ap'ağapa Çe dhe ton ağapune

221	Bak sen şu dedikoduya Büyük dedikoduya Biri bir kızı sevsin de O da başkasını istesin	E dhe more dhiyalilo Dhiyalilo meğalo Ap'ağapa çanis çamyā Ç'afti na theli alo
222	Ağacından elma kopar En yüksek eriştiğini al Ve istenmediğın yerde Sen sevgi yapmadan kal	Kopse to milo tsi milās To plā psilo pu ftanis Çe eça apu dhe se thelune Ağapi na mi kanis
223	Sevda olan bir sevda Her an öğrenmeyi sever Gece yapılanları Sabah olup bitenleri	Ç'erondas pu'ne erondas Panda zita na mathi Tsi nihtas ta kamomata Çe tsi avjis ta pathi
224	Sevda ayıp değıldir Ancak usulü ile olmalı Ve güçlü bir kalp ister ki Ona iyi dayanmalı	Dhen ine o erondas dropi Ma theli me ti daksi Çe theli adhinaııı kardhiya Ya na to ne vastaksi
225	Ama aşk kalpler ister Madenden yapılı olsunlar Çünkü tahammül edilemez O lānetli acılar	Ma o sevdas theli kardhiyes Pu nane apo madeni Yati dhen ipoferunde İ poni i padermi
226	Aşk kalp ister Çok sevinçler ister Çünkü sadakatlı sevginin Çok büyük korkuları var	O erondas theli kardhiya Theli perises hares Yati i ağapi i bistiça Eşi poles tromares

227	Şafağa kadar konuştular Şafağa kadar ağlaştılar Şafağa kadar çektiklerini Ve acılarını anlattılar	Os tin avji milusane Os tin avji e kleğan Ç'os tin avji ta pathitus Çe ponustus e leğan
228	Acep ben de değilmiydim Mis kokulu bir maltacık Şimdi bir kuru limon gibi Gübreye atıldım artık	Kodo dhen imune ç'eğö Maltaçi mirizmeno Ç'edhame ksilo lemono Mes ti kopra rimeno
229	Bu gün ve bu akşam Biziz bir takım gibi Yarın ayrılacağız Zeytin ile yağ gibi	Simero çe to vradhi İmaste san omadhi Avriyo tha horisome Sa tin elâ apto ladhi
230	Seni öptüm de öptüm Senin kor'unu aldım Zarf içinde de bir mektup Seninkilere bıraktım	Se filisa çe filisa Ç'ipira ton anthosu Ç'ifika çe sto façelo Grama ston edhikosu
231	Öptün ve de çimdirdin Ve de özünü aldın Şehre basmadın ayak Yoktu senin değer	E filises çe dzibises Ç'ipires tin anthiya Sto kastro dhen e patises Dhen işes tin aksiya
232	Siyahları giymezler Kalbin acısı için Giyerler cilve için Ve de zariflik için	Ta mavra dhe ta vanune Ya tsi kardhiyas ti tipsi Mono ta vanun ya cilve Çe ya to zariflici

233	Siyah boyalı giyeceğim Katerinaçi gibi Kızlar beni görsünler Sonra zehir içsinler	Mavra tha vapo na foro Sa do Katerinaçi Na me thorun i kopelês Na pinune farmaçi
234	Seve seve bu kızlar Aklımı aldılar Beni kalayım bırakmazlar Babamın evinde	Ağapa ağapa kopelês Mu pirane to numu Çe dhe m'afinun na statho Sto spiti tu çirumu
235	Yarın ki hava güzel Nerde otlatırsın kuzuları Birlikte konuşalım Memelerini tutayım	Taşteru pu ine kaloni Pu tha ta pas t'arnâsu Na kuvedhiyasome mazi Na pşaso ta vizasu
236	Yarın ki hava güzel Nereye götürürsün öküzleri Gelip de konuşalım Benim yeni sevgilim	Taşteru pu ine kaloni Pu tha ta pas ta vuya Nartho na kuvedhiyasome Ağapimu çenurya
237	Ah bir ölüversem Mayısta gül zamanı Kızlar bana söylesin O güzel ağıtları	Ahi çe na e pothena To mayi o de ta rodha Ya na mu lene i kopelês Omorfa miroloya
238	Hatırlarmısın öptüğümü Bağda çardakta seni Ve de bahise koyduk Bir salkım koruğu	Thimase o de se filisa St'abeli sti kaliva Ç'evalame çe stişima Ena dzabi aguridha

239	O taktığın yüzüğü O kırmızı taşlıyı Hatırlar mısın verdiğimi Limon ağacının altında	To dhahtilidhi pu foris To koçino petrato Thimase pu su to dhoka Sti lemonâ apokato
240	O taktığın yüzüğü Altın ve zafirliyi Hatırlar mısın verdiğimi Pencereden	To dhahtilidhi pu foris Malama çe zafiri Thimase pu su to dhoka Apu to parathiri
241	Gel seni öpeyim Sen de beni öp Eğer duyurursam ben O zaman da duyur sen	Ela na se filiso Çe filame ç'esi Ç'ane to moloiso eğö Moloğato ç'esi
242	Çıra yandı ve de söndü Ondan seni almadım Çünkü bedduan yoktu Çünkü şansın da yoktu	İpse o lihnos ç'izvise Ya çino dhe s'epira Yati dhen işes katara Yati dhen işes mira
243	Zehirleyerek attın Hanımım sen o oku Ve de kalbime vurdun Gece gündüz ağlıyorum	Farmaçeri tin i pekses Çeramu ti saita Ç'evariçezmu sti kardhiya Ç'ekleo mera nihta
244	Madem benim için değildin Neden başlangıç yaptın Ve de bedenimi Büyük üzüntüye soktun	Sa dhen ise esi ya mena Yada mu'vales arşi Ç'ivalesto to kormimu Se meğali taraşi

245	Bulunduğuna sevinç Rastlantısına sevinç Sarı saçlı kız olsun da Gözleri kara olsun	Hara pu ine evrethi Hara pu in' çe laşi İ kori me ksanthiya malâ Çe mavra mathya na'şi
246	Şu gözlerim ağrıdı Denizlere bakmaktan Ve postacıya sormaktan Mektup almamaktan	Ta mathyamu ponesane Ti thalasa na vlepo Çe to taşıdhromo na roto Çe ğrama na min eho
247	Kapından geçiyorum Öksürüp öksürüyorum Açmazsan seni göreyim Duvarına işerim	Apo ti portasu perno Viho çe ksero viho Ç'a dhen aniksis na seydho Su katuro sto diho
248	Küçücükken sevdim seni Sonradan alamadım Tanrı nasip edecek Seni dul alacağım"	Mikri mikri s'ağapisa Ç'istera dhe s'epira O theos na mu t'aksiyosi Çe na se paro şıra
249	Denizin ortasında Diz çöküp oturacağım Kâğıtla kalem alıp Güzelliğini yazacağım	Sti thalastas ti mesi Na dhiploso na katso Na pşaso pena çe harti T'akalisu na ğrapso
250	Pencerede oturup Limon ayıklıyorsun Parmakcığını kestin Beni korkutuyorsun	Sto parathiri kathese Lemoni katharizis Ç'ikopses to dhahtilaçisu Ç'emena foverizis

251	Pencerede oturuyor Beyefendi'in kızı Saçları sallanıyor Bana rüzgâr yapıyor	Sto parathiri kathete Tu beyi i thiğatera Çe sude ta malaçadzi Çe kanimu aera
252	Kırmızı keman olacağım Sineye ekileceğim Goncalarımı dökeceğim Sevgilimin göğsüne	Koçino viyoli tha yeno Na fitefto sto beti Na rihno tsi gondzadhezmu Stsi ağapizmu sto beti
253	Denizin dalgaları Karlar gibi beyazdırlar Sevgilimin inatları Bıçakla kılıçdırlar	Tsi thalasas ta çimata Os sa da şonâ asprane Ts'ağapizmu ta pizmata Maşerya çe spathyane
254	Gidip damada söyleyin Damın üstüne çıksın Beşibiryerde'yi atsin Duvağın üzerine	Amete pite tu ğabru Na vji sto dhomataçi Na riksi ti pendolira Apano sto duvaçi
255	Ah ben zavallının Bir anası olsaydı Çamaşırlarımı yikasın Karalar giymeyeyim	Ahi to kakoriziko Naha ç'eğö miya mana Na mu pline ta ruhamu Na mi da vano mavra
256	Siyaha boyayıp giyeceğim Tıpkı kargacık gibi Kızlar beni görsünler Gidip zehir içsinler	Mavra na vapso na foro Os sa do korakaçi Na me thorune i kopeles Na pinune farmaçi

257	Kırlangıçcık olacağım Avluna düşeceğim Ölmüş gibi yaparak Davranışını göreyim	Şilidhonaçi na yeno Na peso stin avlisu Na kamo pos e pothana Na dho tin oreksisu
258	Sevgilim ekşi narım Benim sağlıklı ayvam Dünyayı sağaltırsın Beni ise öldürürsün	Ağapimu ksinoroğdho Ç'arostino çidhoni Ç'ollo to gozmo ksarostis Ç'emena thanatonis
259	Yalnızca bir saat mutluyum Şafak söktüğü zaman Yüreğim rahatlayıp İç çekmediği zaman	Mono miya ora şerome Otan ğlikoharazi Pu anapavete i kardhiyamu Çe dhen anestenazi
260	Şarkı söylediğimi duyan Söyler acım olmadığını Oysa ben şarkılarımla Sakinleştiriyorum acımı	Opşos m'akuyi çe trağudho Leyi dhen eho pono Ma'go me ta trağudhiyamu To ponomu merono
261	Bir ve iki gün için Sılada bulundum da Birini buldun sevdin Ve beni inkâr ettin	Ya miya mera çe ya dhiyo Pu elipsa sta kseno Ç'ivriçes çe ağapises Ç'arnistiçezmu 'mena
262	Öten bir horoz idim İhtiyarlığımda şimdi Gagalar beni tavuklar Buna dayanmaz kalbim	İmune kraksis petinos Tora sta yerathiyamu Na me dzibune i ornithes Dhe do vasta i kardhiyamu

263	Ah limon ağacım canım Nereye dikeyim seni Acep kalbime mi diksem Seni böyle kazanayım	Ahi psişimu lemonâ Çe pu na se fitepso Na se fitepso sti kardhiya İsos na se çerdhepso
264	Bu gün bir yarın iki Sonra üç seni görmedim Ve de sandım ki boynuma Bir zincir bağlanmıştı benim	Simera miya taşteru dhiyo Tin ali tris dhe se idha Çe tharisa pos mu'hane Sto lemomu alisidha
265	Dün gece yarısında Bir güvercin geldi Örtüyü kaldırıp da İyi akşamlar dedi	Opsargas ta mesanihta İrthe ena peristeri Ç'esikose to paploma Çe mu'pe kalisperi
266	Kalbim nen var ki acın var Ve derinden ah çekersin Ağır yük tutmuyorsun Dağlar kaldırmıyorsun	Kardhiyamu idaşis çe ponis Çe varyanesteğnazis Çe vari ğomari dhe vastas Vuna dhen anevazis
267	Kaderim sana ne yaptım Benle uğraşıyorsun Hep te görmek istersin ki Gözlerim yaşlı olsun	Miramu ç'ida su'kama Çe ta'şis me ta mena Çe thelis panda na thoris Ta mathyamu klemena
268	Ama biz darılsak da Yine barışacağız Yine dudağımız diyecek Tatlı tatlı öpüşelim	Ma'mis ç'ane malosame Pali than ağapisome Pali tha pi to aşilimas Na glikofilithume

269	Elveda yüce dağlar Elma ağacım dallarınla Ben de gidip uyuyacağım Kendi acılarımla	Eşete ya psila vuna Milâmu me tsi klonus Pao ç'eğö na çimitho Me tsi dhikuzmu ponus
270	Seninim, almıyorsun Ama beni kaybettiğinde Her iki gözlerinle Oturup bana ağlayacaksın	Eşizme çe dhe me pernis Ma ç'ote tha me hasis Me ta mataçasu ta dhiyo Tha katsis na me klkapsis
271	Gözler gözlerle oynar Ama el değmeyince Yürek tedavi olmaz Akıl da hava almaz	Mathya me mathya pezune Ma sa dhe ciksi i şera Kardhiya the terapizete O nus dhe perni aera
272	Giritli gurbetlerde Her zaman hüznölüdür Aşkı olsa da kalbinde O yanıktır sevinemez	Kritikos sti ksenithya İne panda lipimenos Çe an eş ağapi sti kardhiya Dhe şerete o kaymenos
273	Psilorit'in tepesinde İssız bir kilisede Gidip tapınacağım Sana kötölük gelmesin .	Stu Psiloriti ti korfi S'ena erimoklisi Tha pao na prosefito Kako na mi su laşi
274	Şu tuzlu denizleri Taşla kaplayacağım Demiryolu döşeyerek Sana kavuşacağım.	Ti Thalasa tin armiri Tha ti ne halikoso Na valo siderorhromo Nartho na s'antamoso

275	Meryeme yalvarırım Yalvarırım sana da Beni unutmayınız Şimdi yaban ellerde	Parakalo ti panaya Parakalo çe'sena Na mi me lizmonisete Pu ime edha stas ksene
276	Yazılıydı şansımızda İkimiz tanışalım Dertleri paylaşalım Acıları anlatalım	İtan sti miramas ğrafto Emis na ğnoristume Na mirastume tsi kaymus Tsi ponuzmas na pume
277	İsterdim çift kalbim olsun Sunayım birini sana Diğeri de bende kalsın Yardım etsin yaşamama	İthela naha dhiyo kardhiyes Ti miya na su hariso Tin ali na kratiso eğo Ya na boro na ziso
278	Aç da bak şu kalbime O senin armağanın Gör ki altın harflerle Yazılıdır orada adın	Anikse tin kardhulamu Pu ine harizmasu Naydhis me ta ğramata hrisa Ğrameno to onomasu
279	O güzel elceğizin Bana yastık olsaydı Ataydım yorgunluğumu Uykum beni alsaydı	To omorfo şeraçisu Na to'ha makselari Çe na ksekurazumuna O ipnos na me pari
280	Güzel ve iyi şeyleri Yalnız bir kişi bilir O ki sevmesini bilir Acıyı da çekebilir	Ta omorfa çe ta kala Enas ta kseri mono Aftos pu kseri na ağapa Na dheşete to bono

281	Sevdanın sıkıntıları var Üzüntüleri de var Ama sevmek bilen kişi Boraları da karşılar	İ ağapi eşi vasana Eşi çe stenohoriyes Ma enas pu kseri na ağapa Dheşete çe tsi bores
282	Kuş gibi kanatlar yap Ve yanıma uç da gel Ben de dağ yapacağım Güzelim kızım benim	Kame ftera san do puli Çe petakse kodamu Çe'ğö tha kano to vuno Omorfi kopelâmu
283	Denizin dalgalarından Onlardan ben hiç korkmam Seni sevmek istersem Ben hiç kimseden korkmam	Tsi Thalassas ta çimata Eğö dhe da fovume Sa thelo'ğö na sağapo Çanena the fovume
284	İkimizi birleştirdi Gözyaşları ve acılar Yaşamda yürüyelim Çünkü yalnız seni isterim	Emas tsi dhiyomas enose To dhakri çe o ponos Tha porpatume sti zoi Yati se thelo mono
285	Melek güzelliği var sende Ve kalp ve ruh ve beden Sevinç bağışladın bana Isdıraplı acılarıma	Eşis angeliki morfi Kardhiya psişi çe soma Yati mu harises hara Ston pedhikomu pono
286	Bana çocuk bağışladın Sevgi armağan ettin Ben fakir de sana aşkı, Sonsuz sevgiyi verdim	Mu harises ena pedhi Mu harises ağapi Çe'ğö su'dhosa o ftofos Pandotini ağapi

287	Kalbimin içinde açtı Sevginin yasemini İlk defa öptüğünde Dudaklarımdan beni	Mes sti kardhiyamu anikse Tsi ağapis to yasemi Otan me protofilises Apo t'aşilimu esi
288	Taze serin öpücüklerini Anar acı çekerim Bana her ne yapsan da Halâ seni severim	Ta Dhrosera ta filâsu Ta thimame çe pono Çe oti çe na mu kanis Akomi na s'ağapo eğö
289	Söndü o tebessümüm Dudaklarımın içinde Sen bana dediğinde Arkadaş kalalım artık	İzvisse to hamoyelo Pu iha mes t'aşili Otan esi mu zitises Na minome dhiyo fili
290	Onu bize vermezlerse Koca bıçağım benim Lânet olsun belime ki Seni bir daha takar	A dhe mas ti ne dhosune Maşeramu meğali Anathema ti mesimu Put tha se ksana vali
291	Ne fesleğen ne kuşdili Kulağıma takmam artık Çünkü aldılar benim Biricik sevgilimi	Vasiliko Ç'arizmari Dhe vano blo s'taftimu Yati mu tin epirane Tin ağapitiçimu.
292	Sana bir mani söyleyeceğim Bir tane de manicik Doncuğunu çıkarasın Odacığa çıkalım	Miya madinadha na su po Ç'ena madinadhaçi Na vğalis to vrakaçisu Na vğume sto odadhaçi

293	O zor glen gözlerden
Geç ağlayan gözlerden
O gözlerden nefret ederim
Çünkü ktlk isterler	Mathya pu dhiskola yelun
Mathya p'arđun na klapsun
Afta ta mathya ta miso
Yati thelun na vlapsun
294	O gç glen gözleri
Ve kolay ağlayanları
Bu gözleri severim
Çünkü iyiliğimi isterler	Mathya pu dhiskola yelun
Efkola pali klene
Afta ta mathya t'ağapo
Yati kalomu thelen
295	O zor glen gözler
Ve de zor ağlayanlar
Onlar gerçek seven gözler
Kimseye söylemezler	Mathya pu dhiskola yelun
Dhiskola pali klene
Ta mathya p'ağapun pista
Anthropu dhe do lene

B. Atatürk İçin Söylenen Maniler:

Yunanlıların İzmir'e çıkışlarında ve ondan sonra Anadolu'da her bir Şehir ve büyükçe bir kasabayı işgal ettiklerinde Girit Rumları olayları büyük bir bayram sevinciyle kutlarlar, sokak ve meydanlarda toplanıp havaya ve saÇa sola ateş ederler, bağırıp ağırırılar, rastladıkları Türkleri döverler, onlara söverler, hatta masum insanları öldürürler, ortalığı an sesleriyle inletirlermiŐ. Bu tür olaylarda Türkler dükkanlarını kapatırlar, evlerine kapanırlar, kapılarını demirlerler ve evin erkekleri ellerinde silhları ile sabahlara kadar nöbet tutarlarmıŐ. Hele Yunanlıların Ankara'ya doğru ilerledikleri günlerde Rumların azgınlıkları iyice artmıŐ, kahvehanelerde, tavernalarda ve sokaklarda gruplar halinde bir ağızdan "Tha parome tin Boli ke tin Ayasofiya, tha stilome tsi Turki sti kokini mil", "İstanbul'u ve Ayasofya'yı alacağız, Türkleri kırmızı elma ağacına [Orta Asya'ya=Turana] göndereceğiz" diye söyledikleri Őarkılarla Girit Türklerinin yüreklerini kanatırlarmıŐ. O günlerde Türkler kendi ilerine kapanırlar, gece ve gündüz evlerinde ve camilerdeki ibadetlerinde Allah'a ordumuzun ve Mustafa Kemal'in başarısı için dua ederlermiŐ.

Sakarya zaferi Giritli Türkler için büyük umut olmuş. Bu kez tedirginlik sırası Rumlara geçmiş. Kiliselerinin anları yine sık sık çalınarak onları ayinlere ve kendi orduları için duaya davet eder olmuşlar. Yunan ordusunun Anadolu'daki her kaybı duyuldukça, Rumlar azgınlık ve saldırılarını daha da oğaltmağa başlamışlar. Baskı altında olan Girit Türkleri, gizli gizli bir araya gelerek birbirlerini kutlarlar ve dua ederlermiŐ. Bu bir araya geliŐlerinde söylenen maniler artık zafer manileriymiŐ. Mustafa Kemal için çok sayıda mani yazılıp söylenmiş. (K.17)

1	Gazi Mustafa Kemal Paşa Defne taçlı ol daima Allah'ın büyük gücü ile Peygamberin yardımı Seninle olsun daima	Gazi Mustafa Çemal Paşa Dhafno stefanomenos nase panda Me ti dhinami tu theu Voithya tu profiti naşis panda
2	Kemal paşa Kemal Paşa Kılıcını çek Türkleri kurtar Rumların ellerinden	Çemal Paşa Çemal Paşa Sireto to spathisu Na kseberdheksis ti Turça Apo tu romyu ta şerya
3	Kemal Paşa Kemal Paşa Çek artık kılıcını Kurtarasın Türkleri Onlar hep seninledir	Çemal Paşa Çemal Paşa Sireto to spathisu Na kseberdheksis tsi turkus Pune panda mazisu
4	Kemal Paşa Kemal Paşa Çek artık kılıcını Kurtarasın Türkleri Rumların ellerinden	Çemal Paşa Çemal Paşa To spathisu sireto blo Na ksberdheksis tsi Turkus Apo ta şerya tu romyu

C. Vatan ve Toprak Sevgisi Konulu Maniler

Giritliler adalarından ayrılma duygularını tüm diğer duyguları gibi manilerle ifade etmişlerdir. Lozan mübadelesi ile adadan ayrılarak Anavatana göç eden tüm Giritliler vatan ve toprak özlemi konusunda çok sayıda maniler dizmişlerdir. Aşağıda bu konuda söylenmiş ve yazılmış bir kaç tanesi verilmektedir. . Psiloriti Girit adasının en yüksek dağı olup adanın her yerinden görünür. Mitolojiye de konu olmuş olan bu dağ Girit'in simgesidir.

Aşağıdaki maniler Girit Türklerinin adada geçirdikleri son yıllardaki zor günlerinde ana vatana seslenişle yardım talebinde bulunmak amacıyla, bir kısmı da mübadeleden sonra Girit'e duyulan sevgi ve hasretin ifadesi olarak söylenmiş manilerdir.

1	Ayvalıkta ağlıyorlar Girit'te de ağlıyorlar Savaşlar için her zaman Hep büyükler suçludurlar	Klene çe sto Ayvali Ma çe sti Kriti klene Ya tsi polemus pandote Olo i meğali ftene
2	Ayvalıkta ağlıyorlar Ağlıyorlar Vurgla'da da Gösteriyorlar ki sevgimiz Yeni bir sevgi değil	Klene çe sto Ayvali Çe klene çe sti Vurgla Dhihnun pos i ağapimaz Dhen ine edha çenurya
3	Girit'te doğan kimse Kökünden koparılamaz Girit'i içinde taşır Ta ölümüne kadar	Opşos sti Kriti yenithi Kserizomo dhe pşani Eşi ti Kriti mesadu Mehri pu tha pethani

4	Giritliyim gururluyum Nerede olsam söylerim Mani'lerle şarkı söyler Manilerle ağlarım	Şerome pu ime Kritiça Çe opu statho to leğö Me madinadhes trağudho Me maddinadhes kleo
5	Girit'im güzel adam Ve o güzel goncaların Ondan dolandır etrafında Dünyanın Kralları	Kritimu omorfo nisi Me omorfes gondzadhes Yafto se triyirizune Tu Kozmu i vasilâdhes
6	Yaşayın Giritli leventler Tüm Dünyaya yayılanlar Kalplerinizin derinliklerinde Köklenmiş Girit'i saklarlar	Yasas levendes Kritiçi Ap'olli tin ikumeni Pu'şete mesa stin kardhiya Ti Kriti rizomeni
7	Madem ki ikiye bölündü Gurbette rüyalarım Sen al git bedenimi Girit alsın kalbimi	San e ksehoristikane sta dhiyo Sta ksene ta oniramu Pare esi to kormaçimu Çi Kriti ti kardhiyamu
8	Girit'im kıskanırlar Suda'nın limanını Ve Hanya'nın çarşısını Onun yoktur benzeri	Kritimu su zilevğune Tsi Sudas to limani Çe to Hanyon tin ağora Pu dhen iparşi ali
9	Sultanımız da gecikti Subayını gömdersin Zincirleri koparsın Girit'i de yaksın	Arjise çe o sultanomas Na pepsi to zabiti Ya na spasi ts'alisidhes Çe na çedisi ti Kriti

10	Psikopşanlı bir papaz
Arzuhalini verdi
Arif ağayı boğsunlar
O delikanlı güzelini	Ç'enas papas Psikopşanos
Edhoçen arzuhali
Na pniksun ton Arif ağa
T'omorfo palikari
11	İstanbul'da bir ağaç var
Hurmalarını yapar
İstanbulda kral da var
Azaları tayin eder	Sti Poli ine ena dhedro
Pu kani tsi hurmadhes
Sti Poli ine ç'o vasilâs
Pu orizi tsi azadhes

D. KADER VE YAŞAM MANİLERİ

1	Hiçbir zaman kıskanmadım
Zenginliği ve güzelliği
Ancak sağlam vücut ile
Düşünceli kafa hariç	Potemu dhen e zilepsa
Se pluti çe se kali
Mono sto lijero kormi
Sto şçeftiko çefali
2	Hiçbir zaman kıskanmadım
Bir şey kaybederim diye
Çünkü hiçbir zaman şeyler
İnsanları yapamadılar	Potemu dhen e zilepsa
Oti na haso prama
Yati pote ta pramata
Anthropus dhen e kaman
3	Zenginleyince sevinme
Fakirleşince ağlama
Yayaları da selâmla
Atla geçtiğin zaman	Ode plutenis mi şerese
Ç'o de ftohanis mi kles
Şeretize çe tsi pezus
Tote pu kavalçevyis
4	Oturup düşünüyorum da
Bir filozof gibi
Neden deniz tuzlu da
Balık tuzsuz oluyor	Kathome çe siloğume
O sa do sineşari
Yada'ne i thalasa armiri
Ç'analato to psari
5	Sevinçlerim var bu gün
Ve yerin tüm zenginlikleri
Bir gün doğmadı
Tatlı bu günkü gibi	Simero eho tsi hares
Ç'olla tsi jis ta pluti
Mera dhen eksimerose
Ğliça os sa ç'etuti
6	Ah bir ölseydim de
Azrail uyusaydı
Sonra yalan olsaydı
Göreyim bana kim acır	Ahi çe na e pothena
Ç'o haros na çimate
Ç'istera na'ne psomata
Naydho pşos me lipate

7	Ah ve de ah beni yedi Ve ah beni yiyecek Ve ah beni yutacak Beni mezara koyacak	Ahi çe t'ahi me faye Çe t'ahi tha me fayi Çe t'ahi tha me katapşi Sto nadhi na me vali
8	Ey yalancı üst dünya Seni kim kazanacak Deniz ile dağlar Ve de akan sular	Apano kozmo pseftiçe Çe pşos na se çerdhepsi İ thalasa çe ta vuna Çe to nero pu treşi
9	Bu dünya lurim benim Eskiden başkalarınınındı Şimdi de bizde gibi Ama bize vermediler	Tuto to kozmo lurimu Ali ton ihan prota Edha ton ehome ç'emis Ma dhe mas ton edhokan
10	Sevinin gençler ve genç kızlar Sevinin delikanlılar Azrail'i de koydular Kütük taşıyorlar	Harite nei harite nees Harite palikarja Ç'evalane to haromas Na kuvali dhokarja
11	Sevinin genç kızlar ve gençler Gün her zaman akşam olur Azrail de günlerimizi İyi hesaplar durur	Harite nees harite nei Ç'i mera olo vradhiyazi Ç'o harondas tsi merezmas Kala tsi loğarjazi
12	Sevinin genç kızlar ve gençler Tap taze gençliğinize Çünkü geçip gidiyorlar Kayboluyorlar lânet olsun	Harite nees harite nei Ta dhroserasas neata Yati pernun çe fevgüne Hanunde anathemata

13	Neden ister ki bir kimse Hayatında zenginliği Bir arşın beyaz bezi Giydirirler bedenini	İda ta theli çe çanis Ta pluti sti zoidu Miya pişi ğalano pani Tha disun to kormidu
14	Eğer aşığıdaki dünya Üstteki gibi tatlı olsaydı Hiçbir zaman korkmazdım Ben öleceğim diye	O kato kozmos natone Ğliçis sa don apano Pote dhen e fovumune Pos ithele na pothano
15	Ölüm hiç tatlı değil Körolası kurşun gibi O alıverir canını Hiç baygınlık vermeden	Dhen ine o thanatos ğliçis Sa di padermi bala Pu tin eperni ti psişi Me dhihos liğomara
16	Eğer satın alınabilseydi Ölüm mal karşılığında Bu fakirlere karşı Büyük haksızlık olurdu	Na'thele n'ağorazunde O thanatos me mali İthele na'ne sto ftoho Miya adhiça meğali
17	Gence güzelliği ağlar İhtiyara çocukları Çocuksuz ve beceriksiz Ağlar bağ ve tarlaları	To neo klene t'akalitu To jero ta pedhiyadu Ton akliro ton atehno T'abelohorafadu
18	Güzellik ve gençlik kaybolur İnsan da fakirleşir Gençlik ve delikanlılık da Geriye dönemezler	Kali çe neata hanunde Ç'o anthropos ftoşeni Ç'i neati ç'i palikarja Opiso dhe yayerni

19	Güzellik ve gençlik kaybolur Zenginlik battal olur Yalnız ibadet ve namus O hep payidar olur	Kali çe neata hanunde Çe pluti batalevğun İ dhoksa mono ç'i timi İne pu vasilevğun
20	Madem ki ölüm vardır Zenginliğin yararı ne Yerin bir çiçeği gibi Bizim bu yaşamımız	Ma san iparşi thanatos Ti mu felun ta pluti Sa do luludho tsi jis İne i zoimas etuti
21	Şansınıza gıpta dağlar Azrail'den korkmazsınız Yalnız baharı beklersiniz Yemyeşil olasınız	Haras ti mirasas vuna Pu haro dhe fovaste Mono animenete tin aniksi Na prasinoloğate
22	Şansınıza gıpta dağlar Kayalara köklenmişsiniz Ama sizlere ölüm yok Bunun için mutlusunuz	Haras ti mirasas vuna Harakorizomena Ma thanato dhen eşete Ç'iste fharistimena
23	Kimse kendini methetmesin Aklı ve fikri var diye Ta ki görsün kaderinin Onu ne hale getireceğini	Pote çanis mi penethi Pos eşi nu çe ğnosi Os te naydhi ti miradu Pos tha ton apodhosi
24	Kaderin sorumluluğudur Durup da bölüştürmek Birisini yükseltir Diğerini indirir	Tsi miras in'to fteksimo Pu steçi çe mirazi Ton ena vani sta psila Ton alo katevazi

25	Kaderin döngüsü böyledir Kaderin oyunu böyle Birisini güldürürken Diğerini kızdırır öyle	Etsan tsi miras i strofi Tsi miras to peğnidhi Ton ena kani na yela Ton alo na manizi
26	Bu Dünya iki gözüm Dönen bir yuvarlaktır Birisini güldürürken Diğerini kızdırır	Tutos o kozmos mathyamu Sfera'ne çe jirizi Ton ena kani na yela Ton alo na manizi
27	Şansınıza gıpta dağlar Azrail'den korkmazsınız Yalnız baharı beklersiniz Yemyeşil olasınız	Haras ti mirasas vuna Haras to rizikosas Apu dhen animenete Potes to thanatosas
28	Kısmet hiçbir zaman batmaz Gümüş de paslanmaz Tanrıdan ne yazılı ise O geriye dönmez	To çisimeti dhe vula T'asimi dhe skurjeni Ç'otin apto theo gırafto Opiso dhe yayerni
29	Kaderin yazgılarını Hiç kimse tanıyamaz Yalnız hep güçlü olan (Tanrı) Şimşek çaktırır, kar yağdırır	Tsi tişis ta gıraftumena Çanis dhe da gınorizi Mono'ne o pandodhinamos Pu astrafti çe şonizi
30	Tavuğu görürsen ki Önünde gıdaklıyor Hemen anla o anda ki Yumurta senin oluyor	O de naydhis tin ornitha Na kakarizi obrosu Deloğto to katalave Pos ine t'avğto dhikosu

31	Ayaklar bedeni taşır Kafa da aklı taşır İnsan da kendi kendini İsteddiği hale sokar	Ta podhya sikonun to kormi Ç'i çefali ti ğnosi Ç'amonahostu anthropos Os theli tha podhosi
32	Kafa çok şeyler yapar Vücut de ortaklaşır İnsan kendi elleriyle Sonra dizlerini döver	İ çefali kani pola Çe to kormi parterni Anthropos me ta şeryadu Ta ğonatadu dherni
33	Denizin kara taşını Kendime yapacağım yastık Beden neler çekiyorsa Kafa sorumludur artık	Miya mavri petra tu yalu Tha valo makselari Oti patheni to kormi Ta fteyi to çefali
34	Son yapılan pişmanlık İnsanı dalgınlaştırır Çamura düşmeden önce Düşünmesi gerekir	O isteros metanômos Ton anthropo daldizi Dhihos na pesi sta pila Prepi na duşundizi
35	İnsan gençliğinde Düşünmeden işler yapar Aklı başına gelince O her şeyi hesaplar	Anthopos sti neotidu Kani ma dhe loyazi San erthi o nus sti çefali Ola ta loğarjazi
36	Tüm ileri gelenlerle Tüm okumuşlar söyler En kral armudu Domuzlar kazanır yer	To lene oli arhondes Ç'oli ğramatemenes Pos to vasilik'apidho O şiros to çerdhavyi

37	Pazar günü geçip gitti	E perase i paraşı
	Pazartesi de gidiyor	e payi 'i dheftera
	Bizim de kaybımızda	Mono pu hasame e emis
	Ömrümüzden bir gün gidiyor	Apto umrimaz miya mera

E. Çeşitli Konularda Söylenmiş Maniler

1	İnsan okur yazmasa da
Kendini öyle yapar ki
Tüm Dünya onu sever
İyiliğini söyler	Anthropos dhihos ğramata
Kani ton apatodu
O kozmos na ton ağapa
Na leyi to kalodu
2	Su damlaya damlaya
Mermerleri deler
İnsan önemsemediği şeyi
Dönüp sonra tekrar sever	Stalâ çe stalâ to nero
To marmaro tripate
Top prama pu mesa çanis
Jirizi ç'ağapato
3	Görürsen ki tavuğu
Yaban yerde yumurtluyor
O derhal kesilmek ve
Tencereye konmak istiyor	O de naydhis tin ornitha
T'avĝo na ksenokani
Deloĝo theli sfaksimo
Çe varma sto tsikali
4	İnsan yazı bilmesede
Yalnız davranışlarıyla
Ağlatır da güldürür de
İnsanların gözlerini	Anthropos dhihos ğramata
Çe mono me to dropo
Kani çe klene çe yelun
Ta mathya ton anthropon
5	Çirkin kadın rızkını
Her an yanında taşır
Gelirini giderini
Topuk altında taşır	İ aşçimi to riziko
Pandotina vastato
To ebadzi to evĝadzi
Sti fternadzi apokato
6	Zaman böyle getirdi
Ve de kararmış yıllar
Kurt kuzu ile oynasın
Kuğu da kartalla	Etsa to feran i çeri
Ç'i mavrizmeni hroni
Na pezi o likos me t'arni
Ç'o kukos met'aydhoni

7	İnsan zenginledikçe Görmesi buğulanır Fakiri tanıyamaz Kardeşi olsa bile	Oso plutizi o anthropos Thabonete to fostu Çe dhe ğnorizi to ftoho Anine ç'adherfostu
8	Paraları ne isterim Cebimde taşıyayım Ve çekidüzenli olmayayım Dünyada gereği gibi	İda ta thelo ta lepta Na ta vasto sti dzepi Çe na mi simorfonome Sto kozmo etsa pu prepi
9	Bir vapur geliyor Midilliden Matah süslenene bak Sonra da gidemesin	Ena vapori erşete Apo ti Midilini Harastone apu stolisti Ç'istera na pomini
10	Güneşim güzel güneşim Ve tüm dünyayı gezenim Bunca gezdin de dünyayı Gördün mü benden güzelini	İlyemu kalo ilyemu Çe kozmo jiristimu Çe toso kozmo pu jirizis İdhes kaliterimu
11	Deniz nasıl derin ise Derine temellenmişse Sen de öyle temellen ki Her an kârlı çıkasın	Os ine i thalasa vathya Vathya themelomeni Etsa themelone ç'esi Na vjenis çerdhemeni
12	Üç şey var sanılıyor Ki bir eve sığmazlar İki tavşan,iki horoz Ve gelin ile kaynanalar	Triya tharun ta pramata Pu dhe horun sto spiti Dhiyo kunelâ,Dhiyo petini Ç'i pethera ç'i nifi

13	Çamurlara düşmeden
Giysilerini ıslatmadan
Bin sabun ve su ile
Lekesi artık çıkmaz	Prinu na pesi sta pila
Ta ruhadu na ğrani
Şilâ sapunâ çe nero
To stima blo dhe vġani
14	Kim ki sonunu hesaplar
O yakına gelmeden
O kimse hiçbir zaman
Artık olamaz pişman	Opşos ta istera metra
Prinu koda simoni
Eçinos dhe bori pote
Na isterometanôni
15	Bu evren çok engindir
Kimse onu çıkaramaz
Kim sonunu hesaplarsa
Kazanır ama kaybetmez	Tutos o kozmos envathis
Çanis dhe do ne vġani
Opşos ta istera metra
Çerdhizi ma dhe hani
16	Kötü şanslının mumu
Yansa da sonra söner
Çünkü o iyi rızklıyı
Onu kaderi bırakmaz	Tu kakomiri to çeri
An'apsi çolas zvini
Yati tu kaloriziku
İ mira dhe d'afini
17	Tüm ileri gelenler söyler
Hepimiz de biliriz ki
İnsan doğuştan olsun
Ve de iyi soydan olsun	To leġun oli i arhondes
Katehomedo ç'oli
Anthropos na'ne apo jenâ
Çe na'ne ç'apo soyi
18	Ama eğer doğuştan değil
Ve de soydan değilse
Giysilerine yazık
Ve yediği ekmeğe de	Ma sa dhen ine apo jenâ
Çe min ine ç'apo soyi
Krimas ta ruha pu fori
Çe to psomi pu troi

19	Sakın hiç inanma İnsan kendi çocuğuna Miras olarak bırakmasın Soyunun karakterlerini	Mi do pistepsis pos pote Anthropos tu pedhyudu Tha min afisi mirasa Tsi prakeses tu soyudu
20	Sakın hiç sorgulama Yorgun argın bir insanı Belki uzaktan ola Ve yollardan gelmedir Ona yemek içmek ver Ve sana minnet duysun Sonra otur da sor ki Sana tatlı konuşsun	Potesu min anerotas Anthropo kurazmeno Bori tha na'ne apo makriya Çe dhromo erhomeno Dhostu na fayi çe na pşi Çe na kalokardhisi Ç'apoça katse rotaton Ĝlika na su milisi
21	Lânet olsun zaman bulup Başka zaman da bekleyene Çünkü zaman her bir şeyi Karmakarışık eder	Anathema pu vri çero Ç'alo çero animeni Yati o çeros ta pramata Ksanastrufa ta ferni
22	Hiçbir zaman bir insandan İyilik umut etme Eğer biri yapsa bile Onu tanrı aydınlatmıştır	Potesu apo anthropo Kalo na min orpizis Ç'ane su kami çe çanis Theos to ne fotizi
23	Bu yalancı Dünyada İnsan bir şey kazanamaz Yalnız üzüntü ve eziyetle Göğsünü doldurur	Sto psefti kozmo tipota Anthropos dhe çerdhizi Mono kaymus çe vasana To stihodu jemizi

24	Sabrın sabrı olmalı Bir insanda bulunmalı Böylece karşılayabilsin İyi kötü başına geleni	Apomoni ts'apomonis Anthropos prepi na'şi Ya na ta podhinazete Kalo kako tu laşi
25	Sabırlı olan kişi Yumurta'yı omlette yer Hiç sabrı olmayansa Onu delerek yutar	A pu'şi tin apomoni Troi t'avgo sfugato Apu dhen eşi çaolâs Tripato çe rufatu
26	Azar azar su ile Çıkar biter radika Yavaş yavaş oluşur Her bir kimsenin hakkı	Me to siğō siğō nero Fitroni to rodhiço Ağalâ ağalâ jinete Tu pasanus to dhiço
27	Daim güçlü (Tanrı) ister ise Acı şeyi bal yapar İnsanı da alıp da İstedığı yere koyar	Sa theli o pandodhinamos Ti sfaka kani meli Çe vani çe ton anthropo Sto dopo apu theli
28	Zamanla tüm güçlükler Ağır şeyler hafifler Yaralanmış kalpler de Zamanla iyileşirler	Me to çero ta dhiskola Çe ta vara alafrenun Ç'i pligomenes i kardhiyes Me to çero tu jenun
29	Ey büyük güçlü tanrım Sen ki her şeyi hakça yaparsın Hiçbir zaman bir genç kızı Dul tırnaklara bırakmazsın	Themu meğalodhiname Pu ola ta fernis dhiça Pote dhe rihnis kopelâ Se şiromena anişa

30	Ey büyük güçlü tanrım Sen ki hakkın kaynağısın Sen ki şeker gibi yaparsın Kırdaki radikaları	Themu meğalodhiname Apu ta krinis dhiça Pu kanis sa di zahari Tu kabu ta radhiça
31	Gökteki yıldızlardan En küçüğünde akıl var O ayı takip eder Gün ağıarana kadar	Ap'olla t'astru t'uranu To plâ mikro'si ğnosi Ap'aklutha tu fegarju Oste na ksimerosi
32	Dağdaki tüm odunlar Birbirine benzemez Birinden ikona olur Diğerindense kömür	Ola ta ksila sto vuno Dhe miyazi to ena st'alo To'na ikona jinete Çe karvuno to alo
33	Dağın eteklerinde değil Ne kadar yükselseler de İyisi mi alçak tepenin Zirvesinde kalmağa bak	Oşı sta podhya stu vunu Oso psila ç'anine Kalâ se lofo hamilo Çe sti korfidu mine
34	Yuvayı karda yapıyorsun Kötü temel atıyorsun Çalı çırpı ve tüylerle Emeklerini harcıyorsun Güneş ilk çıktığında Karlari eritecek Tüy ve çalı çırpıları Tümünü savuracak	Sto şoni htizis ti folâ Kaka themelâ vanis Me ta virja çe ta ftera To kopo mono hanis O ilôs ode protovji To şoni tha na lisi Çe ta ftera çe ta virja Ola tha ta skorpisi

35	Yuvayı yüksekte yap Çünkü dal alçalıverir Ve kuşunu aldıklarında Acısı sende kalır	Psila ti htize ti folâ Çe hamiloni o klonos Çe tha su parun to puli Çe tha su mini o ponos
36	Yuvayı yüksek yapıyorum Ve de anlıyorum ki Zayıf kanatlarım var Daha yükseklerle çıkamam	Psila ti htizo ti folâ Çe to katalaveno Pos eho adhinata ftera Çe plâ psila dhe vjeno
37	Hangi kuş yüksek uçarsa Gökyüzüne ulaşacak Sonra en alçak dala Konarak uyuyacak	Opşo puli psilopeta Ston urano na ftaksi Sto hamilotero kladhi Tha payi na çitaksi
38	Hangi kuş yüksek uçarsa Gökyüzüne ulaşacak Sonra en alçak dala konmayı Tanrı ona yazacak	Opşo puli psilopeta Ston urano na ftaksi Sto hamilotero kladhi Tu ğrafi o theos na katsi
39	Hangi kuş yüksek uçarsa Onu ateşler bulur Kanatçıkları yanar Ve düşüp yaralanır	Opşo puli psilopeta Çino fothya to vrişçi Çe çeğude i fteruyestu Çe pefti çe varişçi
40	Ama ben yuvayı En yüksek dala yaparım Ve de başka hiçbir kuş Onu benden alamaz	Ma eĝo ti htizo ti folâ Sto plâ psilo klonadhi Çe dhe bori alo puli Pote na mu to pari

41	Yara kokuşmadan önce Bitkisel ilâcı koyarlar Hastaya da getirirler Doktoru ölmeden önce	Prin na vromesi i pliji Tsi vanun to votani Çe t'arostari fernune Yatro prin na pothani
42	Evren ve Dünya yalan Devran da yalanlaştı Sadık bir dost bulamazsın Bu günkü günde	Pseftis o kozmos ç'o Dunyas E pseftise ç'i sfera Filo dhe vrişçis bistiko Ti simerni n'imera
43	Dostuna güvenerek Gizini söyleme Dostun dostuna söyler Bu da sana kötü olur	Tu filusu mi hareftis Na pis to mistikосу O filос tu filu na to pi Ç'ine kako dhikосу
44	Ey yalancı yukarı Dünya Seni kim kazanacak Yalnız deniz ve dağlarla Akan sular kazanacak	Apano kozmo pseftiçe Çe pşos na se çerdhisi İ thalasa çe ta vuna Çe to nero pu treşi
45	Yapma ki yapmasınlar Deme ki demesinler Yabancı kapıyı kurcalarsan Seninkini kırarlar	Mi kanis mi su kanune Mi bis na mi su pune Ti kseni porta kukunas Tin edhiçisu spune
46	Pabucunu yerinden al Varsın yamalı olsun Yapanını bilesin Ustası belli olsun	Paputsi apu to doposu Ç'asin çe balomeno Çe na kateşis ton usta Apu to'şi rameno

47	Oralarda var bir köy Daponi derler adına Hele süslenene bak Sonra evde kalana	Eçi pera ena horyo Çe to lene dhaponi Haraston pu tha stolisti Ç'istera na pomini
48	Yiyin için dünürlerim Başka verecek yok bir şeyim Yalnız biraz mercimek O da tohuma gerek	Fate pşite sibetheri Yati dhen eho blo ida feri Mono miyaolâ façi Ç'ine çe'çini sporiçi
49	Bu gün de akşam oldu Bu günkü gün de gitti Ve yalnızca eksildi Bir gün ömrümüzden	Evradhiyase çe simero Payi ç'etuti mera Çe mono apu e kopiçe Ap'to umrimaz miya mera
50	Bu gün de akşam oldu Bu günkü gün de gitti Pazar günü de gitti Pazartesiyle birlikte	Evradhiyase çe simero Payi ç'etuti mera Payi çe i çiryaçi Mazi me ti dheftera
51	Çok kişiler görünürler Sadık dostlarmış gibi Kalplerinde zehir taşırlar Dudaklarında şeker	Posi erhun çe fenunde Sa bistemene fili Ç'ehun farmaçi sti kardhiya Çe zahari st'aşili
52	Bulutlar hoş geldiler Ve rüzgârı getirdiler Ve ağaçlar da canlandı Ki solgun idiler	Kalos irthan t'anefala Ç'eferan ton aera Çe dhroserepsan ta dhedra Apu'tan maramena

53	Avcı eğer iyi ise Köpek de tavşancıl ise Tavşanı hiç bırakmaz İki adım atsın bile	San ine o çiniğos kalos Ç'o şçilos lağonaris Dhe ton afini to lağo Dhiyo zala na tu pari
54	Kim ki sözlerini duyar Yeminlerine inanır Denizde tavşan tutar Dağlarda balık avlar	Opşos ta loyasu ğrika Çe ts'orkusu pistevji Sti thalasa pşani lağus Çe sta vuna psarevyi
55	Eğer avcı iyi ise Keklik de bağlı ise Daha tüfek patlamadan Onu öldürmüş olur	San ine o çiniğos kalos Ç'i perdhika dhemeni Prinu na peksi i balothya Tin eşi skotomeni
56	Bu gün ve de yarın Biziz bir takım gibi Yarın ayrılıyorruz Zeytin ile yağ gibi	Simero çe to vradhi İmaste san omadhi Avriyo ksehorizome Sa tin elâ apto ladhi
57	Sonunda hep ölüm var ya Ve bu beden eriyecek Ben neyleyim bu hayatı Bir misli uzasa da..	Apu i parşi thanatos Ke to kormi tha lisi Ti tha tin kano tin zoi Anine kali dosi
58	İnsan davranışları Ve tatlı dili ile Daha fazla sayılır Parası olana göre	Antropos me çi praksestu Me tin ğlikadu ğlosa Kalya psifos tu dinone Para na ehi ğrosa

59	Bir insanın bir insandan Farkını fark eder misin? Yer ile gök arasındaki Mesafeyi bilir misin?	Anthropos apo anthropo Ĝnorize pos apehi Kodas i yis apto urano Oso distima ehi
60	Körler yükseklere bakar Tanrıları görmek için, Gör ki Onlar alçaklardadır “İnsanların” olduğu yerde	Psila ksaniĝun i stravi Na dune ton Theoti Ma ekini ine hamila Eki pu iniy anthropi.
61	Varsın ücretli olayım Doğrulukla çalışayım Nasibimi tüketeyim Gerisi öteye kalsın.	Na erĝosto me tin timi Ke me tin dretosini Na faĝo to nasipimu Ke talo napomini.
62	Yağım, tuzum ve suyum, Ekmeğim ve sevgim var, Dünyanın tüm serveti Bak benim evimde var.	Ladi, ke alaçi, ke nero Psomi ke ağapi eho Ola tu kozmu ta kala Sto spitimu ta eho
63	Sevgiler ve neş’e içinde Yaşarım “şükür”, ben her gün, Başka bir insan yoktur ki, Ben kadar mutlu görünsün..	Se ağapes, doksa, ke hares Vriskume kati mera Pu den iparhi anthropos Na ine san emena
64	Şu uçuşan güvercinler Her birisi neşe yüklü Yolluyorum selamımı Anam sana, iki gözüm..	Ta peristerya pu petun Ola hara yemata Su stelino heretizmata Mana’mu dio’mu mathya

65	Ey durulmuş vücudum Şükret artık Mevla'na Zira çok sevinmiştin Gelişinde dünyaya	İsihazmenomu kormi Dokiaze ton Theo'su Yati efharistidikes Poli ston erhomosu
66	Adının anıldığı evde (Hz. Ali İçin.) Bir yücelik hissedilir, Durduğun, yürüdüğün yerde, Bir kalıcı huzur vardır.	Sto spiti opu arihnese İne mia meğalia Opu patisis ke stathis İne mia eftihia
67	Neden çocuğum uçan kuşlar Ekin ekmez, hasat biçmez? Gel iyicene bir düşün Kimdir onları besleyen ?	Yati padimu to puli Then sperni, then therizi ? Ke apo kida duşundise Pios in pu to taizi ?
68	Servetine kafa yorma Ne de güzelliğine takıl, Bastığın yeri önemse Müstakbel yorganın diye...	Mi skeptese ta plutisu Ute tin ovmorfyasu Skepse tin yis pu perpatis Pu tan to paplomasu.
69	Bin Tekke, Cami yaptırısan Hayatının bahşı için, Sen (bana) eziyet ettikçe Her şeyini yitirmişsin...	Hilyus Tekkedes ke Camya Na htisis ya na yasis Afu emena tiranas Ola hamena taşis.
70	Sevdiğini biliyorum Şüphem hiç olmadı bundan Efradısın sen "Ali'nin" Bir yüceliğin var, candan	Katehoto pos mağapas Den eho ipopsia Yati ise tu Ali dikos Kehis mya meğalia.

71	Yürüdüğün bu yolda Adalet ,doğruluk vardır, ... Ve Ali dostları vardır.	Sto dromo apu perpatas İne i dikeosini İne ketu denefiki Ke tu Ali i fili
72	Tanrım senden dilerim ki Şu adamı gözetsene, Öyle özlü kalbi var ki, Bulunmaz başka kimsede.	Themu afton to nantropo Telo na ton prothesis Yatihi kathari kardia Pu alos den tin ehi
73	Fazlaca sevinme paran olunca Oturup ağlama yoksul kalınca Unutma, selamla yayayı bile Atına kurulmuş giderken eve.	O de plutenis mi şerese Ço de ftohanis mi kleyis Şeretize çe çi pezus O de kavali cevıys.
74	Nice düşmanlar vardır ki Can dost gibi davranırlar Kalplerinde zehir varken Dudaklarından bal damlar.	Posi Ethri ke fenunde Sa bistemeni fili Çe ehun farmaçi stin kardya Çe zahari st aşili

1.3 SERBEST TÜRRLER

1.3.1 Atasözleri ve Deyimler

1. Çok tavşan kovalayan ne birini tutabilir ne de öbürünü.

Opşos çiniğa polus lağus mudhe ton ena pşani mudhe çe ton alo.

Sebatsız ve kararsız insanlar için söylenir.

2. Yumurtaları sepetiyle birlikte kaybettik.

Ehasame ta'avğa mazi me to kalathi.

Bir iş yapayım derken her şeyini kaybetmek

3. Fare deliğine sığamaz, kuyruğunda kabak çeker.

O bodikos sti tripadu dhe hori çe koloçithi serni stin ora.

Boyundan büyük işlere karışmak anlamındadır.

4. Ahlat ağacını silkelediklerinde (orada) kimler vardı ise onlar yedi.

O de ne susan tin ahladha, osi elahan tosi fağa.

Zamanında gelmeyen zarar eder.

5. Lirayı (kemençeyi) nasıl çalarlarsa öyle oyna.

Os su pezune ti lira etsa horevye.

Sana nasıl davranırlarsa sen de öyle davran.

6. Ekilmediğin yerde bitersin.

Opu dhe se spernune pas çe ksefitronis

Her işe karışan insanlar için söylenir.

7. Azrail tek tek alır sonra onları demet yapar.

Ena ena ton eperni o haros çistera tsi kani matso.

Her şey hatta ölüm bile sırasıyla olur.

8. Navarinden şarap,Viyana'dan yağ.

Apo ti Nevaro krasi ç'apti Vjano ladhi.

Abuk sabuk ve saçma sapan yapılan konuşmalar için söylenir.

9. Açlığımдан kurdu kırlangıç gördüm

Apo ti pina idha to lupi şilidhoni.

Gözünün kararmasından ne yaptığını bilmemek

10. Bahçen susuz iken komşununkini sulama.

Ode dhipsa to pervolisu mi potizis to jitoniko.

Önce yakınlarını sonra başkalarını düşün.

11. Sümüklü tükürüklüyle alay etti.

O miksis e perjelakse to salâri.

Kendi haline bakmadan başkalarını alaya almak

12. Her kapı anahtarlarıyla, her kişi sıkıntılarıyla.

Katha porta ta klidhiyadzi katha miya ta vasanadzi.

Herkesin yaşamı kendine göredir.

13. Büyük bağbozumu gördüğün yerde yanına küçük sepet al.

Opu dhis meğalo triji eperne mikro kalathi.

Gösterişli ve zengin yerlerden fazla bir şey bekleme.

14. Kuzu öyle öğrenmiş, kırkılarak yaşasın.

Etsa to'mathe t'arni, na kurevjete na zi.

Herkesin alıştığı bir yaşam şekli vardır.

15. Asma kötüydü, onu da beygir yedi.

Kakotane to klima, çe to'faye to htima.

Kimseye faydası olmayanı haklayan birisi bulunur.

16. Kenarına bak bezini al, anasına bak kızını al.

Thorye nuya eperne pani, thorye mana eperne pedhi.

17. Ben öyle şey görmedim. Ev sahibi uyusun da misafir oynasın.

Etsa prama eĝo dhen idha, na çimate o nokoçiris çe na horevji o misafiris.

18. Anne var bir kuruşa, Anne var gümüş, Anne var altın. (K.36)

1.3.2 Türkçe ile Girit Rumcasındaki Ortak Kelimeler*:

Adanın dilinde var olan Türkçe ile ortak kelimeler toplu olarak sunulmaktadır. Arapça, Türkçe, Farsça, İtalyanca, Fransızca, Yunanca gibi değişik dillerden geçmiş olan kelimeler, bir karşılaştırma imkanı verebilmek adına, hem Giritçe hem de Yunanca karşılıkları ile verilmiştir. Böylelikle, iki kültürün birbirini ne derece etkilediğinin anlaşılmasına fayda sağlanacağı umulmaktadır.

Türkçe	Giritçe	Yunanca
A		
Aba	o abas	to malino ifazma
Abdest	to abdesti	
Abla	i abla	i meğali adhelpfi
Acaba	adzabis	mi pos
Acemi	o adzamis	o arhaiyos
Acuze	i adzuze	i ğredhiyon
Adak	to adaçi	i iposkesia (is ton Theo)
Adamakıllı	adamakilli	
Adet	to adeti	ta ethima, to sistima
Adres	i adresa	i adresa
Ağa	o ağas	o kiriyos
Ağabey	o abeyis	o meğaliteros adhelpfops
Ağustos	o ağustos	o ağustos
Ahçı	o ahtsis	o mayeras
Ahlâk	to ahlâçi	i haraktires
Ahlat	i ahladha	to ağriyapidhon,i ahladha
Ahmak	o ahmaçis	o vlakas
Ahiret	to ahireti	i melousa zoi
Akıbet	to akibeti	to telos

* Bu kısım Sayın Hüsnü Balın tarafından hazırlanmıştır. (K.35)

Akraba	o akrabas	o singenis
Alâka	alâkas	i skesis
Alâmet	to alâmeti	to simion
Alan	i alana	o horos, i thesis anihti
Aleykümselâm	aleyçumselâm	
Alışkın	alışkinis	o sinithizmenos
Alışveriş	to alışverişi	i lipsodhosiya
Alkış	to alkışı	to herokrotizma
Ama	ma	ala, omos
Aman	to amani	to amani
Ambar	to ambari	i apothiki
Amber	to amberi	to anvari
Amca	o amdzas	o thiyos
Ana (anne)	i anne – i nene	i mitera
Anadolu	i Anatoli	i Anatoli
Anahtar	to anahtari	to anihtari, to klidhi
Arnavut	o Arnavutis	o Alvanos
Asker	to aşçeri	o stratiyotis
Aşık	o aşıçis	o mayeras
Avanak	o avanaçis	o apistos
Azap	to azapi	i timoriya, to vasanon
Araba	o arabas	i amaksa
Aptal	o arabadzis	o amaksilatis
Azat	o abdalis	o vlakas
	to azati	i apelefterosis
B		
Baba	o babas	o babas, o pateras
Babaanne	i babanne	i yaya
Baca	o basdzas	i kapnodhoksi
Bacak	to badzaçi	to bazdaki
Bacanak	o badzanaçis	o sinambros

Badana	badana	to koniama
Badanacı	o badanadzis	o koniatis
Bağlama	o bağlamas	o bağlamas
Bahçe	obahtses	o kipos,to pervoli
Bahçıvan	o bahtsevanis	o kipuğos
Bahane	o bahanes	o mahanas
Bahşiş	to bahşişi	to dhoron, to filodhorima
Bakır	to bakiri	o haldos
Bakkal	o bakalis	o pandopulis
Baklava	o baklavas	o paklavas
Balon	to baloni	to aerostaton
Balta	o baltas	o apelehis
Bamya	o bamyes	i lathiris
Bardak	to bardaçi	to potirion
Barut	to baruti	i piritis
Batakçı	o bataksis	o kakoplirotis
Battaniye	i pataniya	to epihalima
Bayat	to bayatiko	to bayatiko
Bayrak	to bayraçi	i simiya
Bayram	to bayrami	to paksa,i eorti
Baytar	o paytaris	o htiniyatros
Bahane	o bahanes	i prostasi, i aformi
Bebek	to bebeçi	to vrefos
Bedava	bedava	to hrimaton, to dhoron
Bedel	to bedeli	to andalayma
Beden	to bedeni	to soma
Beğenmek	beyendizma	to aresko ,to epidhokimazo
Bekâr	o beçaris	o ağamos
Bekri	o bekris	o methisops, o potis
Bekçi	o bektsis	o filakas
Bela	o belâs	i simfora, o belas

Bereket	to bereçeti	i eftihi, i eftoyiya
Beşaret	to beşareti	i efthimiya
Beşik	to beşiçi	i kunâ, to likon
Beter	beteri	o heroteros
Bey	o beyis	o kiriyos
Bey baba	o beybabas	o kiriyos pateras
Beylik	to beyliçi	to dhimisiyos
Bezmek	bezmek	i varimoni
Boca	bozda	i metadthesis
Bodrum	to budurumi	to ipğoyion, to budurumi
Bohça	o bohtsas	to dhema
Bol	boliko	o aftonos, o irihoros
Bomba	i bomba	i bomba
Boru	to boru	to solini
Bostan	to bostani	o lahanokipos
Boş	boşiko	o kenos, o matios
Boy	to boyi	arahnis
Boya	i boya	i vafi, to hroma
Boyacı	o boyadzis	o vafis
Börek	to bureçi	to bureki
Börekçi	o burektsis	o burektsis
Budala	budalas	o ilithiyos
Buhurdan	to buhurdani	to dhimiyatiriyon
Bulgur	to bulguri	to pliğuri
Bunak	o bunaçis	

C

Caba	dzaba	o ksanamoramenos
Cacık	to dzadziçi	dhorean
Cadde	o dzaddes	to dzadziki
Caka	dzaka	o leoforos

Cam	to dzami	
Cami	to dzâmi	o yalos
Cemaat	to dzemaati	to dzami
Cennet	to dzenneti	i kinotis
Cep	i dzepe	o paradhisos
Cereme	o dzeremes	i dzepe
Cezve	o dzezves	to prostimon
Ciğer	to dziyeri	to ibriki tu kafe
Cüce	o dzudzes	to pnevmon, to ipar
Cumba	i dzumba	o nanos,o pigmiyos
Ç		
Çadır	to tsadiri	i eksotis, to balkoni
Çakal	to tsakali	i skini
Çakır	o tsakiris	to tsakali
Çalı	to tsali	o faiyos
Çanta	i tsanta	o thamnos, o vatos
Çanak	to tsanaçi	i tsanta
Çardak	to tsardaçi	to pinakion
Çarık	to tsariçi	
Çare	o tsares	to tsarpuhi
Çarşı	to tsarsi	i ağora
Çavuş	o tsavuşis	o lohiyas
Çay	to tsayi	to teion, to tsayi
Çember	to tsemberi	to tsemberi
Çengel	to tsenceli	i arpayi
Çırak	to tsiraçi	o mathitis
Çile	o tsiles	o dhemaklostis, o tsiles
Çiftetelli	tsiftetellis	o tsiftetellis
Çiçek	to tsitseçi	o anthos, to luludhi
Çiftlik	to tsiftliçi	to ağrokipon,to tsiftliçi

Çoban	o tsobanis	o voskos
Çorba	o tsorbas	i supa
Çörek	to tsureçi	to tsureki
Çubuk	to tsibuçi	o ravidhos
Çul	to tsuli	to epikalima

D

Dalga	o dalğas	tok kima
Dantel	i antela	i antela
Dalgınlık	to dalgınlıçı	o remvasmos,o tiharmos
Darbuka	i darbuka	to idhos timpanon
Dava	o davas	i protasis
Davul	to dauili	to timpanon
Dayı	o dayis	o thiyos
Dede	o dedes	o pappos
Defne	i dhafni	i dhafni
Defter	to tefteri	to hartosihon
Delikanlı	o delikanlis	o nearistos
Demet	to demeti	to dhema
Demirci	o demirdzis	o siderurgos
Dere	o deres	to rema
Dere Otu	to dereotu	to anithon
Derman	to dermani	i dhinamis
Ders	to dersi	to mathima
Dert	to derti	i lipi , to pathos
Derviş	o dervişis	o dervisis
Destur	to desturi	i adhya
Deve	i deve	i kamiles
Devran	to devrani	i epohi
Diploma	to dhiplpma	to dhiploma
Divan	to dvani	

Doğru	doğru	o isyos
Doğrusu	dğrusu	to isyo
Dolap	to dolapi	to ermaiyon
Dolma	o dolmas	o dolmas
Domates	i domates	i domates
Damar	to damari	i fleğa
Davacı	o davadzis	o antidhihos
Duman	to dumanı	o kapnos
Duvak	to duvaçi	to kalima nifis
Duvar	to duvari	o tihos
Dümbelek	tı dubeleçi	to mikron timpanon
Dünya	o Dunyas	o Kozmos, o Dunyas
Düşman	o duşmanis	o ethros, o dusmanis
Düşünmek	to duşunmeçi	i skeptomi
Düz	duziko	o omalos,to duziko
Düzine	i duzina	i dhodhekasa

E

Ebe	i ebe	i mammi, imaiya
Edepsiz	edepsizis	o anağogōs
Efendi	o efendis	o afedis
Eğlence	o eğlendezes	i dhiyaskedhasi
Eksen	to aksoni	to aksoni
Ezber	to ezberi	i apostithisis

F

Fanila	ifanela	i fanela
Falçete	i faltseta	i faltseta
Fava	i fava	i fava
Faraş	to faraşi	o skupodhologos
Fırın	to furno	o furnos

Fasulye	i fasula	o fasiolos
Firtına	i furtuna	i furtina, i kataiyis
Fener	to feneri	to fanuri
Fındık	to funduçi	to fuduki
Fıstık	to fıstıçı	to fustuki
Fidan	to fidani	to fiton
Filozof	o filozofos	o filozofos
Fistan	to fustani	to fustani
Fincan	to fildzani	to flidzani
Fişek	to fişeçi	to fisiyion
Fitil	tı ftili	to ftili
Fora	fora	fora
Fukara	o fukaras	o fukaras
Fotograf	i fotoğrafiya	i fotoğrafiya

G

Gayret	kayreti	i prospathiya
Gargara	ğarğara	i ğarğara
Gazete	i ğazeta	i efimeridha
Gazoz	i ğazoza	i ğazoza
Güğüm	to juğumi	to kumkumiyon
Güveç	to yuvedzi	to yuvadzi
Güverte	i kuverta	to katastroma

H

Haber	to haberi	i idhisıs
Halı	to hali	o tapis,to hali
Hacı	o hadzis	o proskinistis
Halka	o halkas	o krikos
Hamal	o hamalis	o ahthoforos
Hamam	to hamami	to lutron

Hanım	i hanumi	i hanumi
Haram	to harami	to harami
Harem	to haremi	to haremi
Hapis	hapisi	i filaki
Hatır	to hatiri	i haris
Havuz	i havuza	i dheksamini
Hava	o havas	o aeras
Hayat	to hayati	i zoi
Helva	o helvas	o halvas
Hayır	to haeri	to kalon
Hendek	to hendeçi	o handakis
Hayırsız	haersizis	o ahristos
Haz	to hazi	i efharistisis
Hazır	haziri	to etimo
Hesap	to hesapi	o loğaryazmos
Hoca	o hodzas	o dhidhaskalos
Hovarda	o hovardas	o spataloos
Huni	to honi	to honi
Huy	to huyi	to ithos, o haraktir
Huzur	to huzuri	i isihiya

I-İ

Irgat	o erğatis	o erğatis
Ispanak	to spanaçi	to spanaki
Izgara	ı skara	i skara
İdare	o idares	i dhiyoksisis
İmam	o imamis	o imamis
İskele	o eşçeles	i skala
İstirahat	to istirahatı	i anapansis
İşaret	to işareti	to simadhi
İbrik	to briçi	to briki

İskonto	iskonto	i ekptosis
İstavroz	o stavros	o savros
K		
Kabahat	to kabahati	to ptima
Kabul	kabuli	i apodhoksi
Kadı	o kadis	o dhikastis
Kalabalık	to kalabaliçi	to plithos
Kalaycı	o kalaydzis	o ğanotis
Kalay	to kalayi	o kassiteros, to ğanoma
Kandil	to kandili	i lihna, i kandila
Kalfa	o kalfas	o vuithos
Kara Sevda	kara sevdas	i melankoliya
Kalıp	to kalupi	o tipos, to skedhion
Kanepe	o kanabes	o kanapes
Kantar	to kantari	to statir
Karşı	karşı	adikriya, apenandi
Kambur	o kaburis	o kirtos
Kapak	to kapaçi	to kalima, to skepazma
Kaparo	to kaparo	i prokatavoli
Kaplama	o kaplamas	to perikalima
Karagöz	o karagözis	o karagözis
Karakol	to karakoli	i peripolipa
Karavana	i karavana	to halikinin skeos
Karpuz	i karpuzı	to idhropeponi
Kasap	o kasapis	o kreopulis
Kaşar	to kaşeri	to kaseri
Kavga	o kavgas	o polemos, i mahi
Kasket	i kaşçeta	to pilikion
Kayık	to kayiçi	o lembos
Kayısı	to kayisi	to verikokon

Kaymak	to kaymaçi	to himaksi, to anidhoğala
Kebap	to çeşabi	to ofton
Kelepir	to çeşepiri	o eftinitatos
Kerata	o çertatas	o ehon kerata
Kiler	to çileri	to kellarion
Kiraz	to çerasi	to kerasiyon
Kiremit	i çeramidha	o keramos
Kaza	o kazas	to pepromenon
Kanal	to kanali	to kanali
Kepçe	o çeşçes	i kuliara
Kefen	to çeşeni	to savanon
Kereviz	to çeşevizi	to selinon
Kesytane	to kastano	to kastano
Keyif	to çeşyfi	i dhiyastesis
Kına	o kinas	to kina
Kısmet	to çisimeti	i tihi
Kıymet	to kimeti	i timi, i aksiya
Kibar	o çıbaris	o evyenis
Kutu	to kuti	to lution
Kiracı	o çiradzis	o enikiyastis
Kurabiye	o kurabjes	o kurampiyas
Kispet	to çispeti	i endimasiya
Kitap	to çitapi	to vivliyon
Konak	to konaçi	to karalima
Köfte	i çoftedhes	i keftedhes
Kova	o kuvas	o kahos
Kurban	to kurbanı	i thisiya
Kusur	to kusuri	to kusuri

L-M

Lâmba	i lampa	i lampa
-------	---------	---------

Leke	o leçes	o lekes
Liman	to limani	to limani
Limon	to lemoni	to lemonion
Lokum	to lukumi	to lokumiyon
Maden	to madeni	to metalion, to madeni
Mahalle	o mahalles	o mahalas
Macun	to madzuni	to ekliğma
Mahkeme	o maşçemes	to dhikastirio
Makara	o makaras	i trohaliya
Makat	to makati	to epistroma
Manav	o manavis	o oporopulis
Makine	i maçena	i mihani
Mandalina	to mandarino	to mantarinion
Mandal	to mangali	to piraion
Mangal	o madalos	o mandalos
Mantar	to manitari	to manitari
Marangoz	o maragos	o lepturğos, o maragos
Marifet	to marifeti	i epistimi, i tehni
Marul	to maruli	to maruli
Masraf	masrafi	i dhapani,ta eksodha
Maşa	i maşa	i ilavis
Mastika	i mastiha	i mastiha
Maydanoz	to maydanozi	to madanozi
Menekşe	o menekşes	to ion
Merak	to meraçi	i anisihiya
Meraklı	o meraklis	o anisihos
Meydan	to meydani	i platea
Mersin	i mirsini	o mirtops
Metelik	to meteliçi	to metaliçi
Mezar	to mezari	o thafos
Meze	o mezes	to orektikon

Mide	o mides	o stomahos
Misafir	o musafiris	o filoksenos
Musakka	o musakas	o musakas
Müsaade	o musades	i adhiya
Müşteri	o muşteris	o pelatis
N		
Nafaka	o nafakas	i dhiyatrofi
Nargile	o nargiles	o nargiles
Namus	to namusi	i timi, i ipoplipsi
Nazar	to nazari	to vlemma
Nefes	to nefesi	i pnoi
Nehari	o neharis	o imerisiyos
Nimet	to nimeti	ta trofimata
Nispet	nispeti	i analoyi
Nişan	to nişani	to simeon
Nişasta	o nişastas	to amilon
Nöbet	to nobeti	seira ex peritropis
Numara	to numero	o arithmos enğrafon
Nüfus	to nufusi	ta atoman
Nüzul	nuzuli	i katavasis, i apopliksiya
O-P		
Ocak	to dzaçi	i estiya
Oda	o odas	to dhomation
Oluk	to oluçi	o idhroroi
Omlet	i omeleta	i omeleta
Orospu	i orospu	i porin
Otel	to oteli	to ksenodhohiyon
Oya	i oya	i uyiya
Pabuç	to paputsi	to paputsi

Paça	o patsas	i pikti
Paket	to paçeto	i dhesin
Palamut	i palamidha	i palamidha
Panayır	to panayiri	i panayiris
Pancur	to pandzuri	tı panidzuri
Palavra	i palavra	i palavra
Palto	to palto	to palto
Pandispanya	i pandispanya	to pandospani
Pantolon	to panteloni	to panteloni
Pantufla	i pandofla	i pantufla
Papa	o papas	o papas
Papağan	o papağanos	o papağalos
Papara	i papara	i papara
Para	o paras	ta lepta
Parti	i partidha	to koma
Patates	i patates	i patata
Pasta	i pasta	i pasta
Patırdı	to patirdi	o thorivos
Pastırma	o pasturmas	0 pasturmas
Pazar	to pazari	i ağora
Paşa	o paşas	o pasas
Peçe	o petses	
Pekmez	to petimezi	to petimezi
Pelte	o peltes	i pihti
Pembe	to pembelidhiko	to rodhinon hroma
Perde	o perdes	to parapetazma, to halimma
Perhiz	to pehrizi	i dhiyeta
Pilâki	to pilâçi	to plaki
Pervane	o pervanes	o yiristis
Pervaz	to pervazi	i yisomatos
Peştamal	to peştemali	to pertizoma

Peygamber	o peygamberis	o profitis
Pide	i pita	i pita
Pilâv	to pilâvi	to pilafi
Pirzola	i bridzola	i prizola
Piyaz	to piyazi	to piyazi
Poğaç	i boğatsa	i tiropita
Portakal	to portakali	to portakali
Posta	i posta	to tahidhromeion
Prova	i prova	i prova
R		
Rabbi	o Rabbis	o Kiriyo
Rağbet	to rağbeti	i epithimiya,i dhiyaleksis
Rahat	to rahati	i anapisis
Rahmet	to rahmeti	o iktos
Rakı	i raçi	i raki
Ramazan	to remazani	o minas tis nisyas
Rapor	to rapori	i ekdthesis
Razakı	to razaçi	o idhos stafilis
Rekât	to reçati	
Revani	to revani	idhos ğlikimaton
Rezalet	to rezaleti	i askimiya
Rezil	o rezilis	o ishoros
Rızık Rica	to rizçi	i throfi
Riziko	to riziko	to riziko
Ruba	i roba	i enthimasiya
S-Ş		
Sabır	to sabri	i ipomoni
Sabun	to sapuni	to sapuni
Sahan	to sağani	to sahani

Sakat	o sakatis	o anapiros
Sakız	to sakizi	i mastiha
Salhane	o salhanes	to sfayiyon
Saltanat	to saltanati	i meğaloprepiya
Salya	to salô	to salion
Saraç	o saradzis	o selopiyos
Sandal	to sandali	to sandalion
Sardalye	i sardhela	i sardhela
Sarık	to sariçi	i kidharis
Sarraf	o sarafis	o trapezitis
Selâm	to Selâmi	o heretizmos
Selâmet	to selâmeti	i sotiriya
Selâmlık	to selâmlıçı	o andronitis
Semer	to somari	to somari
Sepet	to sepeti	to kalathi
Sevda	o sevdas	o eros
Sersem	o sersemis	o hamenos,o ilithiyos
Seyir	to seyiri	i kinisi
Seyran	to seyrani	to seryani
Sıklet	tı sikleti	i ağoniya
Sıra	i sira	i ğrami
Sırık	to siriçi	to kontariyon
Sıva	o suvas	o sovas
Siftah	o seftes	to herikon
Soba	i soba	i thermiyasiya
Sofa	o sofas	i edhoisa
Softa	o softas	o irospudhastis
Sohbet	to sohbeti	i sinomiliya
Sokak	to sokaçı	to odhos, to sokaki
Son	to soni	to telos
Soy	to soyi	i ikoyeniya

Sucuk	to sutzuçi	to likanikon
Sultan	o sultanos	o monarhis
Surat	to surati	to prosopon
Susam	to sisami	to sisamon
Sünnet	to sunneti	to suneti
Sümbül	to sumbuli	i iyakinthos
Sürme	o surmes	i stakriyasis
Şalvar	to şalvari	to salvari
Şamata	o şamatas	samatas
Şaşırmak	şaşıрмаçi	dhorivumi
Şaşkın	o şaşkinis	o ilidhiyos
Şeftali	to şefteli	to kodhakinon
Şehit	o şehitis	
Şehriye	o şehriyes	o fidhes
Şerbet	to şerbeti	to melikraton
Şerbetçi	o şerbettsis	
Şeytan	o şeytanis	o dhemonas, o dhiyavolos
Şıklık	to şikliçi	i oreotis
Şükür	to şuçuri	i efharistiya

T

Tabakhane	o tabakhanes	to virsodhepsiyon
Tabii	tabi	fisikos
Tabut	to tabuti	to feretron nekrikon
Tafra	o tafras	o tiflos
Taban	to tabani	i antohi, i epimoni
Taharet	to tehareti	i kathariyotis
Tahin	to tahini	to tahini
Tahsildar	o tahsildaris	o isprektor
Takım	to takimi	to omadhi
Taksim	to taksimi	to mirazma

Talim	to talimi	i dhidhaskaliya
Tamam	tamam	to sosto
Tamir	to tamiri	i epidhiyerdhosi
Tapa	i tapa	i tapa
Tapu	to tapu	o titlos, i idhiyoktisiyas
Taraça	i taratsa	o eksostis
Taraf	to tarafi	to mertos, i merya
Tarama	o taramas	o taramas
Tarhana	o tarhanas	o tarhanas
Tarih	to tarihi	i imerominiya
Tavla	i tavla	to tavli
Tarz	to tarzi	to skima
Tavan	to tavani	i orofi
Taze	tazedhiko	o prosfatos
Tebrik	to tebriçi	to sinharitiriyon
Terbiye	o terbiyes	i anatrofi
Tekbir	to tekbiri	meğas o Theos
Tembel	o tembelis	o ahristos
Tepsi	to tepsi	dhiskos
Temel	to temeli	to themelion
Terane	o teranes	i melodiya
Terazi	to terazi	o ziğos
Tertip	to tertipi	to skedhiyon
Terzi	o terzis	o raptis
Top	to topi	to tilevolon
Torba	o1 torbas	to sakuli
Tövbe	tobe	i metameliya
Tuğla	to tubulo	o plinthos
Tren	to treno	to treno
Tulum	to tulumı	o askos
Turşu	to turşu	to tursi

Tulumba	i tulumba	i tulumba
Turfanda	turfanda	o proimos
Tüfek	to tufeçi	to tufekion
Tülbent	to tulbenti	to dhiyatrion ifazma
Tünel	to tuneli	i ipoyeios odhos
Türbe	o turbes	o thafos

U-V

Uğur	to oğuri	o kalos iyonos
Uğurlu	o oğurlus	o tihiros
Uğursuz	oğursuzis	o atihos, o apesiyos
Vaaz	to vaazi	
Vade	o vades	İ anavoli
Vahdaniyet	to vahdaniyeti	to enieon
Vakıf	to vakifi	
Vali	o valis	o nomarhos
Vapur	to vaporı	to armoplion
Varil	to vareli	to verelion
Vekil	o veçilis	o epitrofis
Verem	to veremi	i ftizis
Verese	o veseses	i klironomi,
Vernik	to verniçi	to verniki
Vesika	o vesikas	to teamirion
Vezir	o veziris	o veziris

İKİNCİ BÖLÜM

GELENEK GÖRENEK VE İNANMALAR

1.1 DOĞUMLA İLGİLİ GELENEK VE GÖRENEKLER

1.1.1 DOĞUM ÖNCESİ

A. Çocuğun Olması İçin Yapılan Uygulamalar:

Hamile kalmak isteyip kalamayanlar çeşitli otlardan yardım alır. "Faşka" adı verilen bir bezin arasına tunçtan havan yerleştirilerek, sıcak tutar diye kadının göbeğine sarılır. (K.7)

Çeşitli baharatlar kantaron yağı ile karıştırılır, bir çıkın yapılır geceden rahmin ağzına konarak sabah çıkarılır. (K.24)

Elma içerikli bir yağ olan Karabaş yağı, pamukla rahim ağzına sürülür. (K.19)

Hamile kalmak için, Alangüllü Germencik'te kaplıcaya gidilir. (K.19)

Çocuğu doğup da ölen anneye de babaya da muska yapılır. (K.13)

Doğan çocuk ölüyorsa, yeni doğan çocuğa Muzaffer ya da Satılmış (K.10) isimleri konur ve "katara*" adı verilen, çocuğu başkasına satma oyunu oynanırdı. (K.12)

Kusur erkekte olsa dahi, kadın kabahatli sayılır. Çocuğu olmayan kadın hor görülmez, kadının Giritliler toplumunda önemi büyüktür. (K.1)

Erkeğin ilk gece başarısız olması durumunda, erkek için "bağlandı" denir. Çaresi hocaya okutmadır. Nişan sepetine konan mendilin erkeğin "bağlanmasına" yol açacağı düşüncesi nedeniyle, sepette mendil bulundurulmaz. (K.19)

* Bu oyun hakkında detaylı bilgiye ulaşılamamıştır.

B. Çocuğun Olmaması İçin Yapılan Uygulamalar:

Hamile kalmamak için “erken yetişip dışarı atmak” yoluna gidilir. (K.1)

Fındık ve soğan kabuğu haşlanır suyu içilir. (K.24)

Kadın kendi kendine sabun kullanılır. (K.1)

Kinin ve soda kullanılır. (K.24)

Ebe gümeci sapı kullanılır. (K.19)

Tavuk tüyü kullanılır. (K.18)

Kibrit başıyla düşürülür. (K.19)

C. Doğuma Hazırlık:

Ay halinden kesilme ile hamile kaldığını anlayan kadın, bu müjdeyi ilkin kayınvalidesine bildirir. Çocuğun güzel olmasını sağlamak için, bunun kalpten arzu edilmesi gerekir. Çocuğun çirkin olmasını engellemek için, hamile kadına tavşan yedirilmez. Aksi takdirde doğacak çocuğun dudağının yarık olacağına inanılırdı. (K.1)

Hamile kadına (Ağırlaşmış) Varromeni (K.6), yüklü (K.12-13), hamile (K.11) denirdi.

Doğuma hazırlık için, bebeğe ihtiyaç duyduğu giysiler alınır, şapka ve önlükler hazırlanırdı. Amerikan bezi denilen kumaş ilaca yatırılarak yumuşatılmaya çalışılır, bebek için alt bezleri yapılırdı. (K.27)

Hamile aşererse hemen o yiyecek bulunur (K.10) aksi halde, yüzünde ben olur diye düşünülür. (K.14) Aşeren kadının kusmasını önlemek için, zeytin yedirilir, (K.6) tavukların su içtiği yalağa elma veya başka bir meyve batırılarak, haberi olmadan ona yedirilirdi. (K.24)

D. Doğacak Çocuğun Cinsiyetinin Tayini:

Hamile kadının karnı sivri ise, çocuğun erkek, yuvarlak ise, kız olacağı tahmin edilir. (K.1-K.7-K.24)

Ekşi yersen erkek olur, tatlı yersen kız olur derler. (K. 7-12-13)

Hamilenin oturacağı divana bir makas saklanır, hamile, makasın olduğu tarafa oturursa, doğacak bebeğin kız olacağına inanılır. (K.22)

Ayrıca erkek evlat sahibi olmak için kadın okutulurdu. (K.13)

1.1.2 DOĞUM SIRASI

A. Doğum Yaptıran Kişinin Seçimi:

Mübadele sonrasında şehirlerde yapılan doğumlarda, diplomalı ebeler bulunurken, onun öncesinde mahalle ebeleri doğumu gerçekleştirirdi. (K.1) Kırsal kesimde ya da diplomalı ebenin olmadığı yerlerde mahalle ebeleri doğumları gerçekleştirirdi. Ebeler, mahallenin yaşlı, görmüş geçirmiş kadınları olur. (K.13) Ebe kadına mami denirdi. (K.6) Diplomalı ebeler, mahalle ebelerinin aksine doğumu yatarak yaptırdı, (K.1)

Hediye olarak para dışında her şey verilirdi. (K.6)

Doğum sonrası hediye olarak elbise, yemeni, havlu ve çorap verilirdi. Para asla verilmezdi. (K.13)

Çocuk erkekse bohça verilirdi. Doğan kız ise hediye verilmezdi. (K.12)

Ebeye, hediye olarak tülbent, kına, seccade ve terlikten oluşan bir bohça hazırlanırdı. (K.7)

Ebeye para verilirdi, ebe odadan çıktıktan sonra çocuğu sırayla herkese gösterir ve bahşişini alırdı. (K.24)

Ebelere, zengin olanlar bahşiş verir, fakir olanlar ise küçük bir hediye vermeye çalışırlardı. (K.1)

B. Doğum:

Hamile kadının annesi, kayın validesi, varsa teyzeleri doğuma yardımcı olabilmek için doğum odasına girebilen kişilerdir. (K.1)

Göbek kordonu ebenin özel makası ile kesilir. (K.1) Bebeğin göbek kordonu, derinden kesilmez. 15- 20 cm. bırakılır, ebe bunun ucuna düğüm atardı. (K.26) Bağ kesilen çocuğun göbeğine buradan mikrop kapmaması için kahve konurdu. (K.1) Gazlı bez içine sarmalanan göbek kordonu, çocuğun göbeğine bağlanırdı. Çocuğun altı değiştirilmek için açıldıkça, göbek deliğine zeytinyağı konarak, kordonun kurutulmasına ve düşürülmesine çalışılırdı. 2 – 3 hafta sonra düşerdi. (K.24)

Zar içinde doğan çocuğa “duvaklı doğdu” denir, ebe zarı yırtıp çocuğu çıkarır. (K.1)

C. Eş ve Göbek Bağı:

Çocuktan sonra gelen sona “son” adı verilir. Bunun gelmesi geciktiğinde karna bastırılarak gelmesi sağlanmaya çalışılır. Gelmemesi durumunda anneyi öldürebileceğine inanılır. (K.1)

Kesilen göbek bağı, çocuğun dini bütün olması isteniyorsa cami avlusuna, okuyup büyük adam olması isteniyorsa okul bahçesine gömülür. (K.1)

Göbek bağı sandıkta saklanır. (K.7) Çocuğun okula başlayacağı zaman çocuğa gösterilir. Böylelikle çocuğun akıllı olacağına inalırdı. (K.25)

Bebek kordonu cami’ye ya da büyük adam olsun diye uygun yerlere gömülür. (K.13-27)

Bebek kordonu loğusanın suyuyla birlikte, ağacın daha verimli olması için limon ağacının dibine gömülür. (K.24)

D. Doğum Zamanında Koca:

Koca, evde bulunmasına bir manisi yoksa, dışarıda kapının önünde beklerdi.
(K.24)

Çocuğun doğumunu müjdelemek için özel biri aranmaz, odadan ilk çıkan bu müjdeyi verir. Müjdeyi babaya veren bir çocuk ise, bahşiş verilirdi. (K.1)

Doğumu babaya ebe söyler ve müjdesini alır. (K.7)

Doğumu babaya, en yakında hangi akraba varsa o bildirir. (K.11)

Doğumu Gelinin kardeşi varsa o bildirir. Bu müjdenin sonucunda mutlaka bir bahşiş alır. (K.10)

Doğumu babaya kız kardeş bildirirdi. (K.13)

Doğumu babaya evin en büyüğü bildirir ve bu haberin kesin bir hediyesi olur.
(K.6)

1.1.3 DOĞUM SONRASI

A. Yıkama:

Çocuk doğduktan sonra, temiz olması, güzel kokması ve yağdan arınması (K.7) isilik olmaması (K.16) büyüdüğünde teri kokmaması için (K.1) tuzlanır. Bir kova suya bir avuç tuz atılır. (K.24)

Loğusa yedi günlük olduğu zaman yıkama yapılır. Aile ziyarete gelir. (K.6) Doğumun yedinci gününde loğusa, normal bir banyo alır. Banyodan sonra, bütün olarak közlenen elma kabuğuyla birlikte ezilir, kimyon ve zeytinyağı ile karıştırılarak bir bezle rahim ağzına konurdu. 1-2 saat soğuması beklenir, daha sonra çıkarılır. (K.23)

Yirmi ikisinde loğusa bir normal banyo daha alır. Buna yarım kırklama denirdi. (K.24)

Kırk basması durumu, kırklama işleminden önce dışarıya çıkılması veya eve dışarıdan misafir gelmesi durumunda olur. Bunu önlemek için loğusa ve bebeğin dışarı çıkmamasına özen gösterilir. (K.1) Loğusa 40 gün boyunca özellikle gece dışarı çıkmaz, uğrak olmaması için, loğusa karanlıkta bırakılmaz. Bu uğrama hem anneye hem çocuğa olabilir. Bu nedenle anne de çocuk da 40 gün boyunca yalnız bırakılmaz. Eğer uğrama olursa çözümü okumadır. (K.7)

Doğumun kırkinci gününde “kırklama” kutlaması yapılır. Bu zaman, loğusanın tam sağlığına kavuştuğu zaman olarak kabul edilir. Bu zaman dolmadan eve misafir alınmaz, kadının da dışarı çıkmasına izin verilmez. Aksi takdirde kadını “kırk basması” söz konusudur. (K.7)

Kırklama, loğusanın evinde, annesi ve kayın validesi ile yapılır. Hem anne hem bebeğin yıkanması ile başlayan kırklama işlemi sırasında, ebe, 40 Kullu vallahi okuduğu 40 taşı su dolu bir kaba koyar. 40 tane de zeytin yaprağı ekler, loğusa bu suyla

yıkanır. (K.25) Son dökünülecek suya, kömür ve altın konur, böylece çocuğun zengin ve sağlam olacağına inanılır. (K.1) Bunun kutlanması sırasında eve gelen misafirlere ikram edilmek üzere, loğusa, önceden hazırladığı sakız, üzüm veya ayva reçeli sunar. (K.1)

Kırk basması, iki loğusanın birbirini zamanından önce görmesiyle olur. (K.13)

Çocuğun ve loğusanın ilk kırk günkü çamaşırları diğer çamaşırlardan ayrı yıkanır. Yıkanan çamaşırların suyu olur olmaz yere dökülmez. Kenara köşeye toprağa dökülür. Destursuz geçilmez. (K.13)

Kız çocuk, kırkından üç gün evvel, erkek çocuk bir gün evvel kırlandıktan sonra sokağa çıkabilir. Sokağa çıkarken “destur” denir. (K.24)

Kırk basmasında, loğusalar bir ara hastalanır. Kadın okunur, tekrar tekrar yıkanır. Yeni doğan çocuklar sarılık olur, yüzlerine sarı tülbent örtülür. (K.10)

B. Loğusanın Yiyecekleri ve Sütü:

Yeni doğum yapmış kadına loğusa adı verilir. Doğumdan sonra ağrısı olan kadın için nane, ıhlamur kaynatılarak içirilir. Bundaki amaç loğusanın sıcak tutulması, üşütmemesidir. Bol süt içmesine de özen gösterilir. (K.12)

Çocuğa süt verilmesinden önce üç ezan vaktinin geçmesi beklenir. Çocuğun adını vermek için üç gün beklenir. (K.6) Ancak bunun özel bir sebebi olmak zorunda değildir. Ailenin karar vermesi için zaman kazandırmaya da yarar. Yeni doğanın isminin hemen verilmesini gerektiren durum ise, bebeğin hasta olması ve yaşayıp yaşamayacağını bilinmediği durumdur. Bu durumda, vefat ettikten sonra çocuğa dini merasim yapılmasını sağlamak için ismi bir an önce verilir. İsmi konmadan ölen çocuk için dini merasim yapılmaz. (K.7)

Çocuğun doğumunun kutlanması yaklaşık üç aylık olduğu vakit ve ilk tırnakları kesileceği zamana denk getirilir ve küçük bir kutlama yapılır. (K.25)

Doğumdan hemen sonra bebek annesinden süt emmelidir. Annenin ilk sütüne “ağı süt” denir. Bu süt çocuğu sarılık olmasına ve gözünde çapak oluşmasına neden olur. Hastalığın geçmesi için çocuğun üzerine sarı yazma örtülür. (K.24)

Doğumdan sonra annenin başı kırmızı kurdeleyle bağlanır ve yatırılarak loğusa çorbası içirilir. Rumcası şilofita olan bu çorba önemli kabul edildiği için süslü olmasına özen gösterilir. Bu çorbaya “hamur çorbası” da denir.. (K.1) Şilofita, anneye süt vermesi için yapılır. Bir hafta boyunca yemeklerden önce bunu yer. Erişteden daha ince kesilmiş hamurlar kaynatılır. Tereyağı, dövülmüş susam, tarçın, ceviz ve bol şeker eklenir. Hamur pişirildikten sonra bir kaba alınır, üzerine tereyağı gezdirilir ve diğer malzemeler eklenir. (K.24)

Doğum kışın olmuşsa, tarçın, kekik, karanfil kaynatılır. Hem anneye hem de gelenlere verilir. Buna “kaynarca” denir. (K.25)

Ağrısı olan anneler için anason kaynatılır. Anne 1 çay bardağı kadar içerken, çocuğa 3-4 çay kaşığı verilir. Annenin ağrısını dindiriken kanını da temizler, çocuğun ağrılarını geçirir. (K.24) Doğumdan sonra ağrısı olan kadınlar için kadının göbeğine ve damağına bir miktar karabaş yağı sürülür. (K.7)

Loğusanın sütünün gelmediği durumlarda, temiz ve dürüst birisi süt anne olarak seçilir. (K.18) Süt kardeşlerin evlenmesine asla izin verilmez. (K.13) Loğusanın sütü olması için boza içirili (K.7) bakla, ebegümeci (K.12) tahin helvası, börülce, kuru soğan (K.11) gibi süt yapıcı gıdalar verilir. Bir başka annenin loğusanın karşısında süt emzirmesine izin verilmez. Bu durumda loğusanın sütünün kendisinden çıkıp, diğer kadına geçeceğine inanılır. (K.18)

Çocuğa süt verme kesildikten sonra, anne, memesinde bir bardak sütü sağarak, incir ağacının altına döker. Buradaki amaç bir sonraki çocuğu dünyaya geldiği zaman oradan alabilmektir. İncir ağacının dallarının sütlü olmasının nedeni de budur. (K.24)

Doğan bebeğin ilk kakasını yaptığı bez yıkanmaz. Loğusanın odasındaki halının altına konulur. Böylece eve kirli gelenler, pisliklerini burada bırakırlar. Yoksa çocuğun her tarafı yara olur. (K.28)

Doğumdan sonra ağrısı olan anneye, bebeğin kordonundan ufak bir parça yedirilir, böylelikle sonra ki doğumlarda acı çekmeyeceğine inanılır. (K.13)

C. Kaçınmalar:

Kırkını bitiren iki kadının sokakta karşılaşması durumunda, birbirleriyle toplu iğne değişerek kötü şeylerin başlarına gelmesini engellemeye çalışırlar. (K.1)

Çocuğun ismi konulmamışsa, loğusa ve bebek hiçbir surette yalnız bırakılmaz. Bunun iyi olmayacağı düşünülür. Evde yalnız bırakılması zorunlu ise, yastığın altına ekmek ve tuz konur. Böylelikle ekmek ve tuzun onları beklediğine inanılır. Bebeğin doğumunun ardından, yatağın altına çalı süpürgesi konması da kırk basmasına karşı kullanılan bir yöntemdir. (K.1)

Çocuğun bezleri gece dışarıda bırakılmaz. (K.24)

Kırk basması durumunda çocuk büyümmez. (K.24)

Kırk basan çocuğa “aydes” oldu denirdi. Bir dört yol ağzına kazan kurulur, çocuk kazanın içine oturtulur. Biri sorduğu vakit “aydes aşı pişiriyorum” diye cevap verilirdi. bu esnada çocuğun annesi de üç kere kazanın etrafında dolaşır. (K.24)

Yeni bir gelin kırk günü dolmadan kırklanmamış bir bebeğin yanına gitmemelidir. (K.24)

Anne dışında, çocuğa ilk yedirilen ve içirilen şeyi genelde iştahlı birinin vermesine dikkat edilir. Onun boğazına çeker. (K.28)

Çocuk üç ezan duymadan ilk süt verilmezdi. (K.27)

Çocuğun bezlerinin yıkandığı su her yere dökülmez. (K.1)

Bebeğin de, loğusanın da çamaşırları 40 gün ayrı yıkanır. “Uğrak” gelmemesi için su her yere dökülmez.. (K.7-10)

D. Bebeğe Ad Verme:

Arka arkaya kız doğuran anneler son kız çocuklarına "Yeter" ismini koyarlar. (K.7) Çocuğu olup da ölen aileleler, yeni doğan çocuklarına “Arap” gibi farklı isimler koyarlar; (K.7)

Çocuk ismi konmadan ölmüş ise, mahşerde ismen çağırılmayacağı için dini tören yapılmaz. Doğumda ölen anne için “şehit öldü” denir ve cennete gideceğine inanılır. (K.1)

Göbek bağı kesilirken çocuğa bir de göbek adı verilir. Nüfus cüzdanına yazılmayan bu isim, Ali, Fatma gibi dini önemi olan bir isimse, bunun üzerine ad verilmez, gerçek isim olarak bu kalır. (K.24)

Çocuğun ismini koyacak özel bir kişi aranmaz, genel yaklaşım dedenin veya ninenin ismini koymaktır. Ad koyma işlemi için misafirler ve hoca eve çağırılır. Hocanın çocuğun kulağına ismini üç defa okuması ile isim konmuş olur. (K.11-27)

Kız ve erkek çocuklara Nazmi Nazmiye, Sabri Sabriye gibi benzer isimler vermek gelenektir. (K.35)

E. Nazar Önlemleri:

Bebeğin ilk gezmeye çıktığında kendisine verilen ilk şeker önemlidir. Bu şeker saklanır, çocuğa nazar deydiğinde ocakta tütsülenerek nazar kovulur. Nazar duası okumasını bilen biri okurken, eline altın bir yüzük ya da bir bıçak alır, okuma esnasında bir bebeğe bir de yere değdirerek “Allahım hastalığını al sağlığını ver der” (K.27)

Kırk çörek otu, okunarak muska haline getirilir ve bebeğe takılır. (K.26)

Bebeğe nazar değmemesi için sarı renkli giysi giydirilmez. (K.7)

F. Bebeğin Gezmeye Götürülmesi:

Kırklama işlemi sonrasında, anne ve çocuk ilk defa dışarı çıkar. Ziyaret edilecek ilk evin mümkün olduğu kadar uzakta ve zengin birine (K.1) ve yeni nikahlanmış bir tanıdığa ait olmasına (K.13) özen gösterilir. Böylelikle çocuğun da zengin ve uzun ömürlü olacağına, tek evlilik yapacağına inanılır.

Loğusa ilk gezmesinde ailenin en büyüğünü (K.10) anneanne ve babaanneyi (K.6-7) ziyaret eder. Gidilen evde büyükler içinde; kaynamış yumurta ve şeker bulunan bir hediye poşeti hazırlamışlardır. Bunlara bir de annenin sütünün bol olması için soğan eklenebilir. (K.7)

Bir mendil içinde, çocuğa, bir şeker, bir parça pamuk ve istenirse hediye verilir. Çocuk erkekse bu mendile iki de yumurta eklenir ve pamuktan yüzüne sakal yapılır. Bebek kızsaa yumurta verilmez, pamuk saça konarak, saçları ağarıncaaya kadar yaşaması dileğinde bulunulur. (K.23) Çocuğun yüzüne un ya da pudra sürülür. (K.7) Yumurta çocuğun dolgun ve sağlıklı olması, şeker tatlı dilli olması, pamuk saçları ağarıncaaya kadar yaşaması içindir. (K.1-14) Gidilen her yerde bu uygulama yapılır. (K.24)

G. Diş Buğdayı:

Çocuğun dişinin çıktığını ilk gören, üzerindeki fanilasını yırtar. Böylelikle, çocuğun da damağının kolay yırtılacağına inanılır. Çocuğun ilk dişini gören kişi onun diş babası ya da diş annesi olur. (K.6) Eş dostun çağrıldığı bir ortamda, ilk diş için özel bir kutlama yapılır. (K.24)

Dövülerek kabuğu soyulmuş buğday kaynatılır. Süslemek için, leblebi şekeri, üzüm, nar tanesi, dövülmüş ceviz hazır edilirdi. Misafirler eve geldikten sonra, bir çarşafın üzerine oturtulan çocuğun başına kırmızı bir tül atılır. Önüne, bir yastık üzerinde, bir makas, bir Kur'an-ı Kerim ve bir ayna konur. Elini ilkin hangisinin üzerine atarsa, büyüdüğünde o mesleği seçeceğine inanılır. Kur'an-ı Kerim, okuyup büyük adam olacağına, ayna veya tarak berber olacağına, makas terzi olacağına yorulur. (K.22)

Kaynatılan buğdaydan bir avuç alınır, çocuğun başına serpilir. (K.22) bu esnada şu mani söylenirdi. (K.2)

Diril diril da	Diril diril da
Nato payi sto baba	Babaya götürelim
Nato feni çe lilya	Eğlencelik getirsin
Kastanaça ble ble ya	Kestane ve leblebi
Nato fero sto bobo	Önlüğüne koysun
Nato fayi monahudu	Yalnız yesin
Diril diril da	Diril diril da

Leblebi şekeri, üzüm, nar tanesi, dövülmüş ceviz gibi malzemelerle zenginleştirilen, kaynamış buğday, ılık halde gelenlere ikram edilir. Kalan kısmı da kutlamaya gelemeyen komşulara ikram edilir. (K.2)

H. Çocukluk Çağı:

0 - 1 yaş arası çocuklar beşikte yatırılır. (K.11) Beşik ya ahşaptan olur ya da çingene sancağı kurulurdu. Karşılıklı çivilerle duvara asılır, ortasına bebeğin yatacağı bir yer yapılır. (K.10) Anne rahat edebilsin diye bu yöntem seçilirdi. (K.7)

İlk Düşen Diş:

Çocuğun dişi düştüğü zaman, dişini çıktığını ilk görene, yani diş babasına getirilir, diş babası da çocuğa diş parası verir ve dişi kiremite atılır (K.11), saklanır (K.6) ya da toprağa gömülür. (K.10)

Çocuğun Konuşması:

Konuşması geciken çocuğa bülbülün su içtiği kaptan su içirilir (K.10-13), horoz kesip, dilini yedirilir. Ayrıca yaşlı insanlar ağızlarından bir parmak tükürük alır, aşı görevi görsün diye, çocukların ağızlarına sürerlerdi. (K.6) Konuşması geç kalan çocuğa yedi kurbandan yedi kuzu dili pişirilerek yedirilir. (K.26)

Çocuğun Yürümesi:

Düşen çocuğa "köstekli" denirdi. Yürümeyen çocuğu, Cuma günleri sela vakti kapı eşiğinde bir kadın salları. (K.7)

Sürekli düşen çocuğa "sakar çocuk" denirdi. Hamur yapıp çocuğun başından çevrilerek, pişi hazırlanır ve Cuma günü öğle vakti dağıtılır. Bir ağaç dalı kesip cuma günü sela vakti çocuk sallanır. "Salladım selaya, yürüsün haftaya" denir. Bu 3 Cuma tekrarlanır. (K.13)

İ. İnanmalar:

El büyüklüğünde bir kuzu cenininin başı kurutularak kadın yanında taşır, böylelikle yuvarlansa dahi çocuğunun düşmeyeceğine inanır.(K.1)

İki loğusa yüz yüze çocuk emzirmemelidir, aksi halde birinin sütü diğerine geçer. (K.24)

Çocuğun çirkin olmasını engellemek için, hamile kadına tavşan yedirilmez. Aksi takdirde doğacak çocuğun dudağının yarık olacağına inanılırdı. (K.1)

Çocuğun bezleri öğlen sıcakta kalırsa çocuk ishal olur. (K.28)

Dolunayda genç kızlar korunur. Şehvet duyguları yükseldiği için özellikle iğde ağacı çiçek açmışken, kızlar bu ağaçlardan uzak tutulur. (K.6)

Geyiklerin çiftleştiği sene evlenenin yedi sene çocuğu olmaz. (K.19)

Yemişe: “sütümü sana veriyorum öbür çocuğum da senden alırım” denerek, bebek süt emmeyi kestikten sonra anne, bir çay bardağı kadar kendi sütünü incir ağacının altına döker. (K.24)

Loğusa kırklanmadan eşikten geçmez, çarpılır. (K.6)

1.2 EVLENMEYLE İLGİLİ GELENEK VE GÖRENEKLER

1.2.1 DÜĞÜN ÖNCESİ

A. Evlenecek Çiftlerin Seçimi:

Birden fazla kadınla evlenme hiç görülmeyen bir durumdur. Tek eşlilik hakim evlilik biçimidir. (K.1 Giritliler tek kişiyle evlenir ve onunla ölür. Çokeşlilik yoktur. (K.10-11-14)

Başlık, çok ayıp bir şey olarak karşılanır (K.15-13), böyle bir durum için “Hayvan mı satıyorsun” denirdi. (K.6-7-32) Başlık parası yoktur hatta, kız tarafı zenginse ve erkek tarafının durumu yoksa, masrafların karşılanmasına yardımcı olunurdu. (K.26)

Kız kaçırma olayları görülür ama yaygın değildir. (K.1-15) Çirkin karşılanırdı. (K.7-10) Çoğu zaman, kız rızası olarak kendi kaçırdı. Kaçmalarını ayarlamak için kız tarafından bir kadın da işin içinde olurdu. (K.1) İstenen kız, verilmediği takdirde kaçırılır ama mahkemelik olunmamaya dikkat edilirdi. (K.3) Önce küsülür, sonra araya girenler, tarafları barıştırdı. (K.13) Kız kaçırma olayı, yüzde doksan nikahla sonuçlanırdı. Ailenin büyüklerinden oluşan aracılar, iki tarafın arasını bulurlardı. Kaçan kızı başkasına vermek çok büyük ayıp sayılırdı. (K.32)

İçgüveysi, evler büyük olduğu için vardı. Anne, baba, damat, gelin aynı evde yaşardı. (K.15) Oğlanın fakir olması veya kızın evin tek kızı olması durumunda, damat, iç güveysi olarak kalabilirdi. (K.3-13) “İç güveysi, iç ağrısı denilirdi”. (K.7)

Beşik kertmesi yoktur (K.10-14) ya da pek nadiren görülür. (K.3) Beşikkertmesi göülürdü. (K.13)

Baldızla evlenme, her iki tarafın da çocuklarının bulunması ve eşlerinin ölmesi üzerine yapılabilirdi. (K.1)

Erkeğin ikinci kez evlenmesi gerektiğinde, çocuklar büyük ise, onlara danışması gerekirdi. (K.3)

Yakın akraba evliliği kesinlikle yoktur (K.10-11-12). Yedi göbek dışardan olması gerekirdi. (K.6) Yakın akraba evliliklerinde, teyze çocuklarının evlenmesine izin verilebilirken (K.14), aynı soydan gelmeleri nedeniyle, amca çocuklarının evlenmesine izin verilmezdi. (K.1) Genel olarak, bu tür evliliklere sıcak bakılmazdı. (K.7)

Sütkardeşlerin, aynı anneden süt emmiş olmaları yüzünden, birbirleriyle evlenmelerine izin verilmezdi. (K.3)

Dul kadın ve erkeğin birbirleriyle evlenmelerinde, kendi aralarında anlaşmaları durumunda sorun yoktu. (K.3-7)

Muhit dışına, hem kız verilir, hem de muhit dışından, kız alınabilirdi. (K.3-7) ancak, “komşu kızı almak demek, altın tasta su içmek demektir” denirdi. (K.24) Hiç olmazsa, damadın, aynı şehirden olmasına çalışılırdı. Uzak bir yere kız verilmesi, özellikle anne için dayanılması zor bir durumdu.(K.23)

B. Evlenme Yaş Ortalaması:

Düğünde kıza takılacak takıların fazla olması nedeniyle, erkeklerin evlenme yaşı daha geçtir. Kadın için evlenme yaşı en erken 16 olabilir, 18-20 yaş arası ideal yaşlardır, bu yaştan sonra evde kalmış sayılırdı. Kız için ideal yaş, 18'den daha küçük olmamalıdır. Zira, evine bakabilmelidir. (K.32)

Kız evlilik yaşı 13'te başlar. (K.6) genelde 15-16 (K.7) yaşında evlendirilmeye başlanır, 20 yaşını geçmez (K.11-12-13), geçerse “kartlaşmış” denirdi. (K.10) Kızlar, mümkün olduğu kadar genç, erkekler mümkün olduğu kadar geç evlenirdi. (K.15)

Erkeğin evlenmesi 20 yaşından önce olmaz, 30 yaşını geçmese iyi olurdu. (K.10) Erkeklerin evlenmesi için askerlik birinci şarttı. Askere gitmeden nişanlı olması durumunda dahi, evliliğe izin verilmezdi. (K.6-14) Ortalama 25 yaş, erkek için ideal evlenme yaşıydı. Bu durumda, erkek işine gücüne kavuşmuş olurdu. (K.3-7)

Erkek geç evlenir 28 -30 yaşlarında. Erkeğin şefkatli ve sevgi dolu olması, evliliklerinde şiddete yer olmaması için, erkek, kadından ortalama 8 yaş büyük olurdu. (K.12)

C. Kız Arama:

Hakim olan evlenme biçimi görücü usulüydü. (K.1) Ancak, evlenme isteğinde olan bir erkek bunu ailesine açılarak belirtebilirdi. Kızın bu isteğini belirtmesi ise daha az görülen bir durumdu. (K.1) Kız evlat, evlenme isteğini annesine açıklar, annesi de babasına ve varsa erkek kardeşlerine danışırdı. (K.3)

Erkek bir kız beğenirse, annesi ve babasının onaylaması gerekirdi. Aksi takdirde, anne, uygun olduğunu düşündüğü bir kız seçerdi. (K.1) Beğenilen ve alınması düşünülen kız, oğlana gösterilir fikri alınırdı. Bu gösterme, kızıdan habersiz yapılırdı. (K.7-15) Kızın beğenilmesi ve istenmesi aşamasına gelmeden önce, oğlan bir yere

oturtulur, kız habersizce önünden geçirilerek, oğlanın fikri alınırdı. Kızın bundan haberdar olmaması önemliydi, zira evliliğin gerçekleşmemesi durumunda, kızın üzülmeye istenmezdi. Oğlanın kızı beğenmesi durumunda, kızı bildirilir, beğenmemesi durumunda ise, kızın olaydan haberi olmazdı. Kızın beğenmemesi ya da onaylamaması durumunda da evlilik gerçekleşmezdi. (K.3)

Baht açmak:

Bahtı açmak için, hocaya gidilip dua okutulur, muska yaptırılır. Evliyalara gidilerek de adak adanırdı. (K.6) Bu dileğin gerçekleşmesi durumda mevlit okutulması ya da kurban kesilmesi gerekmekteydi. Çeşme yöresinde, bu maksatla “Susuz Dede” ve “Dede Mahmur Baba” türbelerine gidilirdi. “Adağım olsun sana hem gelicem dua okuycam, hem de mum yakıcam” denirdi. Susuz Dede’nin türbesine ise su dökülürdü. (K.3)

Kızların bahtını açmak için bir diğer yöntem, hocaya muska yaptırılmasıydı. Bir kilit cuma günü kilitlenir, öbür cuma sabaha karşı kızın başında açılır, anahtarı denize atılırdı. (K.13) Kızların bahtını açmak için mum dikilir, dualar okunurdu. (K.11)

Kızlar, kendi bahtlarının açılması için, hıdırellezde adakta bulunurlardı. (K.7)

Kızda aranan özellikler:

Eş seçiminde, eşin ille de Giritli olması şartı aranmazdı. (K.1) En başta ev terbiyesi önemliydi. Büyüklerine karşı saygılı olmalıydı. Evine bakabilmesi çok önemliydi. (K.32) Namus, dürüstlük, çalışkanlık ve saygı, aranan en önemli özelliklerdi. Kız, çalışkan ve becerikli olmalıydı. (K.32) Ailesi de en az kişi kadar önemliydi, iyi bir soydan gelmesi istenirdi. (K.1-13)

Kızın temizliğine de dikkat edilir, evin tuvaletinin ve takunyaların temizliğine bakılırdı. Tozlu olup olmadığını kontrol etmek için, oturulan sedirlerin altına da göz gezdirilirdi. (K.7)

Erkeklerde aranan özellikler:

Damat adayının, işinin iyi olmasına, terbiyeli ve dürüst olmasına bakılırdı. (K.1) Askerliğini bitirmiş ve mesleğini eline almış olması gerekirdi. (K.23) Erkeği, kızın babası, abisi, amcaları, akrabaları soruştururdu. (K.12) Soy burada da önemlidir. (K.14)

Eş seçimi, görücü usulü ile yapılır ancak evlenmenin gerçekleşebilmesi için her iki tarafın da görüşü alınırdı. Rıza olmadan evlilik gerçekleşmezdi. (K.1-6-7-12-13)

Kızın görülmesi:

Falanca yerde, gelinlik çağa gelmiş bir aday olduğunun duyumu üzerine, herhangi bir bahaneyle kız görmeye gidilirdi. (K.1) Beğenilen kızı görmeye, erkeğin annesi, halası teyzesi, nineleri varsa ablaları giderdi. Evin temizliğine, kızın saygılı olup olmadığına, oturup kalkmasına, hürmetine bakılırdı. Bu sırada, erkeğin annesi, çaktırmadan kilimin altında toz olup olmadığını kontrol ederdi. Toz çıkması durumunda “bu kız bize gelmez” denilerek vaz geçilirdi. Bu ziyaretin amacının kız tarafından bilinmemesi önemlidir. (K.3) Kız tarafının evliliğe nasıl baktığı konusunda ağzı aranır. Hediye götürülmez. (K.25)

Gelin olarak düşünülen kızı erkek tarafından görmeye ilk olarak, erkeğin annesi, (K.14) babası, (K.12) dedesi de (K.11) gidebilirdi. Erkek tarafının büyükleri, kız hakkında bir araştırma yapar, kendilerine uygun olduğuna kanaat getirdikten sonra, isteme aşamasına geçilirdi. (K.23)

Beğenilmeyen kızın dedikodusu yapılmaz, kötü yanları başka yerde söylenmezdi. (K.3)

D. Kız İsteme:

Kız beğenildikten ve oğlana gösterilerek onayı alındıktan sonra, bir kadın elçi gönderilerek kız tarafına “şu gün kız istemeye geleceğiz” denerek haber verilir. Kız istenmeye anne, baba ve dünürçüler giderdi. (K.15) Bir mendil, bir çift çorap ve bir kutu şeker hediye olarak götürülürdü. Nişanın gerçekleşmesi durumunda, kız tarafının erkek tarafına yapacağı ilk ziyarette, onlar da bu hediyelerle karşılık verecektir. İkinci ve üçüncü gidişlerde hediye götürülmez. (K.23)

Kız evine varıldığında, gelin adayı kapıyı açar ve önce damadın anne ve babasının ellerini öperek kolonya ikram eder, daha sonra diğer büyüklerin ellerini de öperek mutfağa kahve pişirmeye gider. (K.3)

İçeriye geçildiğinde, damat adayının kaynana, görümce, babaanne, teyze ve ablası, kız tarafının kadınları ile ayrı odada otururken, baba, dede ve amcası, erkeklerle birlikte ayrı odada otururlar. Hal hatır sorulduktan sonra, gelen kahveler içilir. Kızın istenmesine ancak bundan sonra geçilir. Damadın annesi, kızın annesinden, damadın babası da kızın babasından ayrı ayrı “peygamberin kavli Allahın emri ile” kızı isterler. İlk istenşte kız verilmez, “bir düşünelim” denir. “Kız evi naz evi” denir, genelde ilk gelişte kız verilmez. (K.7) İkinci seferde “bize iki üç gün daha verin” denerek süre kazanılır. Bu arada, damat ve gelin adayları için ayrı ayrı araştırmalar yapılır. (K.26)

Belirlenen günde, erkek tarafının aile büyükleri tekrar kız evine gider. Kahveler içilir. Bu aşamada, damada tuzlu kahve verilir. Bakalım dayanabiliyor mu diye. Dayanırsa her şeye dayanır, demektir. (K.7) Kızın anne ve babası “verdik gitti” diyerek bu evliliği onaylarlar. Önceden hazırlanan şerbetler içildikten sonra, gelin ve damat adayı, büyüklerinin ellerini öper. Söz kesildikten sonra kahve verilmez tatlı verilirdi. (K.25)

“Kızı verdik” dendiğinde, kıza bir yüzük ya da bilezik takılır ancak zorunlu değildir. İmkanlar ölçüsünde takılmaya çalışılırdı. Kızın babası, “senin evine gelecek, senin şerefindir” derdi. (K.23) Kız isteme sona erdikten sonra, uzun kalınmazdı. (K.3)

E. Söz Kesme ve Nişan:

Söz kesme aile arasında olabileceği gibi gelin ve damadın arkadaşlarının da katıldığı bir eğlence ile de kutlanabilirdi. Söz kesilirken yüzük takılmaz, (K.12-13-15) ağızla söz kesilirdi. Kıza hediye olarak elbise götürülürdü. (K.25) Sözde, erkek tarafı mali durumuna göre, kız tarafına hediye olarak, elbiselik kumaş, havlu, çorap, terlik bir tepsi içinde götürülürdü. Kız tarafının diğer fertleri için de mümkünse, hediye vermeye çalışılırdı. (K.6) Kız tarafı da elçiye hediye verirdi. Elçi erkek ise, gömlek ve çorap, bayan ise, elbiselik ve çorap verilirdi. (K.3)

Söz kesildiğinde yüzük takılır, (K.6-7-11) kadınlı erkekli eğlence yapılırdı. (K.7) Söz kesildiğinde, söz yüzüğü olarak ince bir şey takılırdı. (K.10)

Nişan ve düğün tarihleri belirlenir. Genellikle, nişan, sözden bir iki ay sonra, düğün de nişandan bir iki ay sonra yapılırdı. Bu aranın uzamamasına çalışılırdı. Ancak, gelinin çeyizinin hazır olmaması durumunda, erteleme söz konusu olabilirdi. (K.3)

Gelinlik ve damatlığın alınması, düğünün yapılacağı yer ve zaman gibi konular da söz kesiminde kararlaştırılırdı. (K.3)

Nişan:

Nişana çağrıyı, akraba bir kadın “buyurun gelin” diyerek yapardı. Ona bir hediye verilmezdi. Nişanda gelenler de hediye veya takı vermez, düğüne sakarlardı. Dışardan gelen davetliler oğlan tarafından ise onun evinde, kız evi tarafından ise onun evinde kalırdı. (K.3)

Eskiden büyük ve küçük nişan ayrı yapılırdı. Büyük nişanda oğlan zenginse, bir beşibiryerde, iki tane iki buçukluk, 4 tane sarı lira takardı. Küçük nişanda takı olmazdı. (K.3)

Nişanı kız tarafı yapardı. Nişan masrafı kız evi tarafından karşılanabileceği gibi, (K.3-15) ortak da karşılanabilirdi. (K.26)

Nişan öncesinde, her iki taraf da birbirlerine hediye alırdı. Nişan günü gündüz öğleden sonra, alınan hediyeler tepsiler içinde, arabalarla götürülürdü. Önce, erkek evi hediyelerini götürür, araba kafilesindeki arabalara mendiller bağlanırdı. Erkek evi, hediyeler dışında, çerez ve çikolata da götürür, damat hediye götürmeye gitmezdi. Kız evi de aldığı hediyeleri erkek evine götürür. Hediyeler dışında, üzerinde kuzu ya da hindi olan bir tepsi pilav da kız evinden erkek evine, hediye olarak götürülürdü. Ayrıca tatlı maya ekmeği ve baklava da giderdi. (K.27)

Nişan aile arasında ise evde, değilse kapının önünde olurdu. Oğlan evi kız evine gelir, cümbüş, darbuka, tef çalınarak eğlence yapılırdı. Erkek evinin görev verdiği bir büyük yüzükleri takardı. Kırmızı bir kurdele ile bağlanmış olan yüzükler önce kıza üç defa takılır çıkarılır sonra erkeğe üç defa takılıp çıkarılırdı. Kulhuvallahi duası okunurdu. Yüzükleri takılan çift, önce erkek tarafının sonra kız tarafının anne babalarının ellerini öperlerdi. (K.3-24)

Kimi zaman, nişanda takı yokken, (K.10-12-14) kimi zaman nişanda da düğünde de takı takılırdı. (K.7) Nişan da bir bilezik takılırdı. (K.13)

Yüzüklerin takılmasından sonra, erkekler ve kızlar ayrı olarak eğlenir. Kadınlar dümbelek çalarak şarkı söyler, oyun oynarlardı. (K.3)

Eskiden, nikah olmadan iki tarafın görüşmesine izin verilmezdi. (K.32) Nişandan sonra damat annesi ve ablası ile birlikte kızın ailesi de evdeyken kız evine gidip gelin adayını görebilirdi. (K.3-7) Ancak, erkek ve kadının birbirlerini serbestçe görmelerine izin verilmezdi. Dışarı çıkışta yanlarında mutlaka aileden biri olurdu. (K.7-14)

Taraflar veya aileler anlaşılamazsa nişan bozulabilirdi ama nadir rastlanan bir durumdu. (K.3-13-15) Bu durumda takılmış takılar geri verilirdi. Evlendikten sonra bozulan evlilikte kız tarafı takıları vermek zorunda değildi. (K.3-6) Nişanın bozulması durumunda, bunun dedikodusu yapılmazdı. Nişanı bozulan kızın yeni bir kısmeti çıkması durumunda evlenmesinde bir sakınca yoktu. (K.3)

F. Nişan ile Düğün Arasındaki Gelenekler:

İki bayram arası yapılan düğünün de evliliğin kerameti olmaz denirdi. (K.3-7-11-13) İki bayram arası nikah, düğün olmazdı. İki taraf birbirine hediyeler alırdı. (K.25)

Nişanlılık zamanı kurban bayramına denk gelirse, erkek tarafı, kız tarafına arife günü kurbanlık koç gönderirdi. Buna gelin koyunu denirdi. Koçun alnında bir bilezik ya da boynuzlarında birer bilezik olurdu. Koçun sırtına bir havlu bağlanır. İç çamaşırı, çorap, elbiselik gibi hediyeler bu havluya iğnelenir. Koç yola çıkmadan erkek tarafı, koçu, çorap mendil gibi hediyelerini takabilmeleri için komşulara gösterirdi. Koç kız tarafına getirildiğinde, kız tarafının komşuları da aynı şekilde, hediyelerini havluya iğnelerdi. Bayram sabahı kesilen koçun yarısı erkek tarafına gönderilmeliydi. (K.3-26)

Ramazanda da her 2 taraf birbirine ayakkabı şeker ve elbise gönderirdi. (K.3) Aradan yılbaşı geçerse yine karşılıklı hediye bohçası giderdi. (K.25)

Her kızın bir çeyiz sandığı vardı. Anne ve kızın yıllarca hazırladığı danteller, yatak takımları, ipekler, mutfak önlükleri, örgü perdeler, el işleri, cibinlikler, “delik işi” yatak takımları, yorganlar, halılar, dantelli gömlekler bu sandıkta dururdu, (K.14) saman minderler, saman yastıklar, tahta divanlar, somya gibi eşyalar, (K.15) oyma çeyiz sandığı, aynalar, oymalı mobilyalar, oyma koltuklar, masalar, sandalyeler, işlemeli duvar süsleri de çeyizdendi.(K.3-13)

Bu eyizler kız ocuk sahibi olunduktan sonra, kızın annesi tarafından yavaş yavaş hazırlanmaya başlanırdı. Kız 15-16 yaşına gelince kendisi de yapmaya başlardı. “Kız çocuğu beşikte çeyiz sandıkta” denirdi. (K.3)

Düğünden bir hafta evvel oğlan evinden çeyiz alınmaya gelindiğinde (K.13) kız tarafından biri çeyiz sandığının üstüne oturur ve erkek tarafından biri bahşış vermeden sandığın üzerinden kalkmazdı (K.7-10-13-15) Ayrıca gelinin kız kardeşi veya bir arkadaşi da kız evindeki çeyiz odasının kapısını açmak için de bahşış isterdi. (K.25) eyiz arabayla, araba olmadığı zamanlarda at arabasıyla alındıktan sonra, yolda, tencere kapakları birbirine vurularak, etrafa haber verilirdi. Böylelikle, eyize bakmak isteyenlere eyizin geldiği duyurulurdu. (K.20-25) eyiz erkek evine sokulmadan, eve bir Kur’an, bir parça ekmek ve tatlı bir şey sokulurdu. (K.24)

Sabahtan, eyiz, kızın oturacağı eve götürölür, öğleden sonra da kız tarafı “eyiz sermeye” giderdi. Ancak kız gitmezdi. Kızın annesi, teyzesi, halası ve arkadaşları giderek çeyizi sererlerdi. (K.3-15-25) eyizi serenlere şeker, lokum ve çay ikram edilirdi. Kızlara da çorap, terlik, mendil, havlu gibi hediyeler oğlan tarafınca verilirdi. Öğle yemeği de oğlan evi tarafından karşılanırdı. Evi düzmeye gidenler, oğlan evine bir tepsi tatlı ile elleri boş gitmezlerdi. Bu tepsi, kız evine iade edileceği vakit, içi boş gönderilmez, gelin için sabahlık ve çamaşır gibi hediyelerle gönderilirdi. (K.4) Damat, düğün gününe kadar çeyiz evinde kalırdı, ev boş bırakılmazdı.

Çeyiz tanıtma geleneği vardı. Çeyiz serilir ve herkes davet edilirdi. (K.13) Düğünden bir hafta önce, kızın çeyizi sergileneceği vakit, dümbelek alınır, misafirlere şeker dağıtılır. Düğün için getirilen hediyeler de bu esnada eve yerleştirilirdi. Bu günde orada olmayıp sonradan çeyizi görmek isteyenler için, daha sonra da çeyiz gösterilebilirdi. Ancak, bu esnada şenlik yapılmazdı. Genellikle, kırmızı bakırdan üzeri kabartmalarla süslü, tencere ve güğümler revaçta olan hediyelerdi. (K.4)

Çeyiz hazırlığında yorgan kaplanırken, tek nikahlı ve mutlu bir kişinin bu işi yapmasına özen gösterilirdi. (K.20)

1.2.2 DÜĞÜN SIRASI

A. Düğüne Davet:

Düğün çağrısı, akrabaların birbirlerine söylemesiyle, (K.11-14) davetiye ile yoksa akrabalar aracılığı ile(K.7) davul aracılığıyla (K.6) yada kapı kapı dolaşarak duyurulurdu. (K.10) Ayrıca düğün gelinin faytona veya ata bindirilmesiyle ve yaşlı bir kadının darbuka çalarak gezmeleriyle de duyurulurdu. (K.13)

Düğüne davet yakın akrabalara ve komşulara havlu, çorap mendil gibi hediyeler de gönderilirdi. (K.12)

B. Düğün Günleri:

Düğün bir gün, (K.6-11) kına gecesi ve ertesi gün asıl düğün olmak üzere iki gün sürerdi.(K.10-15)

Evliliğin ne gün yapıldığı çok önemli değildir ama "cuma olursa hayırlı olur" derler. (K.6-10)Çarşamba günleri düğün yapılmazdı. (K.10)Salı günü nikah yapılmaz çünkü İstanbul salı günü zapt edildi.(bu Rumlardan geçmiş bir gelenektir.) (K.6) Perşembe gündüz yemek verilir, akşam kına yakılırdı. Cuma erkek tarafı yemek verir. Düğün Cuma akşamı olurdu, başka gün yapılmazdı. (K.32-3) Düğünün kışın olmaması tercih edilir. Yazın hasat işi varsa hasat sonu beklenirdi. (K.27)

Düğüne dışardan gelen davetliler erken, düğünden birkaç gün evvel, yörede oturanlar düğün günü gelirdi. Perşembe günü düğün yapılması iyidir. (K.13)

Gelin hamamı:

Gelin hamamı. Düğünden 3-4 gün önce gelin hamamına gidilir. (K.10-13) Gelin hamamı için, oğlan tarafı bir hamam kiralar, takunyalar satın alırdı. Kız evinden arabayla alınan kız ve arkadaşları hamama götürülürdü. Kaynana, görümce, elti, kızın

annesi varsa kardeşleri, teyzesi, halası ve arkadaşları da katılırdı. Hamamda dümbelek çalınarak yapılan eğlencede, çerez, börek, kadayıf, baklava gibi yiyecekler yenerek eğlence yapılırdı Erkek anası bakar kızın bir kusuru var mı diye. (K.7). Eğlence bittikten sonra, gelin yeniden evine götürülürdü. (K.4)

Damat hamamı:

Damat için ayrı bir güvey hamamı yapılmazdı. Damadın traşı düğünden bir gün önce yapılırdı. Bugün yüksek bahşış verilir. (K.6) Arkadaşları ile birlikte bir eğlence düzenlenir ve oyun oynanırdı. (K.4-11-12)

C. Düğün Günü:

Hem dini, hem resmi nikah vardır. (K.13-15) Önce resmi nikah, kınadan birkaç gün önce nikah dairesine gidilerek kıyılırdı (K.24), sonra dini nikah kıyılırdı. (K.6-10-12-14)

Çok eskilerden resmi nikah yoktu, düğünden bir hafta evvel dini nikah kıyılırdı. Bir odaya gelin ve 2 şahit kadın girerdi. Erkek giremezdi. Kapı yarı kapalıydı. Kapının dışında damat ve 2 şahidi vardı. Birbirlerini göremezlerdi. Hoca gelinin gelinliğinden tutarak üç kere evlenmek isteyip istemediğini geline sorar kabul edince 3 kere de damada sorar, şahitlere de “akrabalıkları yoktur evlenmelerine şahitlik ediyor musunuz” diyerek nikahı kıyardı. Gerdeğe kadar damat gelini göremezdi. (K.3)

Düğünden bir iki gün evvel erkek tarafı kız tarafına düğün yemeği yapmak için düğün erzağı gönderir. (K.24)

Kına gecesi:

Kına gecesinin. masrafları ya oğlan tarafı, (K.11-13) ya da kız tarafı üstlenirdi. (K.6-10-12)

Kıza kınalık elbise alınırdı. Masraf olmaması için nişanda giyilen elbise saklanarak kınada da giyilebilirdi. (K.24)

Çarşamba öğleden sonra kız evinde öğle ve akşam olmak üzere 2 sefer yemek verilir. Bunun masraflarını da oğlan tarafı karşılardı. Oğlan tarafı öğleden sonra kız evine kına götürürdü. (K.3) Yakılacak kınayı oğlan evi alır. Kaynana bir torba içinde toz halde kınayı gelin evine getirir. Kına yakma işlemi sırasında kızın üzerine örtülecek “Al” da kaynana tarafından getirilirdi. (K.4) Akşam, her iki taraf da toplanır, eğlenti yapılırdı. (K.3) Gecenin sonunda kızın arkadaşları(K.27) ya da kaynanası(K.4) kınayı kararak hazırlardı. (K.27) Kınayı karan da yakan da anne babalı olmalıydı, evliyse evliliği mutlu olmalıydı. (K.24) Önce gelinin yüzü al tül ile örtülür ve çalgıcılar kına türküsü ya da gelini ağlatacak bir mani söylemeye başlardı. (K.3-4) Kıza kınayı kaynanası,(K.3-4) yada yengesi(K.20) yakardı. Geline kına yakılacakken gelin elini kapatır, kaynanası bahşiş verinceye kadar elini açmazdı. Bahşişten sonra kına yakılırdı. Kına yakılırken kızın eline madeni yada kağıt para konulurdu. Bu para uğur getireceğine inanılarak saklanırdı. (K.24) Bu sıra gelinden başka annesi ve arkadaşları da ağlardı. (K.4)

Kaynanadan bahşiş almak için uygulanan diğer bir yöntem ise; kına yakıldıktan sonra, kız tarafından biri gelinin ayağına bir ip bağlar ve kaynanasının önüne götürürdü. Kaynanası bahşiş vermedikçe ip bırakılmazdı. (K.20)

Kına yakılan gelin, başındaki kırmızı tülbentle oynamaya kalkardı. Oynaması bitince, yerine oturmadan, tülbentini evlenme çağına gelmiş bir başkasına verirdi, o da tülbentle oynar yerine oturmadan bir başka kıza verirdi. (K.20)

Gelinden başka, arkadaşlar ve konu komşudan isteyenler de kına yakabilirdi. (K.4) Damada kına yakılmazdı. (K.4) Kına sonrası tatlı merasimi yapılırdı. (K.27)

Kına gecesi bittikten sonra, kız evindekiler, erkek evinin uyumasını bekler, bir sopa üzerine eski çaputların sarılmasıyla oluşturulmuş bir meşale yapılırdı. Darbukalar eşliğinde oynanarak, oğlan evinden dört beş kapıya gidilirdi. Buna baskın veya heyamula denirdi, sabah üçe dörde kadar sürerdi. (K.20)

Düğünde ya çingene çağrılır ya da gramofonla müzik yapılırdı, (K.3)oturanları oynamaya davet eden bir “kaldırıcı” olurdu. Gençleri sırayla oynama davet ederdi. Gençler kalkmamazlık edemezdi. Oynarken, isteyenler oynayanın avucuna para koyardı. Kimin para verdiğine dikkat edilmesi gerekirdi, çünkü o kişi oynamaya kalktığında, onlar da kendilerine para verene para vermek zorundaydı. Oyun sonrasında bu paralar, çalgıcılara verilirdi. (penbe teyze)Eğlence yapılırken sadece bayanlar oynardı. Uzak akrabalar ayrılınca yakın erkekler de oynardı. (K.25)

Eve gelen “berber” gelinin başına kırmızı kurdele takarak bunu tellerle süsleyerek, gelinin “telli duvağını” hazırlar. (K.4) Gelinin saçını yapan süsleyen gelinin babasından bahşiş almak için kapıyı kapar ve bahşiş almadan açmazdı. (K.24)

Gelin teli, 70-80 cm. uzunluğunda, parlak sarı veya beyaz tel olurdu. “Telli duvaklı” olarak bahsedilen tel budur. Düğünden sonra, gelin bu teli arkadaşlarına paylaştırırdı. Telin kısa olması, tez zamanda, uzun olması daha geç evleneceğine işaret olarak kabul edilirdi. (K.21)

Gelin alınacak gün, kız evinde de (K.4) erkek evinde de yemek yapılır. Erkek evinden çıkan kalabalık bir alay, kızı almak üzere yola çıkar. Eskiden kız almaya, at ve davul zurnayla gidilirdi. (K.32). Yolda davul, zurna çalınarak yayan kız evine varırlardı. (K.4) Çok eskiden gelini almaya damat gitmezdi. (K.24) Arabaların yaygınlaşmaya başladığı 1940’lı yıllardan itibaren, at yerini arabaya bırakmıştır. (K.4) Arabalara kumaş, havlu, mendil vb. bağlanır. (K.32)

Bu esnada kız evinde kızın babası veya abisi, her ikisinin de olmaması durumunda ailenin bir büyük erkeği(K.4) kızın beline üç parmak eninde iki metre uzunluğunda kırmızı bir kuşak bağlar. Kuşağı üç kere dolandırır. Bu ara dua okur. (kırmızı kurbanlık kuzu gibi). Bir de hediye takı takar. Giritlilerin kendi kızları çok kıymetlidir. Evlenen kendi kızları ise altın kemer takılır. Kızın babası yoksa kuşağı takan hediye takıyı da takar. Gelin evden çıkmadan sağ ayakkabısının içine kâğıt para konur. Parayı ayakkabının içine kızın babası koyar ve kıza ayakkabıyı da babası giydirir. Gelinin ayakkabısının altına bekâr kızlar ismini yazar. Kimin ismi ilk silinirse o ilk evlenirmiş. Gelin evden çıkmadan duvağını yüzüne babası örter. (K.24) Gelini evden çıkaracak kişi mutlaka bir erkek olmalıdır. Damada teslim eder, ata bindirilen kız, davul zurna eşliğinde götürülürdü. (K.4)

Gelin, oğlan evine geldiğinde, içeriye girmeden önce, attan veya arabadan inmeden önce kucağına bir erkek çocuğu verilir. Böylelikle onun da “çocuklu” olması sağlanmaya çalışılır. (K.4) Attan veya arabadan inen gelinin başına, buğday, pirinç, şeker ve bozuk para saçılır. (K.4-26)

Löbet şekeri buz kalıbı gibi büyük bir şekerdir. Gelinin başında kırılır. Etraftakilere verilir. (K.27)

Kayınvalide, bir kap içinde karıştırmış olduğu zeytinyağı ve balı bolluk içinde yaşanması ve geçimlerinin kolay olması için, ilkin kapının eşiğine sonra da kapının üstüne sürerdi. Gelin erkek evine ilk adımını sağ ayağıyla atardı, (K.20)ve eve girerken kırmızı şeker yedirilirdi ki tatlı dilli olsun. (K.10) Ayrıca gelin, kapıdan içeriye girecek iken, bir adım yüksekliğinde eşiğe bir ip gerilerek kapının iç tarafına bir tas su konur. Gelin, bu ipi ayağı ile kopararak ve tas içindeki suyu ayağı ile devirerek eve girer. Böylelikle, ayağının uğursuz gelmesi engellenmeye çalışılırdı. (K.4)

Gelin kendi evine gittiğinde eline bir tabak bal alır, kapının üstüne üç defa bir parmak bal çalar. Bunu evliliği tatlı olsun diye yapar. Baldan geline de yedirilirdi. (K.13-25)

Eve girdikten sonra, damat ile birlikte oturma odasına alınan gelini, damat bir süre sonra yalnız bırakırdı. Gelin burada bir süre yalnız başına kalırdı. Bu esnada onu görmek isteyen misafirler odayı ziyaret edebilirdi(K.4). Çevreden gelenden “gelin bakması” yaparlar. Bu sırada gelinin yüzü açılır. (K.26)Karnının aç olması durumunda yemek ikram edilirdi. Ziyaretçiler gidinceye kadar burada kalırdı.(K.4) Oturan gelinin kucağına, oğlan evinden bir erkek çocuk verilirdi. Daha önceden gelin kendisine verilmiş olan bir mendili, bu çocuğa hediye olarak verirdi. (K.20)

Yatsı namazına damat da götürülürdü. (K.27) Yatsı namazını camide kılan damat yanında hoca ve arkadaşları ile beraber eve gelirdi. Hoca, ikisinin de şahitler huzurunda nikahını kıyardı. Saat 22-23 arası gerdeğe girilir. (K.27) Damat, gerdeğe girerken, arkadaşları tarafından sırtına vurulurdu. (K.10-13-15-20-27)

Gerdek odası, bir hafta önceden çeyiz düzüldüğü vakit hazırlanırdı. Öncesinde oda badana yapılır. Kızın çeyizi serilir, yatak süslenirdi. Bütün bunları yapan kızın kaynanasıydı. (K.4)Kaynana, gerdek odasını hazırlarken, yatağın içine şeker atar ve üstünü örterdi. Böylelikle gelin ve damadın iyi geçineceğine inanılır. (K.4)

Gerdek gecesi damat durumuna göre, geline yüzgörümlüğü takar. (bilezik, beşibiryerde) (K.1-3-4) İlk gece oğlan tarafından emaneti almak için yenge veya yakın akrabalarından bir kadın beklerdi. (K.15)

1.2.3 DÜĞÜN SONRASI

Gerdek gecesi sabahı, kaynana, çarşafı almak üzere eve gelirdi. Gelin ve damat bu çarşafa bakmazlardı. (K.3-4) Gerdek sonrası, sadece damat, pudra şekerli poğaça (K.20), bir tepsi tatlı ile (K.24) kaynanasını ziyarete giderdi. Kız evi bu yiyecekleri konu komşuya dağıtırdı. (K.20) Evlendikten sonra 3-4 gün gelinin evden çıkması hoş karşılanmazdı. (K.15)

Gerdeğinin üzerinden iki, üç gün geçtikten sonra, önce damadın, sonra gelinin anne babasına ziyarete gidilirdi. Akrabalar gezilirdi. Damada da geline de kaynanalar çok büyük saygı gösterirdi. (K.24) Giritli kaynanası serttir. (K.10-12) Ancak, geline karşı çok iyi davranırdı. (K.11) Evlenen çiftin, evden bir an önce ayrılmasına özen gösterilirdi. (K.24)

Giritliler kızlarını bağa bahçeye çalışmaya göndermez, erkekler hanımlarına çok iyi bakardı. Kızlar, evde de el üstünde tutulduğundan, gittiği yerde de aynısını beklenirdi. (K.24)

1.3 ÖLÜMLE İLGİLİ GELENEK VE GÖRENEKLER

1.3.1 ÖLÜM ÖNCESİ

A. Ölümü Düşündüren Önbelirtiler:

Kara kedi uğursuzluktur. (K.15)

Tabak kırılması kötüye işarettir. (K.6)

Ayna kırılması kötü duruma delalettir. (K.7)

Rüyada erkek - kadını , kadın - erkeği çıplak görürse aileden ölüm çıkacağına inanılır. (K.12)

Tavuğun horoz gibi ötmesini evden birinin öleceğine inanılır,o tavuk hemen kesilir başı da dama atılır.(K.1)

Baykuşu uğursuz sayılır, hangi dama konarsa oradan kovulmalıdır, aksi takdirde o yuvanın yıkılacağına yada birinin öleceğine inanılır.(K.1)

1.3.2 ÖLÜM ESNASI

A. Bir Hastanın Öleceği Anlaşırsa

Hastanın başında oğlu, kızı (K.9) ve isteyenler bekleyebilirdi. (K.16)

Son nefesini vereceğine yakın eğer evdekiler Kuran-ı Kerim okumayı biliyorsa okur bilmiyorlarsa hoca çağrılırdı. Hastaya Kelime-i şahadet getirtilmeye çalışılırdı. (K.9-15) Ölümü yaklaşan kişiye, ruhu rahat etsin diye kibleye çevrilerek, yasin (K.7-13) dualar (K.10-14) okunurdu.

Ölüm yaklaşmışsa son anlarına doğru kişni ağzı kurur, sürekli su ister. Pamukla ağzına su konulurdu, (K.9) 5 - 6 damla zezem suyu yoksa su damlatılırdı.(K.7-10-11-14) Dua okunur, zeytin yedirilirdi. (K.12)

Hasta vasiyetini ve neler yapılmasını istediğini kendini bilirken, iyice elden ayaktan kesilmeden çolunu çocuğunu toplar ve sözlü olarak bildirirdi. (K.9)

Hastaya son arzusu “yapılmasını istediğin bir arzun var mı? “son arzun nedir?” şeklinde sorulurdu. (K.9)

Aynı bölgede olan yakın akrabaları zaten başındadır. Uzaktaki akrabalara haber verilirdi. (K.9) Ölüm olayı köye sela yoluyla duyurulurdu. (K.9)

B. Ölümün Akabinde Yapılan İşlemler

Ölen kişinin gözleri açıksa dinde kapalı olması gerektiğinden yüzü besmeleyle okşayarak kapatılır. (K.7-9) Göremediği hasret gittiği biri vardır bu nedenle gözleri açık ölmüştür. (K.7-9-15)

Ölünün çenesi tülbentle çeneden başın tepesine doğru bağlanır, (K.9) ayak başparmakları bağlanır. Üzerine sabun ve bıçak koyulur. (K.7-15)

Öldükten sonra, mevtanın başı kibleye, dinin gereği olduğundan kabenin olduğu yöne çevrilir. (K.9-15) Kefenle örtülür. Üzerine siyah kaplı bir bıçak konur ve bir gece evinde kalır. Cenaze çok sıcak suyla yıkanır. (Sebebi tekrar canlanma ihtimali) (K.15)

Ölüm olayının ardından ölünün üstündeki giysiler yıkanana kadar bekletilir. Akşam ölmüşse üstü örtülür. (K.9) Ölü gömülmeden ilk olarak ölenin ayakkabıları kapının önüne konur. (K.10-15) Bu, bu evde ölü var demektir. Elbiseleri öncelikle mahallede dul varsa ona verilir. Yoksa fakir fukaraya dağıtılır. (K.6-15)Ölen kişinin çamaşırları sudan geçirilir, üçüncü günü bütün eşyası dağıtılır. (K.7-13-14-16) Evde hiçbir şeyi bırakılmaz. (K.6-11) Ölen kişinin çamaşırlarını akrabalar da alabilirdi. Eşyaların arasına defne, lavanta, limon yaprağı koyulurdu. (K.12)

Ölünün üstüne şişmesin, kedi geçmesin, şeytan ilişmesin diye bıçak konur. (K.9) Ölü yere yatırılır, üstü örtülür, başında sabahlanır ve üzerine bıçak (K.14) ya da makas (K.12) konulurdu.

Ölünün olduğu odanın ışıkları açık bırakılırdı. Mevta beklenirdi. Ölü evden çıkınca odasının ışığı 3 gün açık bırakılırdı; perşembe günü gelip hanesine bakarmış benim için kim ne hayır yapıyor diye. (K.9)

Sabah ölen sabah gömülmez, öğle veya ikindi gömülürdü. (K.16) Sabah gömülmeme nedeni sabah ezanının erken olması bu nedenle cenazeye katılacakların yetişememesi ve o saatte mezarlığın karanlık olması nedeniyle kabrin kazılamayacak olmasıdır. Eğer uzaktan gelecekler öğleye yetişirse öğlen, yetişemezse ikindi gömülür. (K.9)Öğlen ölen kimse eğer uzaktan gelecekler yetişirse ikindi yetişemezse ertesi gün öğlen gömülür. (K.9-16) Akşam ölen kimse ertesi gün öğle veya ikindi gömülür. (K.9)

Günün hangi vakti ölürse ölsün mevtanın bir gece evde bekletilme geleneği yoktu. Ancak bu vasiyete bağlıdır; eğer daha önceden bir gece bekletilmeyi istemişse bekletilirdi Ayrıca uzaktan gelecek çok yakın akrabası varsa bekletilebilirdi. (K.9)

1.3.3 ÖLÜM SONRASI

A. Yıkama

Kadın mevtayı kadın hocalar, erkek mevtayı erkek hocalar yıkar. (K.7-9) Ölüyü yıkama işi, aile fertlerinden çok üçüncü şahıslara bırakılırdı. Bir tas su dökmek önemliydi. (K.16)

Mevtanın özel olarak yıkandığı bir yer yoktu. Eskiden insanların evleri bahçeliydi(K.11). Bu bahçenin uygun , fazla göz önünde olmaya bir köşesi ip gerilerek örtülerle kapatılır ve orada yıkanırđı. (K.9-13) Cenazeler evlerin bahçelerinde büyük bakır kazanlarla ısıtılan sularla yıkanılır. (K.14-15) Ev müsaitse evde, değilse bahçeye çarşaf lar gerilir, dualarla bahçede yıkanırđı. (K.6-7-10)

Ölü evde yıkandıysa, yıkandığı yerin ışığı 7 gün açık tutulurdu. Ölünün ruhu 7 gün bu alana gelir denirdi. (K.7)

Bir insan sağlığında nasıl yıkanır sa mevtayı da hoca o şekilde yıkar. Başını ellerini ayaklarını gövdesini yıkar, boy abdesti aldırır, havlularla kurular. Göz, burun kulak deliklerine ağzına, avuçlarına ve boşaltım deliklerine pamuk koyar. Bunun nedeni buralardan gelecek akıntı vb.nin abdesti bozmamasıdır. (K.9)

Mevtay ı yıkayan hocaya memnuniyeti için para veya sabun, havlu, gömlek veya elbiselik, küpler içerisinde yağ (K.9) peşkir ve peştamal gibi hediyeler verilirdi. (K.15)

Ölü yıkamada kullanılan temiz suyun artanı kullanılmaz, “destur” diyerek (K.9) toprağa (K.14) dökülür. Ancak bu su genelde artmaz. (K.9) Ayrıca ölü yıkama suyu alkol alanlara verilebilirdi.(K.15) İçkicilere derman olur diye içirilirdi. (K.10)

Yıkandıktan sonra cesedi ve kefeni börtü böcek yemesin güzel koksun diye kafurun (bir tür kokulu bitki) ve gül suyu sürülürdü. (K.9)

Ölü yıkandıktan sonra yüzü 3 kez açılır ve "dünya fani ahiret baki" denilirdi. (K.7)

B. Kefenleme

Kefen hazırlanır. Hayattayken çocukların bildiği bir yere konulur. (K.10-14) Eskiler kefenlerini kendileri hazırlardı. (K.15) Yaşlılar koyunlarında, bir mendil içerisinde “kefen parası denen bir miktar parayı mutlaka yanlarında bulundurdu. İhtiyaç durumunda bu para kullanılır, en kısa zamanda para tamamlanırdı. (K.16) Kefen olarak beyaz amerikan denen kumaşlar kullanılır. (K.9) Evde kefenlenirdi. (K.15) Bir çarşaf alta, bir çarşaf üste gelecek şekilde, çeneyi bağlamak için birde yemeni bulundurulurdu. (K.13)

Cenaze kefenlenirken, günlükle tütsü yapılırdı. Ellerine, ayaklarına başına kına yakılırdı, (K.13) güzel koksun diye yüz kısmına siyah susam serpilirdi, (K.15) gülyağı konulurdu, (K.14) kefenin içine toprak atılırdı. (K.6) üzerine kara susam otu serpilirdi. (K.7) güzel koksun diye günlük yakılırdı. (K.10) koku amaçlı karacaotu, gülsuyu kullanılırdı. (K.12) güzel kokması için güllük yaprağı gibi hoş kokulu yapraklar konurdu. (K.11)

Bir kimse ölmeden evvel, köşesine çekildikten sonra kefen ve ölüm parasını biriktirme geleneği vardı (K.9)

Ölüden bir tutam saç saklanırdı. Herkes yapmazdı. Sadece bayanlardan alınırdı. Erkeklerden, kol düğmesi, kol saati gibi hediyeler saklanırdı. ((K.16))

C. Cenaze namazı

Cenaze namazına erkekler katılır. Bunlar çocukları, akrabaları, eşi dostu, komşularıdır. Annesi ölen kızın arkada saf tuttuğu da görülür. (K.9)

Ölünün namazı, vakit namazından sonra hocanın vaaz vermesi ile kılınır. (K.9)

Namaz esnasında ölü musalla taşında hoca ve cemaatin önünde bulunurdu. En önde musalla taşı bir masanın üzerindedir. Sonra hoca yer alır, hocanın arkasında cemaat bulunur ve hoca cemaate, “Merhumu nasıl bilirdiniz?” diye sorar. (K.9)

D. Tabut

Tabut genelde marangoz tarafından çırallı ağaçtan yapılır. (K.9)

Tabutun üzerine yeşil Allah’ı zikreden Arapça kelimeler olan örtü kullanılır. Eğer şehit olarak ölmüşse bayrak örtülür. (K.9-12-13)

Ölünün kadın olduğu baş kısmına örtülen tülbentle anlaşılır. (K.7-10) Bu durumda tabutu üzerine, onun çok sevdiği bir eşarbi, erkekse yine sevdiği şapka atkı vb. bir eşyası, çocuksa sevdiği bir şey konur ve her tabutun ucundaki tepeye çiçek bağlanır. (K.9)

E. Defin

Ölü dini vecibeler gereği tabutsuz kefenle gömülür. (K.9) Köylük yerlerde tabutla gömülme olabiliyordu. (K.15)

Cenaze mezarlığa götürülürken tabutta omuz üzerinde en az dört kişi tarafından taşınır. Ancak, genelde her iki tarafında da tabut boyuna sığacak kadar kişi tarafından taşınır. (K.9)

Cenaze alayı başta evlatları, akrabaları, dostları, komşuları ve tanıyanları katılır. (K.9) Mezarlığa gelinince cenaze kabrin yanına konur, dualarla alınır, sağ omzunu üzerine yatırılır, ensesinin altı yastık şeklinde toprakla doldurulur, bir tahtayla çapraz bir şekilde üstü kapatılır, üstüne hasır konur ve son olarak toprakla örtülür. (K.9)

Cenaze mezara konurken hoca sorar “girmek isteyen var mı?” diye; en yakını girer, hoca tarif eder, yapamazsa hoca kendi girer. (K.9)

Cenazeyi mezara erkek evlatlar(K.6-13) yoksa kardeşleri (K.7-10) ya da yakınları (K.11-12-14) indirir.

Cenaze mezara konulurken dua veya başka bir şey söylenmez üstü toprakla örtülünce diğer işlemler yapılırken hoca duaya başlar. Hoca duasını bitirince amin duası verir cemaat ellerini açıp hocaya eşlik eder. (K.9)

Cenaze mezara konulunca üzerini orada bulunan herkes örter. (K.9)

Hoca cemaate hakkını helel atmesini ister. Cemaat dağılınca yakın akrabaları kalır. Hoca, Kelime-i şahadet getirir. Böylece mevtanın kabir azabı görmeden, günahları için hesaba çekilmeden önce Kelime-i şahadet getirmesi sağlanır. Bu durumda ayağa kalktığı söylenir ve hatta başının tabuta vurur. (K.9-16)

F. Defin Sonrası yapılan Uygulamalar:

Ölü evinde cenaze kalktıktan sonra ölünün bulunduğu odanın pencereleri açılır. Temizlik yapılmaz. Ölünün ayakkabıları dışarı çıkarılır, kapının önüne konur. (K.9) Evden bir şey çıkmaz, ihtiyacı olan varsa fazla fazla bakkaldan alınır. (K.12)

Ölü evinde akşamleyin verilecek tevitte yemek verilir. (K.9) Akşamları toplanılır yasin, tebareke okunur. (K.14)

Komşuları yemek yaparlar. Herhangi bir ihtiyaçta her türlü yardımı yaparlar. (K.9-13) Cenaze gömüldükten sonra, cenaze evinde yemek verilir. (K.14-15) Cenaze yemeği için, giritli rumlar buğday kaynatırlar üzerine şeker serpip dağıtırlardı. (K.6) Ölen kişinin ardından ekmeğin içine helva konulur, dağıtıldı. (K.7) Kabristandan gelene cenaze yemeği verilir, ölü kabristandayken tespih çekilir. (K.10) Evde tencere kaynamaz. Eş dost, konu komşu tencere tencere yemek getirir. (K.11)

Ölünün ruhu için tatlı hemen o gün dağıtılmaz; kırkında, elli ikisinde lokma dökülür, helva yapılırdı. (K.9)

Ölünün yaşarken yerine getiremediği dini görevlerin karşılığı “Rahmetli nın hayrına” diyerek zekat, fitir, sadaka verilirdi. (K.9)

Mezar ölü sahipleri tarafından ilk kez genelde ilk cuması “sela” ve “öğle vakti” (K.15) ziyaret edilir ancak çok seven isteyen hemen ertesi gün de ziyaret edebilir. Bunun dışında dini bayramlarda, kandillerde ziyaret edilir. (K.9) “Sela” ve “öğle vakti” ziyaret edilmesinin sebebi ölünün bu saatler arasında ziyaretçisini gördüğüne olan inançtı. Ayrıca arife günleri ziyarete gitmek büyük sevaptır. (K.15)

Hemen daha o anda orada bulunanlar başsağlığı dilerlerdi. Orada bulunmayanlar duyduktan sonra taziyeye giderlerdi. (K.9)

Akrabaları, Eşi dostu köylüsü tanıyan herkes baş sağlığına gelir. (K.9) Baş sağlığı; acıyı paylaşmak için dini bir gelenek olduğundan ve o öldü Allah kalanlara ömür versin diye dilenir. (K.9)

“Allah başka acı göstermesin, Allah sabrını versin, başınız sağ olsun” denir. (K.9) Başsağlığından sonra kişi başkasının evine oturmaya gitmez. Gittiği yere matem götürdüğüne inanılır. Böyle bir şey yaşanır 2 tarafta hoş karşılamaz. İllaki bir yere gidilmesi gerekiyor ise önce eve gidilir, daha sonra gidilecek yere gidilir. (K.14)

Mevlit genelde 40'ında 52'sinde okunur. Ancak çok isteniyorsa haftasında ya da 22'sinde (yarım loğusa olduğu gibi) okutulabilir. Ayrıca hayrı için yıllar sonra da okutulabilir. Mevlitte yemek ve şerbet verilir. Helva, lokum dağıtılır. Mevlit camide veya evi müsaitse evde okutulur. Mevlidi hoca ve müezzinler okur. (K.9) Ölünün ardından ilk yedi gün Tebareke duası okunur. Üçünde helva dağıtılır. Kırkında lokma dağıtılır. Elli ikisinde mevlit okutulur ve her sene yıldönümünde lokma dökülür, mevlit okutulur, hatim indirilir. (K.7-13-14-15) 7 gün boyunca dualar okunur. (K.7-10-12) Ölünden 3 gün sonra mezara gidilir. (K.7) Ölünün arkasından feryat edilmez, sabır gerekir. (K.7) Yedi gece üst üste, ölen kişi için Kur'an okunurdu. Yedinci gün, bol tarçınlı ve bol fıstıklı ırmik helvası yapıp dağıtıldı. Kırkinci gün lokma dökülür, elli ikisinde, evde ya da camide mevlit okunurdu. (K.16)

Ölünün eşyaları; öldüğünde üzerinde bulunanlar atılır, temiz olan eşyaları evlatlarından ya da akrabalarından giymek isteyen varsa alır aksi halde bir fakire verilirdi. (K.9)

Allah bilir ancak “ bu kadar zaman ruhunu teslim edemedi, bu kadar ne günahı vardı da böyle can çekişti” diye düşünülür. (K.9)

Ölmüş birinde bahsedilirken, saygı ve sevgi ile bahsedilir. (K.16)

Kadınlar, yas tuttuklarının göstergesi olarak siyahlar giyerdi. Elli ikisi yapıldıktan sonra yas kalkardı. Daha çok kadınlar yas tutardı, erkekler çalışmaya devam ederdi. (K.16)

1.4 İNANMALAR

1.4.1 GÜNLERLE İLGİLİ İNANMALAR

Pazartesi ve Perşembe günleri uğurlu sayılır. (K.25)

Salı günü dikiş dikilmez. (K.13)

Salı, Salihler günüdür. Öğleden sonra çamaşır yıkanmaz. Sabah başlanmış ve bitmemişse yarım bırakılmalıdır. Sobanın külü dökülmez. (K.1)

Salı ve Cumartesi ölen Allahın sevgili kuludur (K.22)

Çarşamba çamaşır yıkanmaz. (K.22)

Cuma akşamı dikiş dikilmez. İğnelerin ölümlere batacağına inanılır. (K.1)

Her kim Cuma günü olduğunu bilmeden kazan kurup çamaşır yıkar ve sela vaktine kadar bitirir ise çok sevap kazanır. Sela okunduktan sonra çamaşır halen bitmemiş ise günah sayıldığından kazan sol ayak ile devrilmelidir. (K.23)

Cuma günü süpürge ile ev süpürülmez. (K.34)

Cuma çamaşır yıkanmaz, sobanın külü alınmaz, kireç sürülmez, erkek gömlek düğmesi dikilmez aksi takdirde fakir olunacağına inanılır. Tırnak kesilmez. Kötülük yapmak isteyen, birinin gömleğinin düğmesini Cuma ezanı sırasında dikerse, o kişinin bahtı kapanır. (K.23)

Gece ıslık çalınınca şeytanların toplanacağına inanılır. (K.26)

Gece sakız çiğneyenin ölümlerin etini çiğnediğine inanılır. (K.11)

Gece tırnak kesmek iyi değildir. (K.7)

Gece eve giren şey dışarı verilmez. (K.6)

Gece, soğan, biber, sarımsak gibi acı şeyler eve sokulmaz (K.13)

Gece evden dışarı soğan verilmez, (K.7-10)

Gece, yeni ayı gören kişi şu duayı okur.

“Ay gördüm Allah, Elhamdülilallah, Ne güzel aydır, Maşallah” (K.36)

Ayın ilk halini gören, “Ay Gördüm, Nur Gördüm” der üç Kulhüvallahı bir Elham okur. Bundan sonra ilk bakılacak şeyin altın olmasına dikkat edilir, ilk görülecek kişinin erkek olması tercih edilir. (K.22)

1.4.1.1 Hıdrellez İle İlgili İnanmalar

Hıdrellez gecesi gülün dibine bir madeni para konur, yazı mı tura mı neresinin üstte olduğuna bakılırdı. Ertesi sabah, para ters çevrilmiş ise, Hızır Aleyyisselam gelmiş demektir. Bu para on iki ay boyunca bir sonraki Hıdrelleze kadar saklanır, harcanmazdı. (K.36)

El boyutunda kesilmiş gazete parçaları, para gibi ipe akşamdan asılır. Hızır geçtikten sonra, sabah erken kalkılır, paralar toplanırdı. Naylon torbaya konan bu paralar, bir sene saklanır. (K.22)

Beşinci günün akşamı, Toprak bir güğüme su konur, yaprak, dal vs. dahil olmak üzere 41 türlü bitki bu kabın içine konur. Genç kızlar kendilerine ait farklı birer nesneyi de suya atarlar. Yapılan bu hazırlıktan sonra kap bir gece bekler. Sabah güneş doğmadan, kızlar güğüm etrafına geçer, aralarından biri güğümün başına oturur. Bir nesne çıkarır, kızlardan biri mani söylerken, çıkan nesne kime aitse, söylenen mani onun olur, kaderini belirler. (K.36)

Evde abdest alındıktan sonra, hiç konuşmadan, deniz kenarına gidilir, deniz suyu ile bir abdest daha alınırdı. Bileklere kadar su içine girdikten sonra, toplanan 40 çakıl taşı, Kulhüvallah duası okunarak tek tek denize atılır, atılırken de her defasında elle su alınarak sol elle omuzun üstünden geri atılırdı. Bundan sonra konuşmaya başlanabilir. Eve dönüşte, bir çivi, bir karınca yuvasında toprak ve papatya toplanır, deniz kenarına gelememişler için bir şişe deniz suyu alınır. Gazeteden kesilen paralar, çivi, karınca yuvasından alınan toprak ve papatyalar bir torba içinde, ertesi seneye kadar saklanırdı. (K.22)

Sabah yumurta kaynatılır, sarma sarılır. Uyandıktan sonra bu yumurtalar yenilir. Büyük kazanlarda mısır kaynatılır. (K.11) Sonra bir mesire alanına gidilir ve eğlenilir. Denize veya bir çaya taş atılarak dilek dilenir. (K.7) Çayın kıyısında taştan evler yapılır, evlenmek isteyenler bu evin içine yatak ve 2 çomak koyardı. (k.10)

Hıdrellez gecesi ateşler yakılır, dalan otuyla (ısırgan otu) gençler birbirlerine şakalar yapar. (K.10-14)

5 Mayıs'ta İzmirliiler, Şirinyer tarafında bir akarsu kenarında toplanır, (K.15) Akşamüstü saat 17.00 – 18.00 civarında, deniz ya da dere kenarına gidilir, dileklerde bulunarak suya para atılır, ne dilekte bulunulacaksa, taşlardan o dileğin maketi yapılır, dua okunurdu. Su dolu bir kaba, herkes kendisine ait bir şey atar, kızlar sırayla ellerini bu kaba sokar, atılan nesnelerden birini tutarak dışarı çıkarmadan bir mani okur. Mani bittikten sonra tutulan nesnenin kime ait olduğu görülür ve okunan maninin o kişinin bahtı olduğuna inanılır. Ertesi sabah aynı yere gidilir, kimin taştan maketi bozulmuşsa, onun dileğinin kabul olunacağına inanılır. (K.16) Bahçelere taş evler yapılır. 6 Mayıs'ta kadınlar kordon boyuna giderler. Yazılı arzu hallerini denize atarlar, (K.15) gece ateş yakılır, darbukalar çalınır eğlence yapılırdı. (K.16)

1.4.2 SİHİR VE BÜYÜ İLE İLGİLİ İNANMALAR

Herhangi bir büyü, sabaha karşı yedi kardeş yıldızı görülerek yapılmalıydı. Hava bulutlu ve yıldızlar görülmüyorsa yapılmazdı. Bir avuç karabiber tanesi alınır, özel bir dua okunurdu. Okunmuş biber taneleri harı kaçmış küllü ateş üzerine atılır, biberler Yanerken “bunlar nasıl yanıyorsa falanca oğlanın yüreği de falancaya öyle yansın” denir. (K.36)

1.5 HALK HEKİMLİĞİ

Diş ağrılarına karşı “Nerduş” denen bir tür çiçek ağrıyan dişin üzerine konularak ağrı kesilirdi. Diş berbere çektirilirdi. (K.1)

Kulak ağrılarında sedef çiçeği zeytinyağı ile kaynatılıp kulağa damlatılırsa iyi gelir. (K.23)

Gözü ağrıyan çocuğun gözüne kız doğuran bir anneden süt sağdırılır. (K.1)

Nezleyi önlemek için toz şeker ateşe atılır, dumanı buruna çekilir. (K.7)

Öksürük tutunca ıhlamur çiçeği kaynatılıp içilir. (K.11)

Yüksek bir yerden düşen kişi için bir keçi kesilir. Bu keçinin derisi düşen kişinin beline sarılır. Bu şekilde bir gün bekletilir. Bütün ağrılar kesilir ve incinen yer iyileşir. (K.25)

Vücudun herhangi bir yeri morarınca o yere soğan ve tuz sürülür. Anında morlu geçer. (K.34)

Vücudun herhangi bir yerindeki yara pisli kapıp irin toplarsa, irinin dışarı çıkması için ikinci çiçeğinin yaprağı yara üzerine konulur. Kısa zamanda irin dışarı akar. (K.26)

Akrep sokmalarına karşı reyhan çiçeği pekmezle karıştırılır ve yaraya sürülür. Ayrıca, amonyak sürülür. Ya da kibrit yakılarak oraya bastırılabilir veyahut incir sütü sokulan yere bir miktar sürülür. (K.3)

1.6 HALK MUTFAĞI

1.6.1 SALATALAR

İç Bakla Salatası

İyice içlenmiş fakat kartlaşmamış taze baklalar bir bıçakla boyunca çizilir. Bu esnada iç baklaların kabuklarının da hafifçe çizilmesine gayret edilir. Ayrılan iç baklalar kaynamakta olan suya atılır. Pişinceye kadar tutulur. Kevgirle ayrılırlar. Soğuyunca tabaklara taksim edilir. Üzerlerine tuz, zeytinyağı ve arzuya göre tercihen sirke ya da limon eklenerek yenir. (K.17)

Turp otu Salatası

Taze filizlenmemiş trup otları kök uçları ve kart yaprakları ayıklanarak temizlenir. Bol su ile yıkanır. Kaynamakta olan suya atılır ve kapak aralık kalacak şekilde kapatılarak 6-7 dakika haşlanır. Açık kapak ile kaynatılırsa otlar sararabilir. Kevgir ile alınarak tabaklara konur. Tuz, zeytinyağı ve bol limon ile yenir. (K.17)

Radika salatası

Haşlanmış ya da çiğ olarak yapılabilir. Radikaların kök uçları ve kart yaprakları kesilip ayıklanır. Bol su ile yıkanır. Kaynamakta olan suya atılıp 6-7 dakika bir kenarından aralık bırakılan kapakla kapalı olarak kaynatılır. Kevgir ile tabaklara konulup tuz, zeytinyağı ve bol limon ile yenir. Çiğden salata kaynatılmaksızın tuz, zeytin yağı ve limonla yapılır. (K.11)

Acı Sarmaşık Salatası

Sarmaşıklar uçlarından başlayarak kolayca kırılabilindikleri yere kadar 4 -5 santim boylarında kırılarak ayıklanır. Kart kısımları atılır. Yıkanır. Kaynamakta olan suya atılıp 5 dakika kaynatılır ve çıkan acı su dökülür. Yeniden kaynar suya atılarak pişinceye kadar 5-6 dakika daha pişirilir. Kevgir ile tabaklara alınarak soğutulunca tuz, zeytinyağı ve tercihen sirke ya da limon eklenerek yenir. (K.23)

Kabak Salatası

Sakız kabağı veya daha iyisi Girit kabağından (Koyu yeşil renkli kabaklardır) yapılır. Koçanları ve dipleri ayıklanıp yıkanan kabaklar uygun büyüklükte kesilerek parçalara ayrılırlar. Kaynayan suya atılıp kabaklar pişinceye kadar haşlanırlar. Kevgir ile bir kaba alınıp soğutulurlar. Yenilirken tabaklara konulan kabakların üzerlerine tuz, bol limon ve zeytin yağı eklenerek yenilir. (K.17)

Taze Börülce Salatası

Börülceler yıkanıp, ayıklanıp yaklaşık 4 – 5 santim boyunda kırılarak parçalara ayrılırlar. Kaynayan suya atılıp pişirilirlar. Kevgir ile bir kaba alınıp tuzlanarak soğutulurlar. Yerken zeytin yağı ve isteğe göre limonlu sarımsak ya da sirkeli sarımsak eklenerek yenir.

Kuru Börülce Salatası

Bir gün önce ayıklanıp suya konulan börülceler, ertesi gün kaynar suya atılarak pişirilir. Kevgir ile bir kaba alınarak soğutulur. Yerken tuz, zeytinyağı ve tercihen sirkeli sarımsak ama istenirse limonlu sarımsak eklenerek ve üzerine maydanoz serpilerek yenir. (K.17)

Sirkeli Kuru Börülce Piyazı Fasulaça piyaz ime to ksidhi):

Kuru börülceler ayıklanıp yıkandıktan sonra bir tencereye yeterli su konulur ve börülceler içerisine atılır. Orta ateşte börülceler yarı pişmiş oluncaya kadar pişirilir. Suları süzgede süzülür. Bir tencereye bir küçük çay bardağı zeytinyağı, doğranmış birkaç diş sarımsak karıştırılarak hafifçe kızartılır. Üzerine bir çay bardağı sirke eklenir. Börülceler ilâve edilerek yeterli su ile pişirilir. Ateşten indirildikten sonra doğranmış maydanoz eklenir. (K.12)

1.6.2 YEMEKLER

Arap Sacı

Genellikle kuzu etiyle ama istenirse tavuk ve dana eti ile de pişirilebilir. Körpe yerlerinden aşağıya doğru kesilerek kart ve sararmış kısımları atılarak ayıklanıp yıkanan arapsaçları kaynayan suya atılarak kısa bir süre haşlanır. Süzülür. Diğer taraftan tencereye kuzu ya da tavuk veya dana eti yağda suyunu salıp hafif kızarıncaya kadar kavrulur. Üzerine haşlanmış arapsaçları eklenir gerekli miktarda su eklenerek pişirilir. İndirmeye yakın bir tatlı kaşığı un ile bir limonun suyu karıştırılması ile elde edilen sos eklenir. Az bir miktar daha kaynatılır. (K.7)

Şevketi Bostan

Bir süre sürülmeden bırakılan bahçe ve tarlalarda kendiliğinden yetişen bir bitkidir. Toprak üzerinde dikenli yeşil ve beyaz desenli yaprakları, toprak altında da havuç biçiminde derine inen kökü bulunur. Sökülmesi ve ayıklanması zor olduğundan pahalıdır. Kökü çıkarılınca yıkanmalı ve kökünün dışını kaplayan kabuğu soyularak ortasındaki odunsu kısmı atılmalıdır. Yenilen esas kısım bu köklerin kabuklarıdır. Yaprak bölümünden de dikenli kısımlar atılarak köke yakın kısımlar kullanılır. Kök kabukları şeritler halinde kesilir kabukların sert ve kara yerleri ayıklanır ve ayıklanmış yaprak dipleri ile birlikte hemen az limonlu su içerisine atılarak kararmaları önlenir. Şevketi bostan kuzu eti ile pişirilir. İstenirse tavuk eti ve dana eti ile de pişirilebilir. Et, tencerde zeytinyağında suyu salınıp kavruluncaya kadar pişirilir. Yıkanmış ve süzdürülmüş şevketi bostanlar içine atılır. Kısa bir süre karıştırılır ve üzerine yeterli su eklenerek pişirilir. İndirmeye yakın bir tatlı kaşığı un ile bir limon suyu karıştırılarak içine atılır. Kısa bir süre kaynatılıp indirilir.

Zeytinyağlı Enginar

5 adet orta boy enginarın baş yapraklarının kartları ayıklanır. Kalan k rpelerin uçları kesilir. Sapından kesilen enginar başları 4 parçaya bölünür. T ylenme olmuş ise ortalarındaki bu tüyler bıçakla kesilerek ayıklanır. Sapların da körpe yerlerinin kabukları soyularak ayıklanır ve doğranır. Hemen hazırda bulundurulan kesilmiş limon, enginarlarda bıçağın kestiği tüm yerlere sürülür. Enginarların kararmaması için en iyi çözüm ayıklanan enginarın kırılan ve bıçakla kesilen tüm yerlerine hemen hazırda bulundurulan limonu iyice sürmektir. Kesilen enginarların limonlu suya atılması ile aynı sonuç elde edilmez. Ayıklanma bittikten sonra enginarlar kısaca yıkanıp üzerlerine bulaşmış olan tüy ve saireden temizlenir. Bir tencereye 1 küçük çay bardağı zeytinyağı, 1 limon suyu, 1 tatlı kaşığı un, tuz eklenip iyice karıştırılarak bulamaç haline getirilir. İçerisine bekletilmekte olan enginarlar atılır. Soyulmuş, yıkanmış ve kuş başı büyüklüğünde doğranmış 1 – 2 patates , aynı şekilde dilimlenmiş bir iki havuç ve bir çay bardağı su eklenir. Orta ateşte pişirilir. İndirileceğine yakın doğranmış dereotu eklenir. Soğuk olarak yenir. (K.22)

Enginarlı Pilâv

Bu pilâv genellikle kıymalı yapılır. Kıymasız yapanlar da vardır.önce iki su bardağı kadar pirinç ayıklanıp yıkanır ve 1 – 2 saat suda bekletilir. Bir tencereye 1 küçük çay bardağı zeytinyağı, 250 – 300 gram kıyma, kıyılmış bir baş soğan, bir miktar karabiber ve tuz eklenerek kıyma kavruluncaya kadar pişirilir. Kavrulmuş kıyma ayrı bir kaba alınarak bekletilir. Yaklaşık 4 baş enginar yukarıda açıklandığı şekilde ayıklanıp bu kez 8 parçaya bölünür. Saplar da aynı şekilde hazırlanıp doğranır , anlatıldığı şekilde limonlanır ve yıkanır. Bir tencereye 1 çay bardağı zeytinyağı veya daha iyisi sıvı yağ (mısır özü yağı) konur. Enginarlar içine atılır. Bir limon suyu eklenir. Enginarlar sularını salıp çekinceye ve yumuşayıncaya kadar orta ateşte pişirilir. İçine sudan süzülerek alınan pirinç atılır. Yeteri kadar su eklenerek enginarlarla birlikte pilâv şeklinde pişirilir. Pişince ateş söndürülür ve pil vın üzerine bekletilmekte olan kavrulmuş kıyma yayılarak d k l r. Doğranmış dereotu atılıp hemen tencerenin ağzı sıkıca kapatılıp kapağın üzerine havlu gibi kalın kumaşlar örtülerek yarım saat

demlenmeğe bırakılır. Bu sürenin sonunda tahta kaşıkla pirinçler tane tane olacak şekilde pilâv harmanlanarak karıştırılır. (K.14)

Kabak Filizi Yahnisi

Tarladaki kabak bitkilerinde kabak kalmayınca (ya da istenirse daha da önceden) toplanan kabak bitkilerinin uç filizleri alınır. Körpe kısımları körpe yapraklarıyla birlikte pişirilecektir. Bu filizler uçlarından değil de kesilmiş olan dip hısımlarından başlayarak bir bıçakla baş parmak arasına kıştırılan lifleri uca doğru sıyrılarak iplik iplik temizlenir. Filizler ve körpe yapraklar 5-6 santim boyunda doğranır. Bununla birlikte küçük kabaklar ve ayıklanmış bir iki patates doğranır. Ayrıca birkaç yeşil biber halka şeklinde doğranır. Hepsi yıkanır. Bir tencereye küçük bir çay bardağı zeytinyağı ve içerisine iri bir baş soğan doğranır. Soğan sararıncaya kadar karıştırılarak pişirilir. Bir iki domates doğranır. Ayıklanmış olan kabak otu filizleri, patates ve biberler bir miktar da salça ve tuz ile birlikte tümü tencereye eklenir. Sebzeler sularını salıp çekinceye kadar arada bir karıştırılır. En sonunda yeteri kadar su eklenir ve patateslerin pişmesine kadar orta ateşte pişirilir. Soğuk olarak yenir. (K.22)

Bahçe otları Yahnisi

Bitkiler toplanıp ayıklandıktan ve yıkandıktan sonra bir tencerede küçük bir çay bardağı zeytinyağı, tuz, doğranmış domates ve salça ile birlikte karıştırılır . Yeteri kadar su eklenir ve pişinceye kadar orta ateşte pişirtilir. Soğuk olarak yenir. İstenilirse içlerine küp şeklinde kesilmiş patates, kabak ve yeşil biber de eklenebilir. (K.34)

Kabak Çiçeği Dolması

Kabak bitkisinde daha çok kabak oluşturmayan boş (yoz) kabak çiçeklerinden yapılır. Kabak çiçekleri sabah erken saatlerde açılır fakat birkaç saat sonra kendiliklerinden kapandıklarından erken toplanmalı ve bundan sonra da durdukları yerde kendiliklerinden kapanmamaları için onları toplarken çiçekler iç içe sokulup 8 – 10 adetlik diziler oluşturulmalıdır. Çiçekleri kapanmamaları için tek tek saplarından suya koymak ve başka yöntemler uygulamak bu sonucu vermez. Çiçekler çok narin olduklarından parçalanmamaları için iç içe konulmuş olanları çıkarırken çekiştirmek

yerine, demeti baş aşağı tutarak silkelemek iyi sonuç verir, Kapanmış olan çiçekler doldurulurken yırtılır. Kabak çiçeği dolması genellikle zeytinyağlı yapılır. 25 – 30 çiçekten yapılacak olan dolmaların içi için en az 2 – 3 adet kuru soğan ve o kadar da taze soğan doğranır. Tencereye konulan bir miktar zeytin yağında hafifçe sarartılır. Ateşten indirilip İçine yeteri kadar pirinç,karabiber,tuz,az miktarda toz şeker, salça ve doğranmış bir iki domates, nane ve maydanoz konulur. İyice karıştırılarak hazırlanan bu iç ile kabak çiçekleri az doldurulur. Aksi halde narin olduklarından parçalanırlar. Doldurduktan sonra çiçeklerin uçları dolmanın ortasına doğru katlanarak ağızları kapatılır. Tencereye dizilir. Üzerine zeytinyağı ve az miktarda su eklenip pişmeye bırakılır. Ara sıra su kontrolü yapılarak gerekli ise su eklenir. Başlangıçta birden çok su konmaz. Aksi halde çiçekler parçalanabilir. Soğuk olarak yenir. (K.17)

Fırında Peynirli Sarımsaklı Girit Kabağı

Kabakların 10-15 santim boylarında ve en çok bir buçuk iki parmak kalınlığında olanları tercih edilir. Büyük kabaklardan bu yemek yapılmaz. Yıkanan kabakların koçanları ve dipleri kesildikten sonra iki uç taraflarından bir birlerine dik olarak ve kabakların hemen ortalarına kadar uzanan iki kesik yapılır. Konulacak peynirin tuzluluğu da hesaplanarak kabaklar hafifçe tuzlanır. Uzun kabaklar ortalarından ikiye bölünerek kullanılır. Yağsız tulum peyniri (Yağlı peynir kullanılırsa pişerken eriyerek akar) yaklaşık 4x4 milim eninde ve 2-3 santim boyunda çubuklar şeklinde, ayıklanan sarımsak da yaklaşık ¼ diş büyüklüğünde kesilerek ayrı tabaklarda tutulur. İki tarafları kesilmiş olan kabakların bir tarafından peynir diğer tarafından sarımsak parçaları konularak düzgün bir şekilde tepside sıralanırlar. Orta boyda iki domates küçük dilimler şeklinde kesilerek kabakların üzerine kaplanır. Ayrıca bir miktar sulandırılmış domates salçası ve bir çay bardağı dolusu zeytin yağı dökülür. Tepsinin üzeri kapatılarak önce 10 – 15 dakika kadar hafif ateşte pişirilir. Sonra kapağı açık olarak 200 derecelik fırında üzerleri kızarıncaya kadar yaklaşık 30 – 35 dakika pişirilir. Soğuk olarak yenir. (K.17)

Kıymalı Ebegümeçi (Amoloşes met o kima):

Ayıklamak için ele alınan bir daldaki filiz kolayca kesildiği noktaya kadar bıçakla kesilir. Kart yapraklar körpe sapları kalabilecek şekilde kesilip atılır. Bu suretle körpe yapraklı filizler elde bırakılır. Yıkanır. Tencereye bir iki baş soğan ve yeterli miktarda kıyma, zeytinyağının içerisinde kavrulur. Pişince yağından çekilir. Kalan yağın içerisine ebegümeçleri, doğranmış domates,tuz ve biraz salça konulup bir süre yağda çevrilirler. Üzerine bir miktar su eklenir ve ebegümeçlerinin pişmesine kadar beklenir. Pişince üzerine kavrulmuş kıyma serilir ve bir süre suyunu çekinceye kadar pişirilir. (K.17)

Sofeğadho :

Özel bir Girit yemeği olup dana veya tavşan etinden yapılır. Av tavşanı etinden yapılacaksa önce doğranmış olan tavşan eti büyük bir tencereye konur. Tencere su ile doldurulur. Tencere çok az akıtılan bir musluğun altına yerleştirilir. Akan su etlere tencerede devridaim şeklinde hareketler yaptırırken etin içerisindeki kan dışarı çıkarak tencerenin kenarından akıp gider. Bir iki saatte su kansız akar. Etler ayrılıp suları süzdürülür. Bir tencere içerisine bir miktar zeytinyağı konur. Dana ya da yıkanmış tavşan etleri içine atılarak karıştıra karıştıra sularını çekinceye kadar kavrulur. Etler yağdan çekilir ve aynı yağa 2-3 baş büyük soğan doğranır. Sararınca kadar kavurulur. Sonra üzerine birkaç parça portakal kabuğu, birkaç defne yaprağı konur. Tuz, tarçın ve karabiber ekilir. Hemen etler de atılır. Üzerine bir miktar su eklenir. Etler pişinceye kadar suyuna bakılarak pişirmeye devam edilir. (K.7)

Fava :

Eskiden kuru baklaların kabukları soyulup yapılırdı. Bu gün artık hazır kabukları soyulmuş ve fava diye satılan kuru baklalar vardır. Bu baklalar akşamdan suya konur. Sabahleyin bu su dökülür. Birkaç kez soğuk su ile yıkama işlemi yapılır. Ateşe oturtulan baklaları kaplayacak kadar su ve ortalarına kabukları soyularak ayıklanmış bir veya iki kuru soğan oturtularak baklalar tamamen dağılıp sularını çekinceye kadar pişirilir. Süzğüye konulup erimemiş olan baklalar kaşıkla ezilerek süzğüden geçirilip homojenleştirilir. (Bu iş için mikser veya robot da kullanılabilir). Az miktarda

zeytinyağı eklenip karıştırılarak tepsiye dökölüp donması beklenir. Yemek için kesilerek tabaklara servis yapılırken tabakta kaşıkla ortası çukurlaştırılarak bu çukura zeytinyağı dökölür. Karıştırılarak ya da karıştırılmaksızın yağlı yerinden çatalla alınıp yenir. (K.23)

Koloçitha :

Un, yoğurt ve zeytinyağı ile hazırlanan hamurdan, merdane ile birkaç milimetre kalınlığında açılan ince bir plaka hamur, yağlanmış bir tepsiye serilir. Üzerine soyulmuş ve dilimler halinde doğranmış bal kabağından bir tabaka serilir. Onun üzerine de bir tabaka ufalanmış beyaz veya daha iyisi tulum peyniri dağıtılır. Biraz zeytinyağı koyduktan sonra bunun üzerine üst üste aynı şekilde sırasıyla hamur, kabak ve peynirden oluşan birkaç tabaka daha eklenir. Orta sıcaklıktaki bir fırında pişirilir. Bal kabağı yerine bildiğimiz sakız kabağı ile de yapanlar vardır. (K.17)

Hohlûs (Salyangoz)

Piştirilecek salyangozların canlı olmaları gerekmektedir. Aksi halde çabuk bozulurlar. Soğuk su ile birkaç kez değiştirilerek yıkanıp temizlendikten sonra kaynayan suya atılarak yarım saat kadar pişirilir. Suları süzdürölür. Bir tencereye zeytinyağı, Kuş başından daha büyükçe doğranmış küçük kabaklar (tercihen Girit kabakları), kesilmiş birkaç domates ve haşlanmış salyangozlar konur. Bir miktar su eklenerek kabaklar pişinceye kadar suyu kontrol edilerek pişirilir. İndirmeye yakın ayıklanmış ve doğranmış bol maydanoz ve nane ilâve edilir. Biraz suluca kalmaları gereklidir.

Salyangozların yenilmesi için en pratik yöntem onları teker teker sol ele alıp çatalla helezonun en ince uç noktasına vurarak o noktada kabuğunda bir delik açıp bu delikten çatalın bir dişini (ya da bir kürdanı) sokup çevirerek kabuğa olan yapışıklığı giderildikten sonra bu kez kabuğun ağzı tarafına sokulan çataklın bir veya iki dişi ile salyangozu yakalayıp dışarı çekerek yemektir. Bu iş için hazırlanmış özel çatallar da vardı. (K.17)

Girit Tarhanası (Ksinihodro) :

1 kilogram ekşi süt ya da daha iyisi ekşi yoğurda 1 su bardağı kısır buğdayı eklenir. Kısık ateşte karıştırarak pişirilir. Kıvamı koyu ise üzerine yeterli miktarda süt eklenir. Tabaklara d k l r. Taze olarak yenilebildiği gibi kıvamlı pişirilmiş olanı güneşte kurutulur ve iri parçalar halinde kuru olarak bir miktar su ile ısıtılıp yenilebilir. (K.17)

1.3.3 TATLILAR

Lorlu Tatlı Muska Böreği

Malzeme: 3 adet yufka, yarım kilo tuzsuz lor, 3 kahve fincanı toz şeker, bir demet nane, iki kahve fincanı iyi zeytinyağı ve bir yumurta.

Lorun üzerine ayıklanmış yıkanmış ve doğranmış nane, toz şeker konur ve çatal ile ezilerek iyice karıştırılır. Zeytinyağı ile yumurta karıştırılıp iyice çalkanır. Yufkalardan 4 parmak eninde kesilen şeritlere boydan boya yumurta-yag karışımı fırça ile sürülür. Şeridin baş tarafına bir çorba kaşığı şekerli, naneli lordan bırakılır. Muska biçiminde üçgenler olarak sarılır. Yağlanmış tepsiye sıralanır. Üzerlerine de fırça ile yumurta yağ karışımı sürülür. Orta ısıdaki fırına atılır ve börek gibi pişirilir. (K.17)

Pudra Şekerli Sarma Tatlı Lor Böreği

Malzeme: Yarım kilo baklavalık yufka, 250 gram tereyağı, 750 gram tuzsuz lor, 2 kahve fincanı toz şeker, pudra şekeri. İstenirse tarçın.

Lor, toz şeker ve istenirse tarçın çatalla ezilerek karıştırılır. Tereyağı eritilir. Bir yufka yayılır. Üzerine kaşıkla tereyağı gezdirilir. Üstüne ikinci yufka yayılır. Bu suretle hazırlanan ve üst üste konulan yufkaların bir kenarına boydan boya ve bir buçuk parmak çapındaki bir sütun halinde lor konur. Sarıldıktan sonra lorun uçlardan dışarı çıkmaması için iki uçtaki kenarlardan yufkalar kapatılarak kol böreği gibi sarılır ama sütunlar düz olarak bırakılır, kıvrılmazlar. Bu şekilde hazırlanan börekler yağlanmış tepsiye düz olarak yan yana sıralanır. Onar santim boyunda kesilip üzerlerine fırça ile eritilmiş tereyağı sürülür. Orta sıcaklıktaki fırında dikkatlice pişirilir. Bu börek bu şekilde yenabilir. Ama esasında kural yenilirken üzerine pudra şekeri serpmektir. Pudra şekeri önceden serpilip bekletilirse börek yumuşar. (K.17)

Lor Kurabiyeleri

Malzeme: Yarım kilo yağlı ve tuzsuz lor, (lor yağsızsa içerisine konulmak üzere yarım paket sana yağı), yarım kilo toz şeker, yarım kilo kadar un, bir adet çırpılmış yumurta bir paket kabartma tozu.

Lor ezilir, un, şeker, yumurta kabartma tozu hepsi birlikte yoğrulur. Küçük yumurta büyüklüğünde yuvarlak kurabiyeler yapılır. Tepsiye birbirleriyle değmeyecek şekilde dizilirler. Orta sıcaklıktaki fırında pişirilir. (K.23)

Katmerya (Katmer):

Katmerin çoğuludur. İlk iş olarak şeker ve su ile şurup yapılır ve soğutulur. Un, tuz ve sudan ibaret yufka hamuru yapılır ve yufka açılır. Yufkalar yaklaşık bir buçuk santim eninde şeritler şeklinde kesilir. Şeritler merkezde kalacak olan bir noktadan başlayarak bir yandan burulup bir yandan da bu noktanın etrafına sarılarak adeta bir gül şekli verilir. Tavaya konulup kızdırılan yağda kızartılır. Katmerler sıcak iken soğuk şurup içerisine atılır. Bir süre bekletilip şurubu emmeleri sağlanır. Şuruptan alınıp tabaklara konulan katmerlerin üzerine arzuya göre dövülmüş ceviz ya da kavrulmuş susam serpilerek yenir. İstenirse kızartılan katmerlerin üzerine şurup yerine toz şeker ve sonra ceviz veya susam serpilerek de yenilebilir. (K.17)

Kalçunâ:

Girtitlilere Venediklilerden intikal etmiş ve değişime uğramış bir hamurlu tatlı çeşididir. Önce yarım kilo tuzsuz lor alınır. İçerisine 2-3 çorba kaşığı toz şeker, yarım çay kaşığı tarçın, bir miktar kıyılmış nane ve bir yumurta eklenerek iyice karıştırılır. Yarım kilo un, bir çay bardağı yoğurt, yarım çay bardağı zeytinyağı ile yoğrularak hamur yapılır. Bir süre mayalanması için bekletilir. Yumurta büyüklüğünde bezeler yapılarak merdane ile yarım santim kalınlığında açılır. Yaklaşık 10 X 10 santim boyutunda kare ya da yaklaşık 10 santim çapında daire şeklinde parçalara bölünür. Bu hamur plakalarının ortalarına yeterli miktarda lor karışımı koyulup yayılır. Hamurların kenarları karelerde kenar boyunca katlanır. Dairelerde kenar boyunca hamur çimdiklenip kaldırılarak şamdan biçimi verilir. Burada amaç lorun dışarıya taşmasını önlemektir. Yağlanmış orta sıcaklıktaki fırında kızarıncaya kadar pişirilir. Bu hali ile yenilebildiği gibi daha tatlıyı sevenler üzerine toz şeker, bal ya da çeşitli reçeller kaplanarak da yenilebilir. (K.17)

SONUÇ

1977 tarihli bir “Bitirme Tezi” dışında Girit Göçmenleri Halk Bilimi açısından, yemek ve müzik kültürleri dışında herhangi bir araştırmaya konu olmamıştır. Bunun bir nedeni Girit göçmenlerinin halk kültürünü konu alacak bir araştırmanın, birinci kuşak mübadiller hayatta iken yapılmamış olması olmalıdır. Araştırmamız sırasında bize, pek çok kaynak kişinin de üzüntü ile belirttiği gibi, bu tür bilgi ve pratikleri birinci elden bilen ve uygulayan kişiler maalesef bugün hayatta değildir. Onların mirasçıları olarak ikinci kuşak mübadillerden de bu bilgilerin derlenmesinde geç kalınmıştır. Kanaatimizce, Girit göçmenlerinin hayat hikayelerinden konularını alan romanların oldukça rağbet görmeye başladığı son yıllarda, onların halk kültürleri üzerine bir çalışmanın yapılmamış olmasının nedeni, belirttiğimiz sebep dolayısıyla doyurucu bilgilere ulaşabilme zorluğudur.

Çeşitli tarihlerde Anadolu’ya göç etmiş olan Giritli göçmenlerin Halk Bilimi ürünlerinin ele alındığı çalışmamızda, Giritlilerin sonsuz bir Mustafa Kemal sevgisine sahip oldukları gözlemlenmiştir. “O çağırdı geldik, biz kaçmadık” sözü, topraklarından koparılmış bir halkın özlemle karışık duygularını en güzel biçimde ifade etmektedir.

Anadolu’ya göç ettiklerinde hemen hemen hiç Türkçe bilmemelerinden kaynaklanan sıkıntılar yüzünden büyük zorluk çeken ilk mübadiller, kendilerini, alışık olmadıkları bir yaşam tarzı içinde bulmuşlardı. Adanın anakaraya kıyasla oldukça farklı kültürel yapısı nedeniyle, ilk mübadiller, Anadolu’da yerleştikleri yerlerde dil bilmemeleri, dini görev anlayışlarının anakara sakinlerinden farklı olması gibi nedenlerden ötürü “Gavur”, “Yarı Gavur” ya da “Gavur Tohumu” gibi kaldırılması zor ithamlarla karşılaşmışlardı.

Adanın sevilen yemeklerinden olan Hohlus’e (Salyangoz yemeği) olan sevgileri ve alışık oldukları kendi kültürlerini yaşatma istekleri, dilimize “Müslüman Mahallesinde Salyangoz Satmak” deyimini sokmuş olan Giritli göçmenler, bu tür

baskılar karşısında ya içlerne kapanarak küçük ve aynı kültüre sahip kişilerden oluşan kapalı topluluklarda kendilerini rahat hissetmişler ya da diğerlerine, onlardan bile daha iyi Müslüman olduklarını göstermek adına koyu bir taassub içine girmişlerdir.

Girit'in önemli şehirlerinden Hanya kentinin isminin Konya kentimiz ile olan yakın fonetiği yüzünden adanın dilimize sokmuş olduğu bir diğer deyim ise, "Hanyayı Konyayı Görmek" deyimidir. 1840 yılında, dönemin siyasi olayları göz önünde bulundurularak, adadaki Türk unsura yardımcı olmak gibi hedeflerler açılan Hanya Mevlevihanesi, diğer Mevlevihaneler gibi Konya'ya bağlı idi. Hem Konya hem de Hanya Mevlevihanelerini görme fırsatı yakalayan Mevlevi dervişlerinin, yakaladıkları şansı ifade etmek açısından söylediklerini tahmin ettiğimiz bu deyim, bugün farklı bir anlama sahiptir.

Günümüzde hala hayatta olan, az sayıdaki ikinci kuşak mübadil hala Giritçeyi bilmekte ve konuşabilmektedir. Üçüncü kuşak Giritlilerde ise bu oran oldukça azalmaktadır. Batı Anadolu'nun sahil şehirlerine yerleşmiş olan Giritlilerden, ada ile bağlantısı olan ve sık sık çeşitli sebeplerle adayı ziyarete giden sayısı az değildir.

Çalışmamızda dikkatimizi çeken bir diğer nokta, sorulan sorulara verilen oldukça farklı cevaplardır. Bunun sebebi, gerek Girit'te gerek Anadolu'ya geldikten sonra Giritli göçmenlerin, farklı ekonomik koşullardan kaynaklanan farklı kültürel çevrelerde yaşamış olmalarıdır.

Büyük şehirlerde yaşayan Giritli göçmenler, günümüzde eski gelenek ve görenekleri büyük ölçüde unutmuşlarken, kırsal kesimde yaşayan Giritliler bu gelenek ve görenekleri daha iyi hatırlayabilmektedir.

Günümüzün hızla değişen hayat şartları nedeniyle, eski uygulamaların ve pratiklerin pek çoğu bugün yapılmamaktadır. Girit göçmenleri, eski kültürel miraslarına en çok yemek konusunda sahip çıkmakta ve yemek tariflerinin aynen uygulanması konusunda oldukça tutucudurlar.

Yakın bir zamana kadar, doğan bebekleri, hastaneden getirdikten sonra eski gelenekler uyarınca bir kere daha tuzlu suyla yıkama adeti gösteren Giritlilere rastlanmış olsa da, bu kişiler artık, bu tür uygulamaların kendi çocukları tarafından gereksiz ve yararsız bulunduğunu belirtmektedirler.

Göç edilen yerin bir ada olması ve bunun beraberinde getirdiği kapalı ve kısmen homojen bir yapıdan çıkmış olan göçmenler, yeni karşılaştıkları kültürden hem etkilenmişler hem de o kültürü etkilemişlerdir. Kuşkusuz, girit göçmenlerinin Batı Anadolu halk kültürüne en büyük katkıları yemek kültürü konusunda olmuştur. Bodrum'da Radika otunun adının “Giritli Otu” olması, “Müslüman mahallesinde salyangoz satmak” gibi deyimler de bunu doğrular niteliktedir.

Araştırmamız sırasında, dikkatimizi çeken bir diğer gözlem ise, Giritlilerin kendilerini “Avrupalı” olarak tanımlamaları ve böyle görmeleridir. Mübadelenin ilk zamanlarında, Anadolu'nun yerli halkı için kullandıkları “Yerlides” ifadesi, Girit Rumcasındaki, “des” çoğul eki ile yapılmış bir kelimedir ve “yerliler” anlamına gelir. Kendileri için hala kullandıkları, “Kirtikos” Giritli ifadesi de, böyle bir ayrımı kuvvetlendirir niteliktedir. Giyim kuşam biçimleri ile Mustafa Kemal Atatürk'ün kıyafet devriminin yayılmasına öncülük ettiklerini belirten Giritlilerde de aynı anlayışın izlerini görmek mümkündür.

Yukarda bahsettiğimiz zorluklara rağmen, biz bu çalışmada, geç kalınmış olsa da Anadolu Türk kültürünün şekillenmesinde payı olan Giritli göçmenleri kendimize konu seçerek bu alandaki açığı kapatmaya çalıştık.

KAYNAK KİŞİLER LİSTESİ

K. 1

Ad Soyad: Kemale Kara

Doğum yeri ve tarihi: Kandiye
1923

Yaşı: 84

Eğitim durumu: İlkokul Mezunu

Mesleği:

Adresi: 6 Eylül Mahallesi Stadyum
Caddesi Kemalpaşa İzmir

Yapıldığı yer: Kendi evi

Telefon: 0232 878 38 13

K. 2

Ad Soyad: Mine Vatansever

Doğum yeri ve tarihi: İzmir, 1949

Yaşı: 58

Eğitim durumu: Üniversite

Mesleği:

Adresi:

Yapıldığı yer: Giritliler Kültür ve Dostluk
Derneği

Telefon: 0232 232 03 30

K. 3

Ad Soyad: Ayşe Bahçevan

Doğum yeri ve tarihi: Çeşme, 1920

Yaşı: 87

Eğitim durumu: yok

Mesleği:

Adresi: Sakarya caddesi No: 14
Çeşme İzmir

Yapıldığı yer: Kendi evi

Telefon: yok

K. 4

Ad Soyad: Halide Kırıyak

Doğum yeri ve tarihi: İzmir, 1920

Yaşı: 87

Eğitim durumu: İlkokul mezunu

Mesleği:

Adresi: Kızılay mahallesi no: 10 Bornova
İzmir

Yapıldığı yer: Kendi evi

Telefon: yok

K. 5

Ad Soyad: Abidin Bayraktar

Doğum yeri ve tarihi: İstanbul,
1921

Yaşı: 88

Eğitim durumu: Üniversite mezunu

Mesleği: Dahiliye Doktoru

Adresi: İzmir

Yapıldığı yer: Giritliler Türkleri
Kültür Dostluk Derneği

Telefon: 0232 421 01 01

K. 6

Ad Soyad: Mustafa Kasım Ortabaş

Doğum yeri ve tarihi: Kos, 1928

Yaşı: 79

Eğitim durumu:

Mesleği:

Adresi: Başoptik Karşıyaka / İzmir

Yapıldığı yer: Başoptik Karşıyaka

Telefon: 0232 441 11 44

K. 7

Ad Soyad: Nermin Çolak

Doğum yeri ve tarihi: Karşıyak,
1927

Yaşı: 80

Eğitim durumu: Lise

Mesleği: Ev hanımı

Adresi: 1677 sokak No:8 D:1

Karşıyaka / Alaybey - İzmir

Yapıldığı yer: Kendi evi

Telefon: 0232 368 75 08

K. 8

Ad Soyad: Ali Karakaya

Doğum yeri ve tarihi: Bornova, 1928

Yaşı: 79

Eğitim durumu: İlkokul terk

Mesleği: Emekli

Adresi: Kızılay mah. No: 14 Bornova
İzmir

Yapıldığı yer: Kendi evi

Telefon: 0 232 386 24 33

K. 9**Ad Soyad:** Saim Vardarlı**Doğum yeri ve tarihi:** Çeşme, 1946**Yaş:** 61**Eğitim durumu:** Ortaokul**Mesleği:** Emekli**Adresi:** Adres: 5123 sok. no:6 Ilıca
İzmir**Yapıldığı yer:** Kendi evi**Telefon:****K. 10****Ad Soyad:** Saadet Bozkurt**Doğum yeri ve tarihi:** Kos, 1928**Yaşı:** 79**Eğitim durumu:****Mesleği:** Ev Hanımı**Adresi:** 1861 sokak No:8 Karşıyaka İzmir**Yapıldığı yer:** Kendi evi**Telefon:** 0233 382 73 68**K. 11****Ad Soyad:** Selim Egeli**Doğum yeri ve tarihi:** İzmir, 1964**Yaşı:** 43**Eğitim durumu:** Lise**Mesleği:** Serbest Meslek**Adresi:** Anafartalar Caddesi NO:
600 İkiçeşmelik - İzmir**Yapıldığı yer:** Kendi evi**Telefon:** 0232 489 27 50**K. 12****Ad Soyad:** Hasan Ortabaş**Doğum yeri ve tarihi:** İzmir, 1954**Yaşı:** 53**Eğitim durumu:** Lise**Mesleği:** Serbest Meslek**Adresi:** Başoptik-Kemeraltı**Yapıldığı yer:** Başoptik-Kemeraltı**Telefon:** 0232 441 11 44

K. 13**Ad Soyad:** Nuran Korkmaz**Doğum yeri ve tarihi:** İzmir, 1937**Yaşı:** 70**Eğitim durumu:** Ortaokul**Mesleği:** Ev hanımı**Adresi:** Mithatpaşa caddesi, No:912,
Kat:7 , D:8 Yalı İzmir**Yapıldığı yer:** Kendi evi**Telefon:** 0232 224 07 06**K. 14****Ad Soyad:** Nigar Balın**Doğum yeri ve tarihi:** İzmir, 1948**Yaşı:** 59**Eğitim durumu:** Üniversite**Mesleği:** Sağlık Görevlisi**Adresi:** Hilton Otel İzmir**Yapıldığı yer:** Hilton Otel**Telefon:** 0532 717 06 50**K. 15****Ad Soyad:** Ali Egesoy**Doğum yeri ve tarihi:** İzmir, 1933**Yaşı:** 74**Eğitim durumu:** Ortaokul**Mesleği:** emekli**Adresi:** 1875 sokak, no:22, D:2
Karşıyaka İzmir**Yapıldığı yer:** Kendi evi**Telefon:****K. 16****Ad Soyad:** Hasan Tuntaş**Doğum yeri ve tarihi:****Yaşı:** 46**Eğitim durumu:** Üniversite**Mesleği:** Turizmci**Adresi:** Atatürk Bulvarı No:13 Altinkum
Didim Aydın**Yapıldığı yer:** Miletos Otel**Telefon:** 0 256 813 2343

K. 17**Ad Soyad:** Hakkı Bilgehan**Doğum yeri ve tarihi:** İzmir, 1926**Yaşı:** 81**Eğitim durumu:** Üniversite**Mesleği:** Mikrobiyoloji Profesörü**Adresi:** 25 sk. No: 53 D. 3 Hatay
İzmir**Yapıldığı yer:** Kendi evi**Telefon:****K. 18****Ad Soyad:** Gürsel Sarıoğlu**Doğum yeri ve tarihi:** Kuşadası, 1938**Yaşı:** 69**Eğitim durumu:** İlkokul**Mesleği:** Ev hanımı**Adresi:** Dağ mh. Deniz sk. No: 19
Kuşadası**Yapıldığı yer:** Kendi evi**Telefon:** 0 256 614 40 21**K. 19****Ad Soyad:** Lütüye Mumcu**Doğum yeri ve tarihi:** Kuşadası,
1931**Yaşı:** 76**Eğitim durumu:** İlkokul**Mesleği:** Ev hanımı**Adresi:** Dağ mh. Deniz sk. No: 19/1
Kuşadası**Yapıldığı yer:** Kendi evi**Telefon:** 0256 614 40 21**K. 20****Ad Soyad:** Müge Yarmacı**Doğum yeri ve tarihi:** Kuşadası, 1958**Yaşı:** 49**Eğitim durumu:** İlkokul**Mesleği:** Ev hanımı**Adresi:** Dağ mh. Deniz sk. No: 19/2
Kuşadası**Yapıldığı yer:** Kendi evi**Telefon:** 0256 612 94 75

K. 21**Ad Soyad:** Onur Akkur**Doğum yeri ve tarihi:** Kuşadası,
1966**Yaşı:** 39**Eğitim durumu:** Ortaokul**Mesleği:** Ev hanımı**Adresi:** Hacı Teyze mh. Kadınlar
Denizi Şeker Sitesi Kat: 1 D: 3
Kuşadası**Yapıldığı yer:** Kendi evi**Telefon:****K. 22****Ad Soyad:** Hayriye Leblebici**Doğum yeri ve tarihi:** Kuşadası, 1944**Yaşı:** 63**Eğitim durumu:** İlkokul**Mesleği:** Ev hanımı**Adresi:** Dağ Mh. Deniz Sk. No:19/3
Kuşadası**Yapıldığı yer:** Kendi evi**Telefon:** 0256 614 10 88**K. 23****Ad Soyad:** Ali Çanakçı**Doğum yeri ve tarihi:** Söke, 1927**Yaşı:** 80**Eğitim durumu:** İlkokul**Mesleği:** Bahçıvan**Adresi:** Yenicami Mahallesi Tuna
sokak

No: 20 Söke Aydın

Yapıldığı yer: Kendi evi**Telefon:** 0256 518 99 58**K. 24****Ad Soyad:** Nurten Çanakçı**Doğum yeri ve tarihi:** Söke, 1937**Yaşı:** 70**Eğitim durumu:** İlkokul**Mesleği:** Ev hanımı**Adresi:** Yenicami Mahallesi Tuna sokak
No: 20 Söke Aydın**Yapıldığı yer:** Kendi evi**Telefon:** 0256 518 99 58

K. 25**Ad Soyad:** Ayten Alp**Doğum yeri ve tarihi:** Söke, 1965**Yaşı:** 42**Eğitim durumu:** Lise**Mesleği:** Ev hanımı**Adresi:** Atatürk Mh. Kavak sok.

Özgökhan sitesi D Blok Daire: 9

Söke

Yapıldığı yer:**Telefon:** 0256 518 91 42**K. 26****Ad Soyad:** Hatice Kaynak**Doğum yeri ve tarihi:** Söke, 1954**Yaşı:** 53**Eğitim durumu:** Ortaokul**Mesleği:** Ev hanımı**Adresi:** Atatürk Mh. Kavak sok. Özgökhan

sitesi A Blok Daire: 5 Söke

Yapıldığı yer:**Telefon:** 0256 518 72 62**K. 27****Ad Soyad:** Zehra Çavuşoğlu**Doğum yeri ve tarihi:** Söke, 1960**Yaşı:** 47**Eğitim durumu:** İlkokul**Mesleği:** Ev hanımı**Adresi:** Yeni Cami Mh. Özgül sk.

No: 36

Söke

Yapıldığı yer: Kendi Evi**Telefon:** 0256 512 56 66**K. 28****Ad Soyad:** Nursel Çanakçı**Doğum yeri ve tarihi:** Söke, 1967**Yaşı:** 40**Eğitim durumu:** Ortaokul**Mesleği:** Ev hanımı**Adresi:** İlke Yapı Koop. 2. Blok Kat: 3 D.

12

Yapıldığı yer: Kendi evi**Telefon:** 0256 512 28 44

K. 29

Ad Soyad: İsmail Eravcı
Doğum yeri ve tarihi: Davutlar,
1945
Yaşı: 62
Eğitim durumu: Ortaokul
Mesleği: Çiftçi
Adresi: Osmaniye Mah. Çavuşoğlu
Sok.
No: 14 Davutlar Aydın
Yapıldığı yer: Kendi evi
Telefon: 0256 657 17 84

K. 31

Ad Soyad: Hüseyin Yıldız
Doğum yeri ve tarihi: Davutlar,
1934
Yaşı: 73
Eğitim durumu:
Mesleği:
Adresi: Atatürk Mh. Çağlayan Sk.
Haydar Apt. Kat: 4 No:12 Davutlar
Aydın
Yapıldığı yer: Davutlar
Telefon: 0256 657 11 76

K. 30

Ad Soyad: Mehmet Yılmayan
Doğum yeri ve tarihi: Söke, 1926
Yaşı: 81
Eğitim durumu: Köy Enstitüsü Mezunu
Mesleği: Öğretmen
Adresi: 52/21 sokak No:8 Daire: 7 Poligon
İzmir
Yapıldığı yer: Davutlar
Telefon: 0232 247 33 48

K. 32

Ad Soyad: Mehmet Cebeci
Doğum yeri ve tarihi: Iraklio, 1916
Yaşı: 91
Eğitim durumu: İlkokul
Mesleği: Çiftçi
Adresi: 14 Mayıs Mh. 4006 Sk. No: 7
Selçuk İzmir
Yapıldığı yer: Selçuk
Telefon:

K. 33

Ad Soyad: İbrahim Cebeci

Doğum yeri ve tarihi: Kandiye,
1918

Yaşı: 89

Eğitim durumu: İlkokul

Mesleği:

Adresi: 14 Mayıs Mah. 406 Sk. No:
12 Selçuk İzmir

Yapıldığı yer: Selçuk

Telefon: 0232 892 86 12

K. 34

Ad Soyad: Bilal Türkoğlu

Doğum yeri ve tarihi: Söke, 1941

Yaşı: 66

Eğitim durumu: Ortaokul

Mesleği: Tüccar

Adresi: Cumhuriyet Mah. Kadir Kırhan
Sok. No: 12/2 Kuşadası Aydın

Yapıldığı yer: Kendi evi

Telefon: 0256 614 40 87

K. 35

Ad Soyad: Hüsnu Balın

Doğum yeri ve tarihi: İzmir, 1951

Yaşı: 56

Eğitim durumu: Üniversite

Mesleği: Şehir Planlamacısı

Adresi: Vural sokak Çağlayan Sitesi
5/17 Narlıdere İzmir

Yapıldığı yer: Kendi evi

Telefon: 0232 238 81 43

K. 36

Ad Soyad: İsmet Penbe

Doğum yeri ve tarihi: Söke 1934

Yaşı: 73

Eğitim durumu: İlkokul

Mesleği: Ev hanımı

Adresi: Fevzi Paşa Mahallesi Zuhal Sokak
no: 24 Söke Aydın

Yapıldığı yer: Kendi evi

Telefon:

KAYNAKÇA

A - KİTAPLAR

Aydın İli ve İlçeleri Kültür ve Eğitim Derneği, *Milli Mücadelede Söke Cephesi ve Önderleri Paneli*, Aydın, 2007

Adıyeke Ayşe Nükhet - Adıyeke Nuri, **Fethinden Kaybına Girit**, Babıali Kültür Yayıncılığı, İstanbul, 2006

Adıyeke Ayşe Nükhet: **Osmanlı İmparatorluğu ve Girit Bunalımı (1896-1908)**
Doktora Tezi (Türk Tarih Kurumu 2000)

_____: “Osmanlı İmparatorluğu ve Girit Bunalımı 1896-1908” (Basılmış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap tarihi Enstitüsü, 1994)
Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2000

Arı Kemal, **Büyük Mübadele Türkiye’ye Zorunlu Göç (1924-1925)**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1995

Erez Selçuk, **İstanköyaltı Bodrum**, Bilgi Yayınları, İstanbul, 1996

Gökaçtı Mehmet Ali, **Geographika Yeniden Keşfedilen Yunanistan**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001

Gülsoy Ersin, **Girit’in Fethi ve Osmanlı İdaresinin Kurulması (1645-1670)**, Tarih ve Tabiat Vakfı Tatav Yayınları, İstanbul, 2004

Kara İsmail, **Hanya/Girit Mevlevihanesi**, Dergah Yayınları, İstanbul 2006

Tatcı Mustafa, Cemal Kurnaz, Yaşar Aydemir, **Giritli Salacıoğlu Mustafa ve Mesnevileri**, Kültü Bakanlığı Yayınları/2731, Ankara 2001

B – MAKALELER

Kassab Sawsan Agha, “II. Abdülhamid Döneminde Osmanlı Vilayetlerine İskan Edilen Giritli Göçmenler”, **Osmanlı**, Yeni Türkiye Yayınları, c. IV, Ankara, 1999

Köprülü Orhan F., “Bektaşiliğin Girit’te İntişarı”, **Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi** Cilt 8-9, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1980

Miroğlu Ahmet, “Doğuyla Batı, İslâm’la Hristiyanlık Arasında Bir Ada: Girit” **Semerkind Dergisi**, Şubat, 2006

C – TEZLER

Adıyeke Ayşe Nükhet, “Girit’in Yunanistan’a İlhakı Sırasındaki Girit’teki Türkler” Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 1999 (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)

Parlak Cengiz “Girit’ten Çanakkale’ye Göçler” Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, 2004 (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)

Yüregir Hasan, “Tarsus-Girit Folklorundan Derlemeler,” Atatürk
Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, 1977 (Bitirme Tezi)

D- ANSİKLOPEDİLER

İslam Ansiklopedisi, Girit Maddes

E – İNTERNET SİTELERİ

www.crete-region.gr

http://www.chaniacrete.gr/tr/index.php?option=com_content&task=view&id=22&Itemid=37

<http://sozluk.sourtimes.org/> Girit Paradoksu maddesi

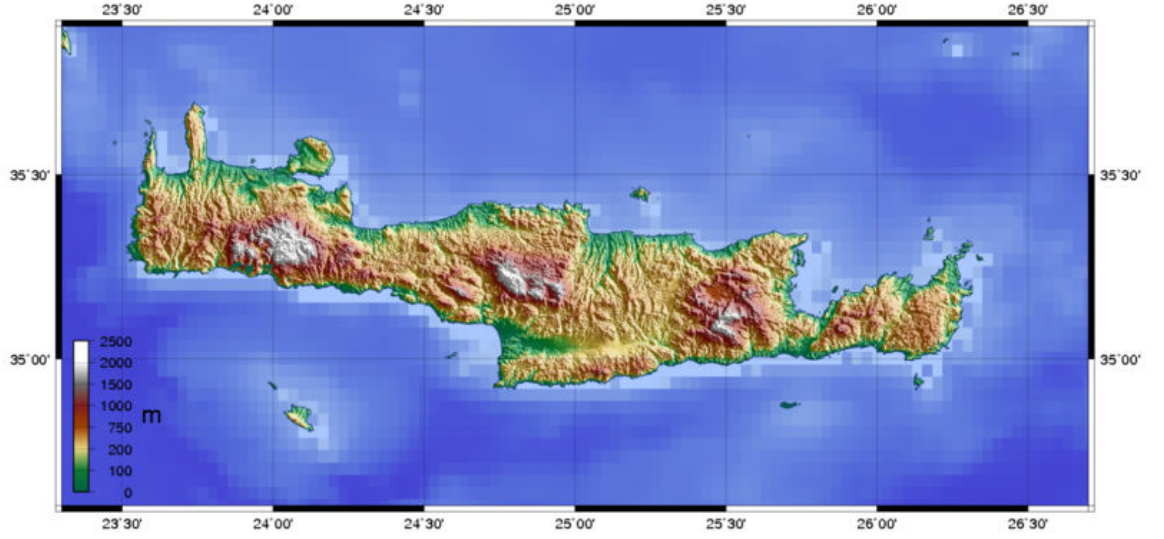
EKLER

EK. 1

Girit adasının Coğrafi Konumu

EK. 2

Girit Adası Fiziki Haritası

EK. 3

Batıdan doğuya doğru, Hanya, Resmo, Kandiye ve Laşit eyaletleri

EK: 4

Bir tarafında çan kulesi, öbür tarafında ise, külahsız bir vaziyetteki minaresiyle ayakta duran Hanya Hünkar Camii

EK. 5

Ali anakı'nın (K.23) babasından dinlediği hikaye kendi anlatımıyla verilmiştir.

Giritli Cafer Efe

Giritte, genç bir delikanlı iken, bir Pazar günü çift sürüyormuş. Rumlar da yoldan kiliseye gidiyormuş. Rumlar (o gün) alışmadıkları için, başkalarını da çalıştırmak istemezler. nden giden grup Cafer'e bişe dememiş ama arkadan gelen bir atlı, "Ulan domuz eniği! Niye çalışıyorsun bugün" diye bağırmış. Cafer "Bugün sizin gününüz" deyince, atlı "Bak hala konuşuyo" bir kırbaç vurmış ona, Cafer'in canı acımış. vendire ile adamın kafasına vurmış, ölmüş adam tabi. kzlerini de almış evine gitmiş. Anasına vermiş öküzleri. "Ana, bana hakkını helal et, dağda çetecilerin yanına gidiyom" demiş. O zamanlar çeteciler varmış dağlarda, Türk bunlar. Gavur etelerinnen savaşırlarmış.

eteciler onu bir kayıkla Kuşadası'na geçirmişler. Oradan da Söke'ye gelmiş. Rumların orada neler yaptığını öğrenmiş. Giritlilerle birleşti. (Söke'de) bir azılı gavur olduğunu öğrendi. "Bana bir gösterin" dedi. Topal bir adam ona yol gösterdi.

Onun (gavurun) geçeceği yerdeki köprüye götürdü. Köprü başına oturdular. Birazdan iki adam gelirken, topal dedi ki "şu soldakidir". Cafer onlara doğru yürüyüp gavura pis bir atış atmış. Gavur "Bunun bakışını beğenmedim" demiş yanındakine. Cafer ne söylediğini anladı. "Tamam ben teşhisi koydum, odur, bana bir tüfek bir de kömür tozu bulun" dedi. Naapacak kömür tozunu, arap olacak.

orap boğazı denen yerde gavurun bir damı var. Derede pusuya yattı. Kömürleri sürdü. Oldu bir arap. Gavur çıkmış, bir kırmızı at üstünde. Buradan değirmene gitek. Cafer'e yaklaşınca, bi nişan aldı Cafer. Hayvan biraz rker gibi olunca, hayvanı zorlamış yürüsün diye, Cafer bi ateş etti, alnından vurdu ama lmedi. Karısına bağırdı "Mavzeri getir" ona da ateş etti ama vuramadı. Ama gavuru vurmıştu.

Ordan Selçuk’a gitti. Orda da bir gavur varmış. “Nerde” dedi, her gece tavernaya gidermiş. “Bana bi tabanca bi de rum elbisesi bulun”. Tavernaya oturmuş, bir karafaki* söyledi. Rumlar onu yanına çağırdı. Bir zaman sonra eliyle masaya vurdu, devirdi, tek tek vurdu onları. Kaçtı sonra.

Bugün Çamlık denen yerde Yunan Karakolu vardı. Yavaş yavaş nöbetçiye yaklaştılar. Öldürdüler, aldılar silahları. Çeteleri oldu 200 kişi. Aralarında bir de binbaşı var, ordudan. İki makineli tüfek de var.

Ordan geçtiler Germenciğe, baskın vermeye. Binbaşı sordu, “Germenciğe ne kadar var” “Yarım saat dediler”, “Güzel dedi, şu makineliyi bu tepeye, diğerini de şu tepeye kuralım. 10 – 15 kişi Germenciğe gitsin. Silah atsin onlar gelecek” dedi. Germencik’te, Kanlıbahçe denen yerde, Yunanlılar gözlerini dört açmış bekliyor. Cafer binbaşayı dinlemedi, “Benimle olan ardımdan gelsin” dedi. Çatışma oldu. Cafer ölü yakalandı. Yunanlılar, önceki baskınlar yüzünden uyanıktı. Cafer’in kafasını kestiler, Atina’ya götürdüler, sokakta dolaştırdılar. (K.23)

* Küçük rakı